

SBORNÍK
ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÝCH VĚD

*Zemědělská
ekonomika*

5

ROČNÍK XXIX — PRAHA, ZÁŘÍ 1956

CENA 10 Kčs

Předseda redakční rady:

(Председатель редакционной коллегии — Head of the Editorial Board — Vorsitzender des Redaktionsbeirates)

Akademik Jiří Kotátka

Redakční rada:

(Редакционная коллегия — Editorial Board — Redaktionsbeirat)

Ing. Andrej Červený, dopisující člen ČSAZV Dr Ing. Alois Hrubeš, dopisující člen ČSAZV doc. Dr Ing. Jan Krblich, dopisující člen ČSAZV Ing. Ladislav Sobotka, kandidát ekonom. věd Karel Svoboda, Dr Martin Ostrovský

Vedoucí redaktor:

(Старший редактор — The Editor-in-Chief — Redaktionsleiter)

Čeněk Rendl

Sborník ČSAZV, řada Zemědělská ekonomika vychází 6krát v roce. Uveřejňuje studie, rozbor a vědecká pojednání o vyřešených úkolech výzkumu v oboru zemědělské ekonomiky. Celoroční předplatné 60 Kčs. Vydavatel: Československá akademie zemědělských věd. Redakce a administrace: Praha XII, Slezská 7, telefon 57541, 57751-5. Expedice: Praha II, Václavské nám. 47, telefon 235341-9.

Сборник ЧСАСХН, «Экономика сельского хозяйства», выходит шесть раз в год. Публикует статьи и сообщения о результатах научно-исследовательской работы в области экономики сельского хозяйства. Годовая подписка 60 крон, цена отдельного номера 10 крон. Издатель: Чехословацкая академия сельскохозяйственных наук. Редакция и администрация: Прага XII, Слезска 7; телефон 575-41, 577-51—5. Экспедиция: Прага II, Вацлавская площадь 47; телефон 235-341—9.

The Annals of the CAAS the Series Agricultural Economics appear six times in a year. They publish studies, analyses and scientific treatises about the accomplished tasks of research in the sphere of agricultural economics. The annual subscription rate 60 Kčs. Publisher: The Czechoslovak Academy of Agricultural Sciences. Editorial and executive offices: Praha XII, Slezská 7, tel. num. 57541, 57751-5. Expedition: Praha II, Václavské nám. 47, tel. num. 235341-9.

Sammelschrift der ČAL, Serie Agrarökonomik, erscheint sechsmal jährlich. Enthält Studien, Analysen und wissenschaftliche Abhandlungen über gelöste Forschungsaufgaben auf dem Gebiete der Agrarökonomik. Ganzjähriges Abonnement 60 Kčs. Herausgeber: Tschechoslowakische Akademie der Landwirtschaftswissenschaften. Redaktion und Administration: Praha XII, Slezská 7, Telefon 57541, 57751-5. Versand: Praha II, Václavské nám. 47, Telefon 235341-9. A 17814

O tvorbě a rozdělování družstevních důchodů s hlediska zabezpečení rozšířené reprodukce v JZD*)

О создании и распределении доходов кооперативов в плане обеспечения
расширенного воспроизводства в единых сельскохозяйственных кооперативах
(ЕСХК)

Formation and Distribution of Co-operative Farm Income to Assure Extended
Reproduction on Co-operative Farms

Über die Schaffung und Verteilung des genossenschaftlichen Einkommens vom Ge-
sichtspunkt der Sicherstellung der erweiterten Reproduktion in den JZD

Kandidát ekonom. věd. Karel SVOBODA,
Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, Praha

Došlo 25. V. 1956

Významný a veliký úkol celého našeho zemědělství v druhém pětiletém plánu, to znamená zvýšit objem zemědělské výroby zhruba o 30 %, se ve své podstatě skládá ze dvou základních částí. Je již dostatečně známo a X. sjezd Komunistické strany Československa znovu potvrdil, že trvalý, podstatný a rychlý růst zemědělské výroby může zabezpečit jedině socialistická zemědělská velkovýroba, představovaná především kolektivními družstevními hospodářstvími. Nelze proto plnit úkol podstatného zvýšení zemědělské výroby bez současného trpělivého a soustavného přesvědčování drobných a středních rolníků o nutnosti a výhodách zemědělské družstevní velkovýroby. V plánovitém zakládání jednotných zemědělských družstev a v rozšiřování členské i půdní základny dosavadních JZD spočívá tedy prvních část tohoto úkolu. Samotné založení JZD nebo jeho rozšíření neznamena však ještě samo o sobě podstatné zvýšení zemědělské výroby, i když je její nezbytnou základní podmínkou. Aby se zemědělská výroba neustále zvyšovala, je bezpodmínečně zapotřebí zajistit i všestranné upevňování JZD. Ekonomickým základem upevňování JZD je především zabezpečení jejich rozšířené reprodukce. A to je druhá základní část všenárodního úkolu podstatně zvýšit zemědělskou výrobu.

Jestliže první část tohoto úkolu je převážně otázkou politickou, pak druhá část je převážně otázkou ekonomickou. Obě části však, stejně jako politika a ekonomika, tvoří jeden nedílný celek současného boje za zvýšení zemědělské výroby. Vnitřně upevňovat JZD, zabezpečit podmínky trvalého průběhu a rychlého tempa rozšířené reprodukce v JZD je však úkol obtížnější, vyžadující, aby ekonomiku JZD dobře znali nejen členové a funkcionáři JZD, ale zejména funkcionáři stranických organizací a pracovníci ze-

*) Diskusní článek k čl. J. Píče „Ekonomika JZD s hlediska uplatnění teorie rozšířené reprodukce“ v č. 3 Sborníku Zemědělská ekonomika, r. 1955.

mědělské správy, kteří mají být družstvům v jejich činnosti všestranně nápomocni. A právě zde se často setkáváme nejen s nedostatečným ovládním zvláštností a konkrétní problematiky v ekonomice JZD, ale často i s nesprávným řešením některých ekonomických otázek, jež mají na hospodaření JZD buď okamžitý vliv, nebo jejichž důsledky se projevují v hospodaření JZD po určité době. Nermalou vinu na této skutečnosti mají i zemědělstí ekonomové, kteří dosud nedostatečně rozpracovali některé důležité otázky ekonomiky JZD a nevyzbrojili tak funkcionáře JZD i pracovníky zemědělské správy jasnými a jednoznačnými závěry k praktickému uskutečňování neustále rostoucí rozšířené reprodukce v JZD. Závažnou povinností zemědělských ekonomů na tomto úseku tedy je odstranit mezery v theoretickém i praktickém zpracování těchto důležitých otázek a přispět tak co nejvíce k úspěšnému splnění vytyčených úkolů.

V 3. čísle Sborníku ČSAZV „Zemědělská ekonomika“ roč. 1955 byl uveřejněn diskusní článek J. Piče „Ekonomika JZD s hlediska uplatnění teorie rozšířené reprodukce“. Navazující na tento článek, jenž je prvním pokusem o theoretické i praktické zpracování některých důležitých otázek ekonomiky JZD, pokusíme se blíže osvětlit a zpřesnit, po případě jiným způsobem řešit otázky rozšířené reprodukce v JZD na rozdíl od J. Piče.

Jak známo, proces reprodukce je především procesem reprodukce společenského produktu. Z této základní these je nutno vycházet i při zkoumání procesu reprodukce v JZD. Hodnota veškeré produkce v JZD, stejně jako hodnota každé produkce, je složena: 1. z hodnoty spotřebovaných oběžných výrobních prostředků a z hodnoty opotřebení základních výrobních prostředků; 2. z hodnoty části nově vytvořené produkce, vyrobené prací pro sebe; 3. z hodnoty části nově vytvořené produkce, vyrobené prací pro společnost.

Jednotná zemědělská družstva, která se rozvíjí na základě socialistické rozšířené reprodukce, musí proto v každém následujícím procesu vyrobit co do rozsahu větší produkci než ve výrobním procesu předcházejícím. To znamená, že úhrn všech tří částí, z nichž se hodnota veškeré produkce v JZD skládá, musí být rok od roku větší. Aby k tomu došlo, je především zapotřebí rychlejšího růstu třetí části hodnoty veškeré produkce, t. j. části hodnoty nově vytvořené produkce, jež byla vyrobena prací pro společnost.

V souladu s „Učebnicí politické ekonomie“ uvádí J. Pič ve svém článku, že veškerý produkt, který byl v JZD vytvořen během roku, je hrubou produkcí, která představuje hodnotu spotřebovaných výrobních prostředků STS a JZD a dále hodnotu vytvořenou živou prací družstevníků a pracovníků STS pro sebe i pro společnost. Domnívám se, že je nutno tuto skutečnost vyjádřit přesněji a to tím dříve, ježto v běžné terminologii zemědělské ekonomiky jsou mezery k označení určitých ekonomických kategorií. Především je třeba si uvědomit, že JZD kromě svého hlavního výrobního poslání, t. j. kromě výroby zemědělských produktů, vytvářejí ještě další produkci nezemědělské povahy (výrobky pomocných odvětví jako na příklad kovářství, tesařství, truhlářství; dále výrobky přidružené výroby jako je na příklad těžba kamene nebo písku, těžba dřeva a pod.; zpracování zemědělských výrobků; výroba hraček, krajek a pod.). Zvláštním druhem produkce nezemědělské povahy je pak zvýšení hodnoty staveb, případně strojů, vytvořené vlastní prací družstevníků, a konečně i doprava nákladů, prováděná zejména pro jiné socialistické závody a podniky. Z uvedeného je zřejmé, že struktura vyrobené produkce v JZD je rozmanitá, i když hlavní těžiště a převažující část veškeré vyrobené produkce musí být v produkci zemědělské. Právě tento mimořádný význam výroby zemědělských pro-

duktů a jen doplňující a druhořadý význam ostatní výroby v JZD nesmí být zastírán ani při posuzování veškeré produkce v JZD. V běžné ekonomické terminologii pro označení výsledků zemědělské výroby se užívá termínu „hrubá zemědělská produkce“; užití tohoto termínu pro označení veškeré produkce v JZD by však mohlo vést k nesprávnému posuzování veškeré produkce vyrobené v JZD. Domnívám se, že pro vyjádření souhrnu všech produktů zemědělské i nezemědělské povahy, vyrobených v JZD, je možno a v zájmu odstranění možnosti nesprávného výkladu je dokonce i nutno používat dalšího nového ekonomického označení. V daném případě je možno použít na příklad označení „celková produkce“. To je pouze jedna — formální — stránka věci, kterou však nelze podceňovat.

Druhá stránka věci spočívá ve vlastním obsahu celkové produkce v JZD, která v našich podmínkách představuje nejen hodnotu spotřebovaných oběžných výrobních prostředků, hodnotu opotřebení základních výrobních prostředků JZD a STS a hodnotu vytvořenou živou prací družstevníků a pracovníků STS, ale i hodnotu vytvořenou živou prací námezdních sil produktivně pracujících v JZD a prací brigádníků. Je známo, že pro nedostatek vlastních pracovních sil musí mnohá naše JZD stále ještě používat jednak brigádnické výpomoci, jednak námezdních sil, zúčastněných přímo ve výrobním procesu (zedníků, kovářů a pod.).

V souvislosti s posuzováním té části celkové produkce JZD, jež byla vytvořena t. zv. dřívější (mrtvou) prací, t. j. přenesením hodnoty spotřebováním nebo opotřebováním výrobních prostředků, je třeba si uvědomit těsnou závislost růstu produktivity práce v průmyslu a v zemědělství. Růst produktivity práce v průmyslu a zvláště v těch průmyslových odvětvích, jež vyrábějí výrobní prostředky nutné pro zemědělskou výrobu, vede ve svých důsledcích k tomu, že i při stejné hodnotě minulé práce, jež vešla jako část hodnoty do nové celkové produkce JZD, bylo ve skutečnosti ve výrobním procesu JZD použito co do rozsahu většího množství výrobních prostředků.

Jak je však známo, je použití většího množství výrobních prostředků na stejnou výměru půdy jednou ze dvou základních podmínek pro růst intenzity zemědělské výroby. Zvýšení intenzity zemědělské výroby je pak zároveň jedním ze dvou hlavních prostředků ke zvýšení celé zemědělské výroby, t. j. kromě zvýšení produktivity zemědělské práce. Za jinak stejných podmínek, především ale za stejné účasti pracovních sil v zemědělské výrobě, vede zvýšení intenzity zemědělské výroby nutně i ke zvýšení produktivity zemědělské práce. To ovšem znamená, že zvýšení produktivity práce v průmyslu, zejména v odvětvích vyrábějících výrobní prostředky pro zemědělství, působí i na zvyšování produktivity práce v zemědělství a zejména na zvýšení produktivity práce členů JZD, kteří na rozdíl od zemědělské malovýroby mohou stále ve větším rozsahu používat a více využívat výrobních prostředků, vyrobených v průmyslu. Při posuzování celkové produkce v JZD a procesu jejího neustálého růstu je třeba si proto uvědomit neustále rostoucí podíl dělnické třídy na její tvorbě.

Zvláště významný podíl na tvorbě celkové produkce mají STS, za jejichž bezprostřední pomoci JZD vyrábějí. Hodnota opotřebování strojů i ostatních výrobních prostředků, jimiž STS pomáhají družstevníkům při výrobě, tvoří část hodnoty celkové produkce JZD. Stejně tak další část hodnoty celkové produkce JZD tvoří hodnota produkce, vytvořená pracovníky STS jednak pro sebe, jednak pro společnost. Jestliže podíl dělnické třídy na tvorbě celkové produkce JZD s růstem produktivity práce v průmyslu vzrůstá nepřímou, pak zvyšující se mechanizace prací v JZD, prováděná pracovníky a stroji STS, zvyšuje tento podíl přímo a bezprostředně.

Z předcházejícího vyplývá, že proces rozšířené reprodukce v JZD není ovlivňován pouze členy JZD, ale také celou dělnickou třídou a zvláště pak pracovníky STS. Tato vážná okolnost není v článku J. Píče dostatečně doceněna.

Rozdělení celkové produkce JZD

K úspěšnému průběhu rozšířené reprodukce v JZD je nezbytně zapotřebí tomu odpovídajícího rozdělení celkové produkce JZD. Po úhradě spotřebovaných výrobních prostředků musí být zbývající část hodnoty celkové produkce JZD, t. j. hrubý důchod, rozdělen tak, aby sloužil nejen růstu další výroby v JZD, ale aby zároveň umožnil růst životní úrovně celé společnosti a tím i družstevníkům samým.

Část celkové produkce JZD, která slouží k úhradě spotřebovaných výrobních prostředků a ke krytí hodnoty opotřebení základních výrobních prostředků, se nazývá *fondem úhrady*. Fond úhrady má jednak *naturální*, jednak *peněžní* formu.

V *naturální* formě probíhá především úhrada spotřebovaných oběžných výrobních prostředků, jež byly před tím vyrobeny ve vlastním družstevním hospodářství, avšak v následujícím výrobním procesu byly spotřebovány k výrobě dalších produktů. Mezi tyto oběžné výrobní prostředky patří zejména osiva, sadba, krmiva, statková hnojiva, mléko spotřebované pro napájení telat a selat, spotřebovaná nasadová vejce a pod. Také úhrada opotřebení určitých základních výrobních prostředků probíhá v *naturální* formě. Jde zejména o reprodukci základního stáda a tažných zvířat a o reprodukci sadových porostů, vinic, chmelnic a pod. Jak známo, je nutno každoročně vybrakovat ze základního stáda neproduktivní kusy a nahradit je novými, výkonnými kusy. Podobně je nutno nahradit i staré nevýkonné koně, neplodné trvalé porosty a pod. Náhrada starých a nevýkonných kusů i obnova trvalých porostů se uskutečňuje v JZD především z vlastní výroby, to znamená, že probíhá v *naturální* formě.

V *peněžní* formě probíhá úhrada těch spotřebovaných a opotřebovaných výrobních prostředků, které družstvo musí z tržeb za realizovanou část své produkce nakoupit, neboť nejde o produkty vyrobené ve vlastním družstevním hospodářství. Z oběžných výrobních prostředků jde zejména o nakoupená hnojiva, nakoupená osiva, sadbu a krmiva, pohonné látky a mazadla, drobné nářadí, nakoupený stavební materiál pro údržbu, energii a jiné výrobky, jež se ve výrobním procesu zcela spotřebovávají, a jež JZD je nuceno nakupovat.

U základních výrobních prostředků jde o shromažďování peněžních částek, odpovídajících hodnotě opotřebení budov, vlastních strojů, dopravních prostředků, melioračních a jiných zařízení, přístrojů a pod. Dosavadní účetní evidence v JZD však nezachycuje hodnotu opotřebení základních výrobních prostředků (amortisaci). Tato skutečnost však nic nemění na tom, že každé JZD, jež chce řádně hospodařit, musí ze svých peněžních prostředků oddělit každoročně takovou částku, která vždy převyšuje hodnotu opotřebení základních výrobních prostředků. Úhrada probíhá cestou peněžních přidělů do nedělitelného fondu JZD. Jak známo, 14. článek vzorových stanov JZD určuje, aby do nedělitelného fondu přidělovala družstva 7—15 % z celkového peněžního důchodu družstva. Toto ustanovení vzorových stanov JZD není však zcela přesné, neboť v konkrétních případech může nastat situace, že ani 15 % celkového peněžního důchodu JZD

nemusi dostačovat k úhradě opotřebení základních výrobních prostředků, zatím co v jiných případech může 7 % celkového peněžního důchodu potřebnou úhradu vysoko překračovat. K tomu přistupuje ještě ta okolnost, že peněžní příděl do nedělitelného fondu se v podmínkách většiny našich JZD rozpadá na dvě části, a to na splátky na investiční a dlouhodobé úvěry a na t. zv. zbytek přídělu.

Splátky na investiční a dlouhodobé úvěry se při prvním pohledu zdají být svou povahou v podstatě jen jinou formou akumulace za účelem rozšíření základních výrobních prostředků. Tím, že poskytuje tyto úvěry, umožňuje stát družstvům, aby svou výrobu mohla na základě používání nových a velkovýrobě odpovídajících základních výrobních prostředků zvyšovat mnohem dříve, než by si to mohla družstva dovolit z vlastních akumulovaných prostředků. Povrchní posuzování této skutečnosti by ovšem mohlo vést k závěru, že druhá část peněžního přídělu nedělitelnému fondu, t. zv. zbytek přídělu, měla by tudíž sama o sobě odpovídat svou výší hodnotě opotřebení základních výrobních prostředků. V konkrétních podmínkách může však být „zbytek přídělu“ nižší anebo i vyšší, než kolik činí hodnota opotřebení základních výrobních prostředků. To vyplývá především z toho, že ve splátce na investiční a dlouhodobé úvěry je obsažena jednak část úhrady opotřebení těch základních výrobních prostředků, které novou investicí budou nahrazeny, jednak část sloužící k rozšíření základních výrobních prostředků. Je-li tato druhá část dostatečně vysoká, pak je možné, aby „zbytek přídělu“, zejména v počátcích JZD, byl nižší, než kolik činí hodnota opotřebení základních výrobních prostředků. Naopak opět, je-li nízká ona část splátky, jež slouží k rozšíření základních výrobních prostředků (i v těch JZD, která nepoužívají investičních úvěrů), a dále pak pro nepřetržité vnitřní ekonomické upevňování JZD a tím i pro rozšiřování základních výrobních prostředků z vlastních zdrojů JZD je naprosto nezbytné, aby „zbytek přídělu“ byl vždy větší, než kolik činí hodnota opotřebení základních výrobních prostředků v JZD.

Z uvedeného tedy vyplývá, že pro posouzení správné výše peněžních přídělů nedělitelnému fondu je nutno posuzovat jak splátky na investiční a dlouhodobé úvěry, tak „zbytek přídělu“ vždy v jejich úhrnu i vzájemné souvislosti a nedopustit, aby jejich úhrnná výše poklesla pod hodnotu opotřebení základních výrobních prostředků.

Do té části fondu úhrady, jež kryje hodnotu opotřebení základních výrobních prostředků, měla by patřit i ona část peněžních, případně naturálních platů STS, jež se rovná hodnotě opotřebení použitých strojů i zařízení STS. Je známo, že stát vynakládá každoročně milionové částky nejen na vybavení a rozšíření STS, ale též na vyrovnání rozdílu mezi úhrnem úplat, jež STS za svou práci obdržela, a úhrnem vlastních nákladů STS včetně amortisace základních výrobních prostředků STS. Z toho ovšem vyplývá, že úplaty za práce STS jsou ve svém úhrnu nižší než kolik činí hodnota spotřebovaných výrobních prostředků STS a mezd pracovníků STS dohromady. Při praktickém výpočtu fondu úhrady v JZD nelze však vůbec stanovit, ani jaká část úplaty za práci STS slouží k úhradě spotřebovaných výrobních prostředků STS, opotřebení základních výrobních prostředků STS a k úhradě mezd pracovníků STS, ani nakolik úplata za práci STS jako celek kryje vlastní náklady STS. Vzhledem k této skutečnosti a k tomu, že stát dosud určitou část nákladů STS sám uhrazuje, započítává se při praktickém výpočtu fondu úhrady JZD celá úplata za práce STS do fondu úhrady, i když je to zřejmě nepřesné. Přesnější výpočty by však byly velmi pracné a jejich efektivnost pro praktickou potřebu problematická.

Po odečtení fondu úhrady od celkové produkce JZD zbývá ona část celkové produkce, která byla vytvořena živou prací členů JZD a pracovníků STS, případně námezdních pracovních sil a brigádníků, a to jednak pro sebe, jednak pro společnost. Tato nově vytvořená část celkové produkce se nazývá hrubý důchod JZD. Jak se praví v „Učebnici politické ekonomie“^{*)}, ta část hrubého důchodu, která je vytvořena prací pro sebe a kterou družstevníci vynakládají ve svém společenském hospodářství, tvoří osobní důchod družstevníků. Tato poučka nevyjadřuje přesně skutečné poměry v JZD. Bylo již řečeno, že na tvorbě celkové produkce JZD, a proto též na tvorbě hrubého důchodu JZD, se podílejí vedle pracovníků STS ještě některé námezdní síly a brigádníci. Z toho by ovšem vyplývalo, že i část hrubého důchodu jimi vytvořená prací pro sebe měla být jejich osobním důchodem. Tak tomu však je pouze u celoročně zaměstnaných, produktivně pracujících námezdních sil. U ostatních produktivně pracujících námezdních sil, zejména však u brigádníků, jde pouze o součást jejich osobních důchodů, neboť převážná část jejich osobních důchodů plyne z jejich trvalého zaměstnání. U pracovníků STS tvoří jejich osobní důchod především mzda, kterou z STS dostávají. Ta je pak hrazena z úplat, které družstva strojním a traktorovým stanicím odvádějí. Započítává-li se při praktických výpočtech celá tato úplata do fondu úhrady (z důvodů již vpředu uvedených), pak vypočtený hrubý důchod JZD je vlastně proti skutečnosti nižší.

Poučka „Učebnice politické ekonomie“ o rozdělení hrubého důchodu na osobní důchod družstevníků a na čistý důchod JZD, který se na rozdíl od osobního důchodu vytváří prací pro společnost, není přesná ještě z jiných důvodů. To konečně velmi snadno zjistíme na praktickém příkladě kteréhokoliv JZD. Sečteme-li totiž všechny odměny za práci v JZD (peněžní i naturální odměny na PJ, doplňkové a mimořádné odměny v penězích i naturálních a mzdy produktivně pracujících námezdních sil) a dále všechny položky, jež svou povahou patří do čistého důchodu (o nich se zmíníme ještě zvlášť), dojdeme k částce větší, než kolik činí námi vypočtený hrubý důchod JZD. Z toho ovšem vyplývá, že v JZD bylo rozděleno více, než kolik bylo vytvořeno nově vynaloženou živou prací v JZD; to dále znamená, že osobní důchod družstevníků a čistý důchod JZD je zvyšován o hodnoty, které nebyly vyrobeny v JZD, ale mimo JZD. Tak tomu také skutečně ve většině našich JZD je. Uvedme konkrétní příklad, jehož podrobnější rozvedení i metoda výpočtu bude uvedena zvlášť. Jde o výsledky hospodaření JZD Kvasice, okres Kroměříž, za rok 1954. V tomto JZD činila celková produkce,

vypočtená v běžných cenách	Kčs 2,033.749,48
fond úhrady (včetně amortisace) činil	Kčs 959.145,16
hrubý důchod, vypočtený v běžných cenách	Kčs 1,074.604,32
osobní důchod (odměny na PJ a doplňkové odměny) činil	Kčs 818.055,80
čistý důchod (příspěvky do centrali- sovaného čistého důchodu státu, vni- trodružstevní akumulace a společen- ská spotřeba JZD) činil	Kčs 357.035,69
osobní důchod a čistý důchod JZD celkem činil	Kčs 1,175.091,49
rozdíl mezi hrubým důchodem a úhrnem osobního a čistého důchodu	Kčs 100.487,17

*) Učebnice politické ekonomie, vyd. 1955, str. 508.

V JZD Kvasice bylo tedy v r. 1954 rozděleno o 100.487,17 Kčs více, než kolik činil hrubý důchod, vypočtený v běžných cenách roku 1954.

Skutečnost, že v JZD úhrn osobního a čistého důchodu činí více než hrubý důchod JZD, vyplývá z toho, že ve většině našich družstev existují ještě peněžní příjmy plynoucí jednak z různé nevýrobní činnosti (tržby za obchodní zboží, úroky z vkladů, tržby za stravování a pod.), jednak z různých forem přímé nebo i nepřímé finanční pomoci státu. Tyto další příjmy zvyšují jak osobní důchod družstevníků za práci v JZD, tak čistý důchod JZD. Zdrojem těchto příjmů je z největší části centralisovaný čistý důchod státu, který je vytvářen z hodnoty produkce, vyrobené pro společnost produktivně pracujícími ve všech odvětvích materiální výroby národního hospodářství. Také produktivně pracující v JZD se na jeho tvorbě podílejí, a to jednak přímo (placením daní, dávek a poplatků, platbou úroků z úvěru, pojistnými prémie, placením penále a pod.), jednak nepřímo rozdílem mezi hodnotou té části produkce, kterou stát od JZD vykupuje a nakupuje, a mezi cenami, jež stát za tuto produkci vyplácí. Vidíme tedy, že osobní důchod družstevníků i ostatních produktivně pracujících v JZD, stejně jako čistý důchod JZD, je zvyšován o určité částky, plynoucí z hodnot vyrobených prací pro společnost ve všech odvětvích národního hospodářství. Aby mohlo být provedeno rozdělení hrubého důchodu ve správných proporcích, zaručujících nerušený průběh rozšířené reprodukce v JZD, je třeba nejdříve hrubý důchod o tyto další důchody zvýšit. Tím však vznikne důchod nový — větší, jehož ekonomický obsah je také poněkud odlišný od hrubého důchodu JZD. Takto nově vzniklý důchod doporučujeme označovat jako celkový důchod JZD.

Je samozřejmé, že na celkovém důchodu JZD musí tvořit největší a rozhodující podíl právě hrubý důchod JZD, který je základním ukazatelem stupně hospodaření JZD. Neustálý růst hrubého důchodu JZD závisí jak na růstu celkové produkce JZD, tak na snižování fondu úhrady. J. Píček ve svém článku zcela správně poukazuje na to, že úkolem snižování fondu úhrady není snižování výdajů na výrobu vůbec, ale především snižování výdajů na jednotku produkce při vyšší intenzitě a ekonomicky vhodném využívání výrobních prostředků. To znamená, že je nejen možné, ale v zájmu zvyšování intenzity zemědělské výroby dokonce nutné, používat výrobních prostředků ve větší míře, avšak vždy tak, aby růst celkové produkce JZD neustále předstihoval růst fondu úhrady. Výsledky průzkumu hospodaření několika desítek JZD, který provádí Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, tuto závislost také potvrzují. O tom svědčí tabulka č. 1, v níž jsou výsledky družstev sledovaných VÚZE rozděleny do dvou hlavních výrobních oblastí v ČSR, a to podle výše hrubého důchodu, připadajícího na 1 ha zemědělské půdy.

Z údajů v této tabulce uvedených je zřejmé, že i přes vzrůstající fond úhrady na 1 ha zemědělské půdy rostl podíl hrubého důchodu JZD na celkové produkci. To bylo umožněno právě tím, že rychleji než fond úhrady rostla výše celkové produkce, což je nejlépe patrné z uvedených indexních čísel. Všimněme si, že rozdíl mezi první a třetí skupinou řepářských JZD, pokud jde o fond úhrady, činí 37,7 %, avšak rozdíl v celkové produkci činí 69,6 %. Toto rychlejší tempo růstu celkové produkce umožnilo, že rozdíl ve výši hrubého důchodu JZD mezi první a třetí skupinou sledovaných řepářských JZD činí 114,1 %. Stejně závislosti, ještě více zřetelnější, jsou patrné z údajů o sledovaných JZD v bramborářské výrobní oblasti.

Větší vynakládání výrobních prostředků, které je spolu s vyšším pracovním úsilím nezbytným prostředkem ke zvýšení celkové produkce a tím

Tab. 1. Závislost růstu celkové produkce, fondu úhrady a hrubého důchodu v JZD

Hrubý důchod na 1 ha zemědělské půdy	Počet JZD	Ø výše hrubého důchodu JZD na 1 ha zem. p. v Kčs	Výše celkové produkce v běž. cenách na 1 ha zem. půdy v Kčs	Ø výše fondu úhrady na 1 ha zem. půdy v Kčs	Podíl hrubého důchodu z celkové produkce v %	Index růstu		
						celkové produkce	fondu úhrady	hrubého důchodu
Oblast řepařská:								
do 2000	9	1706,00	4076,90	2370,90	41,8	100,0	100,0	100,0
2001—3400	12	2581,30	5127,40	2546,10	50,4	125,8	107,4	151,3
nad 3400	4	3652,90	6916,40	3263,50	52,8	169,6	137,7	214,1
Oblast bramborářská:								
do 1100	9	812,60	2472,60	1660,00	32,9	100,0	100,0	100,0
1101—2000	12	1518,80	3642,20	2123,40	41,6	147,3	127,9	186,9
nad 2000	5	2548,50	4768,50	2220,00	53,5	192,8	133,7	313,6

i ke zvýšení hrubého důchodu JZD, nesmí však vést k ne hospodárnosti, ale naopak k rozváznému a pečlivému zvážení, zda jsou již všechny dané výrobní prostředky náležitě a plně využity. Větší použití výrobních prostředků nesmí znamenat pouze použití dalších výrobních prostředků, nýbrž především maximální využití prostředků dosavadních. J. Pič ve svém článku zcela správně uvádí řadu příkladů, jak je možno ještě více využít vlastních výrobních prostředků, jak zvýšit hospodárnost v JZD.

Bylo již řečeno, že základním ukazatelem stupně hospodaření JZD je výše hrubého důchodu na jednotku plochy, což není nikterak v rozporu s poučkou, uvedenou v „Učebnici politické ekonomie“^{*)}, kde se praví: „Nejdůležitějším ukazatelem výsledků práce socialistických zemědělských podniků je dosažení co největší produkce z každých 100 ha zemědělské půdy — orné půdy, luk, pastvin — při nejmenších nákladech práce na jednotku vyráběné produkce“. Vyrobit za minimálních nákladů práce (zvěcnělé i živé) maximum výrobků na každý hektar zemědělské půdy musí být proto cílem všech JZD. Z toho ovšem lze určit i ukazatel efektivnosti vynaložených výrobních prostředků, který je poměrem celkové produkce k fondu úhrady $\left(\frac{CP}{FÚ}\right)$. V peněžním vyjádření určuje tento ukazatel, kolik každá koruna, vynaložená ve výrobních prostředcích do družstevní výroby, „přinesla“ celkové produkce. Použijeme-li údajů z předcházející tabulky, zjistíme, že

první skupina JZD v řepařské oblasti dosáhla	1,72 Kčs
druhá skupina JZD „	1,95 Kčs
třetí skupina JZD „	2,12 Kčs
první skupina JZD v bramborářské oblasti dosáhla	1,40 Kčs
druhá skupina JZD „	1,79 Kčs
třetí skupina JZD „	2,15 Kčs

*) Učebnice politické ekonomie, vyd. 1955, str. 499.

celkové produkce z každé koruny, vynaložené do družstevní výroby ve výrobních prostředcích (fondu úhrady). Je zcela jasné, že největšího ekonomického efektu dosáhla sledovaná družstva třetí skupiny obou výrobních oblastí.

Také obrácený poměr, to znamená poměr fondu úhrady k celkové produkci ($\frac{FÚ}{CP}$) vyjadřuje hopodárnost JZD, neboť v peněžním vyjádření ukazuje, jak velkého nákladu zvěcnělé práce bylo zapotřebí k dosažení celkové produkce ve výši 1,— Kčs. Při použití stejných údajů z předcházející tabulky zjistíme, že na dosažení celkové produkce ve výši 1,— Kčs vynaložila

první skupina JZD v řepařské oblasti	0,58 Kčs
druhá skupina JZD	0,50 Kčs
třetí skupina JZD	0,47 Kčs
první skupina JZD v bramborářské oblasti	0,67 Kčs
druhá skupina JZD	0,58 Kčs
třetí skupina JZD	0,46 Kčs

Největší hospodárnosti ve vynakládání výrobních prostředků do výroby i při jejich absolutním růstu na každý hektar zemědělské půdy dosahovala sledovaná JZD třetí skupiny. K dosažení stejné produkce vynaložila řepařská JZD třetí skupiny o 19 % méně výrobních prostředků než řepařská JZD první skupiny a bramborářská JZD třetí skupiny o 31 % méně výrobních prostředků než bramborářská JZD první skupiny. Nemůže být pochyb o tom, že význam obou těchto ukazatelů pro rozbor hospodářské činnosti JZD a pro praktická a konkrétní opatření ke zvýšení celkové produkce při nejvyšší hospodárnosti je pro naše JZD veliký. Pohříchu se však dosud ani v praxi JZD, ani v orgánech zemědělské správy tohoto ukazatele nepoužívá.

Rozdělení celkové produkce na fond úhrady a hrubý důchod JZD přináší s sebou celou řadu vzájemných vztahů a souvislostí, z nichž jsme na nejdůležitější upozornili. Ještě dříve, než se budeme podrobněji zabývat rozdělením celkového důchodu JZD (hrubý důchod JZD zvětšený o příjmy JZD z nevýrobní činnosti a z finanční pomoci státu), je nutno se zmínit o metodě výpočtu celkové produkce JZD a fondu úhrady.

Pro praktické sledování průběhu rozšířené reprodukce v JZD, pro odhalení různých chyb a nedostatků a pro stanovení vhodných a účinných opatření ke zvýšení celkové produkce a ke zvýšení hospodárnosti má mimořádný význam pokud možno nej přesnější metoda výpočtu celkové produkce JZD. J. Pič však, bohužel, žádnou metodu neuvádí a proto i výpočet dalších ekonomických kategorií, jimiž se ve svém článku zabývá, je problematický, stejně jako jejich praktické užití v JZD.

Je třeba si přitom uvědomit, že použití jakékoliv metody výpočtu celkové produkce bude vždy jen přibližným odrazem skutečných hodnot, z nichž je celková produkce složena. Především je nutno vycházet z toho, že oceňování výrobků zemědělské i nezemědělské povahy se liší od hodnoty těchto výrobků. Sama skutečnost, že stát při stanovení výkupních a nákupních cen a norm povinných dodávek odčerpává z družstev část jimi vytvořené hodnoty do centralisovaného čistého důchodu státu, jejíž velikost lze určit opět jen velmi přibližně, svědčí o tom, že při praktických výpočtech bude peněžní vyjádření celkové produkce JZD zpravidla vždy nižší než hodnota celkové produkce JZD

Poměrně nejjednodušší metoda výpočtu celkové produkce JZD spočívá v ocenění každého vyrobeného produktu zemědělské i nezemědělské povahy určitou cenou. Tyto ceny mohou být stálé nebo běžné. Stálých (srovná-

telných) cen užívá se při zachování stejného postupu vždy, chceme-li porovnávat vývoj celkové produkce JZD během několika let, anebo pro srovnání družstev, ležících v různých výrobních oblastech, aby byl zřejmý vliv různých přírodních podmínek na rozsah produkce; ovšem za jinak stejných nebo obdobných ekonomických podmínek (pracovní síly, mechanisace, pomoc státu a pod.).

Metoda výpočtu celkové produkce JZD v běžných cenách umožňuje provádět ekonomické rozbory tvorby i rozdělení celkové produkce JZD za uplynulý rok, srovnávat výsledky hospodaření více JZD, majících stejné přírodní a ekonomické podmínky, a stanovit nejvhodnější opatření ke zlepšení hospodaření JZD v roce následujícím. Pro sledování průběhu rozšířené reprodukce v JZD a vzájemných vztahů, probíhajících při tvorbě a rozdělování celkové produkce JZD a celkového důchodu JZD, je nejlépe použitelná metoda výpočtu v běžných cenách, a to nejen proto, že značná část spotřebovaných výrobních prostředků je hrazena v penězích podle běžných cen, ale také proto, že přiděly družstevním fondům i odměna za práci v JZD probíhá v družstvech pouze na základě oceňování v cenách běžných. Budeme se dále proto zabývat touto metodou výpočtu.

Nejdříve je nutno vypočítat hrubou zemědělskou produkci JZD. Metoda jejího výpočtu spočívá v tom, že k tržbám za dodávky a prodej všech zemědělských výrobků, vyrobených ve sledovaném roce, připočteme veškerou produkci, určenou k výrobní, společenské nebo osobní spotřebě v JZD. Do výrobní spotřeby JZD patří ony produkty, které byly v družstvu vyrobeny pro spotřebu v dalším výrobním procesu (osiva, sadba, krmiva, násadová vejce, mléko k napájení mláďat a pod.). Do společenské spotřeby JZD patří jen naturální přiděly sociálnímu fondu a pro společné stravování. Do osobní spotřeby se započítávají všechny naturálie, které byly jako odměna za práci v JZD rozděleny ať již členům či nečlenům JZD. Produkty určené k výrobě, společenské nebo osobní spotřebě je nutno oceňovat jednotně. Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky v Praze používá při svých výpočtech k jejich ocenění běžných výkupních cen. Jiný možný způsob, avšak pracnější a vyžadující podrobnou evidenci v JZD, je oceňování v průměrných cenách realizace alespoň u těch produktů, jež přicházejí na trh jako zboží. Tento způsob ocenění používá na příklad Státní úřad statistický.

Po přičtení výrobní, společenské i osobní spotřeby k tržbám za zemědělské výrobky je nutno ještě dále přičíst naturální platy STS a vrácené zálohy osiv a sadby. Produkty, jež sloužily k naturálnímu placení za práce STS, zařazujeme při výpočtu hrubé zemědělské produkce JZD v takové peněžní hodnotě, v jaké je STS družstvu na úhradu poskytnutých služeb účtuje; vrácené zálohy osiv a sadby v běžných výkupních cenách. Abychom vyloučili započtení realizovaných produktů z produkce minulého roku a abychom zároveň neopomenuli započtení produktů, jež zvýšily hodnotu družstevních zásob, případně stavů zvířat, je nutno dále provést započtení, po případě odpočtení změn na stavech zásob výrobků i stavech hospodářských zvířat mezi začátkem a koncem roku. Do změn na stavech zvířat se samozřejmě nezapočítávají změny, vzniklé na příklad nákupem nebo svodem dobytka od členů a pod. Tímto výpočtem získáme hodnotu rostlinné a živočišné produkce, vyjádřenou v běžných cenách. K výpočtu hrubé zemědělské produkce je třeba ještě přičíst hodnotu zvýšení trvalých porostů a víceletých výsadeb, jež byla vytvořena vlastní prací družstevníků, neboť i zde jde o zemědělskou produkci, i když poněkud zvláštního druhu.

Pro výpočet celkové produkce JZD je nutno ještě k hrubé zemědělské

produkci přičíst hodnotu produkce přidružené výroby, dopravní činnosti JZD a t. zv. pracovní vklady družstevníků do investic, opět vyjádřené v běžných cenách. Hodnota produkce přidružené výroby, vyjádřená v běžných cenách, je v podstatě tržbami za realizaci produktů přidružené výroby, zvýšenými, případně sníženými o změny na stavu zásob těchto výrobků, opět oceněných v běžných cenách. Pracovní vklady družstevníků do investic, jež představují zvýšení hodnoty stavebního a strojového inventáře družstva, jsou v podstatě rozdílem v ocenění nové investice a investice staré po odečtení všech nákladů, jež družstvo vynaložilo na generální opravu, adaptaci, případně na novou výstavbu.

Podle této metody výpočtu činila na příklad v JZD Kvasice na Kroměřížsku v roce 1954 celková produkce Kčs 2,033.749,48, což při dané výměře 405,86 ha zemědělské půdy činilo 5.010,96 Kčs na 1 ha zemědělské půdy. Složení celkové produkce podle uvedené metody výpočtu bylo takovéto:

1. Tržby za dodávky a prodej zemědělských výrobků	Kčs 1,329.172,54
a) rostlinných výrobků	Kčs 654.605,22
b) živočišných výrobků	Kčs 674.567,32
2. Výrobní spotřeba zemědělských výrobků	Kčs 332.181,—
a) rostlinných výrobků (osiva, krmiva)	Kčs 311.437,—
b) živočišných výrobků (zkrmené mléko, násadová vejce)	Kčs 20.744,—
3. Společenská spotřeba zemědělských výrobků (soc. fond, společné stravování)	Kčs 6.595,—
a) rostlinných výrobků	Kčs 2.360,—
b) živočišných výrobků	Kčs 4.235,—
4. Osobní spotřeba zemědělských výrobků (odměny na PJ, doplňkové)	Kčs 81.322,—
a) rostlinných výrobků	Kčs 81.322,—
b) živočišných výrobků	Kčs —
5. Naturální platy STS	Kčs 42.191,96
a) rostlinné výrobky	Kčs 18.252,96
b) živočišné výrobky	Kčs 23.939,—
6. Vracené zálohy osiv a sadby	Kčs 2.057,—
7. Změny ve stavech	Kčs 127.139,22
a) zásob rostl. výrobků a polního inventáře	+ Kčs 120.918,47
b) hospodářských zvířat a zásob živočišných výrobků	+ Kčs 6.220,75
8. Zvýšení hodnoty trvalých porostů	Kčs —
Hrubá zemědělská produkce	Kčs 1,920.658,72
9. Produkce přidružené výroby + tržby za dopravní činnost	Kčs 63.463,54
10. Pracovní vklady družstevníků do investic	Kčs 49.627,22
Celková produkce JZD	Kčs 2,033.749,48

Je zřejmé, že hrubá zemědělská produkce tvoří naprosto převažující většinu celkové produkce; v uvedeném příkladě 94,6 %, při čemž se na hrubé zemědělské produkci podílí produkce rostlinná 62 % a produkce živočišná 38 %.

Ke zkoumání průběhu tvorby hrubé zemědělské produkce i celkové produkce nestačí však pouze metoda jejího výpočtu v penězích. Je nutno provést podrobný rozbor výrobních ukazatelů, z nich zejména využití orné a zemědělské půdy, struktury osevních ploch s hlediska maximálního využití místních přírodních i ekonomických podmínek, rozbor dosažených hektarových výnosů s hlediska možnosti jejich dalšího zvýšení pokrokovou agrotechnikou, stavů a užitkovosti hospodářských zvířat s ohledem na zabezpečení dostatečné vlastní krmivové základny, rozbor využití pracovních sil a výrobních prostředků v jednotlivých etapách zemědělských prací a podobně. Tímto podrobným rozbohem tvorby celkové produkce se dále zabývat nebudeme, i když pro stanovení správných opatření pro další průběh rozšířené reprodukce mají veliký význam, a omezíme se na rozdělení celkové produkce, aby zvláště vynikly další, pro rozšířenou reprodukci v JZD neméně významné vztahy a proporce.

Jak bylo již dříve uvedeno, je celková produkce JZD složena ze dvou základních částí, a to z fondu úhrady, který představuje peněžně vyjádřenou hodnotu spotřebovaných výrobních prostředků, a z hrubého důchodu. Podle vpředu již popsané metody výpočtu fondu úhrady bylo postupováno i v JZD Kvasice. Takto vypočtený fond úhrady byl v r. 1954 v JZD Kvasice tento:

a) část fondu úhrady hrazená v penězích	Kčs 606.177,16
(nakoupená osiva, hnojiva, krmiva, stavební materiál, pohonné látky, drobné předměty, odměny STS, kancelářské potřeby, udržování investic, různé věcné náklady a pod.)	
b) část fondu úhrady hrazená v naturáliích	Kčs 334.238,—
1. výrobní spotřeba rostlin. výrobků Kčs	311.437,—
2. výrobní spotřeba živočiš. výrobků Kčs	20.744,—
3. vrácená záloha osiv Kčs	2.057,—
c) opotřebení základních výrobních prostředků (amortisace) Kčs	18.730,—
Fond úhrady celkem	Kčs 959.145,16

Po odečtení fondu úhrady od celkové produkce JZD zbývá hrubý důchod, který ve sledovaném příkladu činil Kčs 1,074.604,32.

Bylo již řečeno, že takto vypočtený hrubý důchod je ve většině našich JZD (a také v daném případě) nižší než osobní a čistý důchod v JZD dohromady. V JZD Kvasice činil tento rozdíl 100.487,17 Kčs, které, jednak jako příjmy z nevýrobní činnosti (ve výši 58.111,57 Kčs) a jednak jako pomoc státu (ve výši 42.375,60 Kčs), zvýšily hrubý důchod JZD na celkový důchod ve výši 1,175.091,49 Kčs.

* * *

Celkový důchod v JZD se dělí dvojím způsobem, a to analogicky jako národní důchod, t. j. na fond socialistické akumulace a na fond spotřeby; s hlediska svého ekonomického obsahu pak na osobní důchod a na čistý důchod JZD.

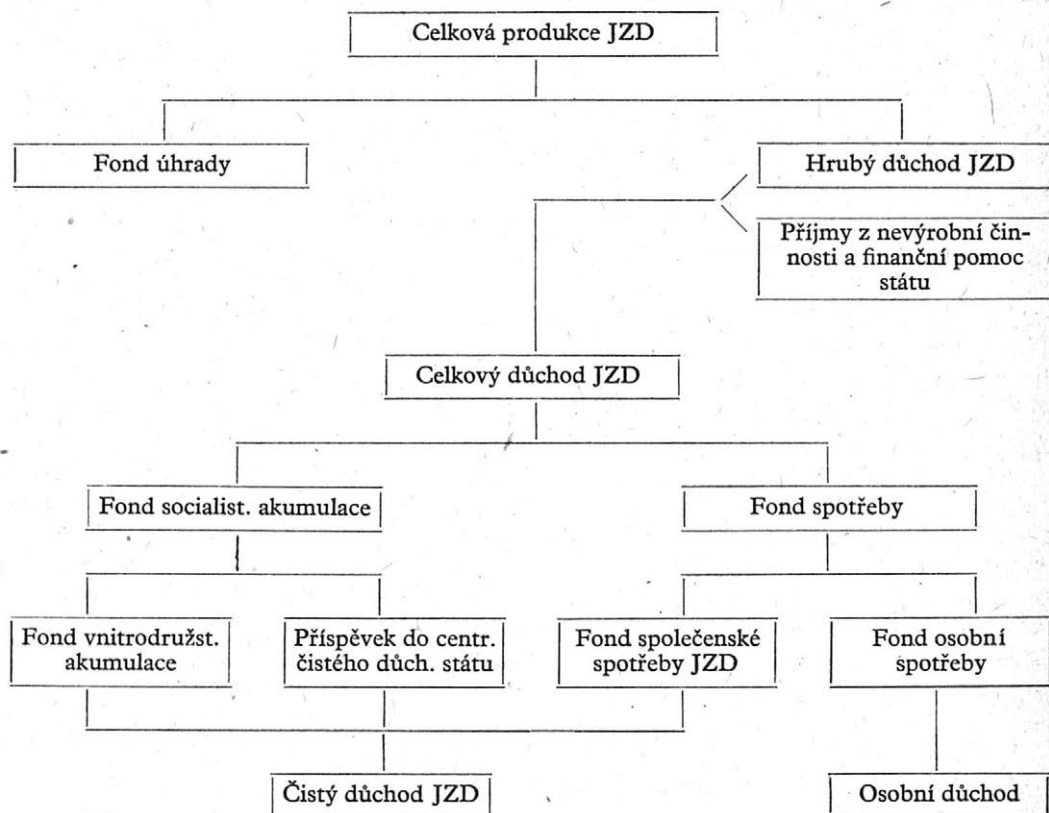
Fond socialistické akumulace je pro další nerušený průběh rozšířené reprodukce fondem nejdůležitějším; jeho správný rozsah je proto nutno určit před stanovením fondu spotřeby. Na jeho dostatečné výši záleží nejen nepřetržitý růst a zdokonalování družstevní zemědělské výroby, ale také přímá účast družstevníků na tvorbě centralisovaného čistého důchodu státu, z něhož stát jednak rozšiřuje výrobu ve všech odvětvích národního hospodářství, jednak hradí celospolečenské výlohy. S tohoto hlediska se také fond socialistické

akumulace dělí na dvě části, a to na fond vnitrodružstevní akumulace a na příspěvek do centralisovaného čistého důchodu státu.

Fond spotřeby, z něhož se uspokojují materiální i kulturní potřeby pracovníků JZD, je také dále rozdělen na dvě části podle toho, zda slouží pracovníkům v JZD přímo a bezprostředně ve formě odměny za jejich práci v JZD, nebo nepřímo při jejich kulturním a sociálním zabezpečení v rámci celého JZD, t. j. ve formě účasti družstevníků na kulturním a sociálním fondu, po případě na společném stravování. S tohoto hlediska rozeznáváme proto v rámci fondu spotřeby fond osobní spotřeby a fond společenské spotřeby JZD.

Z tohoto rozdělení je patrné, že ta část celkového důchodu JZD, jež byla vytvořena v družstvu prací pro sebe, představuje fond osobní spotřeby; druhá část fondu spotřeby, t. j. fond společenské spotřeby JZD, a obě části fondu socialistické akumulace byly vytvořeny prací pro společnost a představují čistý důchod JZD. Rozdělení celkové produkce JZD a celkového důchodu JZD znázorňuje schema č. 1.

Schema 1.

Rozdíl tohoto způsobu rozdělení celkové produkce JZD a celkového důchodu JZD od způsobu, který uvádí J. Pič ve zmíněném článku v tabulce č. 2, je zřejmý. Spočívá nejen v tom, že ukazuje vznik celkového důchodu JZD jako zvýšení hrubého důchodu JZD o důchody z nevýrobní činnosti JZD a z pomoci státu, což J. Pič zcela opomíjí, ale zároveň ukazuje rozdělení celkového důchodu JZD jak s ohledem na jeho užití, tak s ohledem na jeho ekonomický obsah.

Na sledovaném příkladu JZD Kvasice ukážeme si nyní průběh rozdělení celkového důchodu tohoto družstva v r. 1954.

Fond vnitrodružstevní akumulace zahrnuje jednak všechny přírůstky nedělitelnému fondu JZD, po odečtení částek určených k úhradě amortisace základních výrobních prostředků, jednak všechny přírůstky družstevního majetku, jež byly vytvořeny prací družstevníků, případně jinými pracovníky v JZD, a to jak v materiální, tak v peněžní formě. Budou sem tedy dále započítány přírůstky hospodářského zvířectva, přírůstky na fondu osiv a fondu krmiv, hodnota přírůstku trvalých porostů a pracovní vklady družstevníků do investic.

JZD Kvasice přidělilo v roce 1954 na splátky dlouhodobých a investičních úvěrů celkem 14.100,— Kčs a v t. zv. zbytku přídělu 90.400,— Kčs, celkem tedy přidělilo do nedělitelného fondu 104.500,— Kčs, což činilo právě 7 % celkového peněžního důchodu tohoto JZD. Do výpočtu fondu úhrady jsme uvedli částku 18.730,— Kčs, nutnou na úhradu opotřebovaných základních výrobních prostředků, což znamená, že celkový peněžní příděl nedělitelnému fondu je nutno o tuto částku snížit, abychom dostali peněžní příděl fondu vnitrodružstevní akumulace z vlastních zdrojů družstva. V našem případě bude tedy tento příděl činit 104.500,— Kčs — 18.730,— Kčs = 85.770,— Kčs. Z toho vyplývá, že JZD Kvasice v roce 1954 při rozdělování celkového důchodu nejen plně zabezpečilo úhradu opotřebovaných základních výrobních prostředků, ale ještě částkou 85.770,— Kčs přispělo na další rozšíření základních výrobních prostředků družstva, které je pro trvalé zvyšování zemědělské výroby nezbytné. Tato částka nebyla však jedinou, o kterou se zvýšil fond vnitrodružstevní akumulace. Další položkou v tomto fondu je finanční pomoc státu ve formě odpisu splátek a úroků na dlouhodobé a investiční úvěry, po případě bezprostřední státní subvence na rozšíření základních výrobních prostředků. Tato pomoc činila v roce 1954 v JZD Kvasice 42.375,60 Kčs. Již samo její určení ukazuje na nutnost zařazení do fondu vnitrodružstevní akumulace, neboť slouží k rozšíření a zvelebení družstevního hospodářství nad rozsah prosté reprodukce.

Do fondu vnitrodružstevní akumulace je třeba dále zahrnout zvýšení fondu osiv a krmiv, které v daném případě činilo 120.918,47 Kčs, jakož i přírůstky na hospodářském zvířectvu, jež v našem případě činily 6.220,75 Kčs (viz výpočet celkové produkce na str. 287). Zvýšení hodnoty stavebních a nestavebních investic, provedené vlastní prací družstevníků (pracovní vklady družstevníků) je rovněž položkou fondu vnitrodružstevní akumulace. Jak je zřejmé z výpočtu celkové produkce na str. 287, činilo toto zvýšení v JZD Kvasice 49.627,22 Kčs.

Ve svém celku i struktuře vypadal fond vnitrodružstevní akumulace v JZD Kvasice v r. 1954 takto:

a) splátky na investiční a dlouhodobé úvěry	Kčs	14.100,—
b) zbytek přídělu NF (snížen o výši amortisace)	Kčs	71.670,—
c) finanční pomoc státu	Kčs	42.375,60
d) zvýšení fondu osiv a krmiv	Kčs	120.918,47
e) zvýšení hodnoty stáda hospodářských zvířat (přírůstky)	Kčs	6.220,75
f) pracovní vklady družstevníků do investic	Kčs	49.627,22
celkem fond vnitrodružstevní akumulace	Kčs	304.912,04

Druhou částí fondu socialistické akumulace je *příspěvek JZD do centralizovaného čistého důchodu státu*.

Zařazení tohoto příspěvku do fondu socialistické akumulace není zcela přesné, neboť není možné určit, jaká jeho část bude sloužit celé společnosti na další rozšíření výroby a jaká část ke krytí celospolečenské spotřeby (výstavba sociálních a zdravotních zařízení, obrana vlasti, rozvoj kultury, vědy a umění, výdaje na státní správu a pod.). Vzhledem k rozsáhlé pomoci státu, jež je věnována na další rozšíření zemědělské výroby ať již výstavbou a neustálým vybavováním STS moderními stroji, či přímou pomocí družstvům, lze důvodně předpokládat, že příspěvek JZD do centralisovaného čistého důchodu státu je především určen zpět do zemědělství k dalšímu rozšíření zemědělské výroby. Z tohoto důvodu je pak také zařazení tohoto příspěvku do fondu socialistické akumulace oprávněné.

Na centralisovaný čistý důchod státu přispívají národní podniky přímo a bezprostředně odvodem části svých zisků. V JZD, vzhledem k naprosto odlišnému způsobu rozdělování, nelze o zisku hovořit a proto nemůže existovat ani odvod části zisku do rukou státu. Příspěvek do centralisovaného čistého důchodu státu poskytují družstva placením daní, dávek a poplatků, pojistných premií, úroků z úvěru, placením penále a pod. mimo onu část, jež jako rozdíl mezi hodnotou a cenou zemědělských výrobků je již státem odčerpána. V JZD Kvasice bylo v r. 1954 složení tohoto příspěvku do centralisovaného čistého důchodu státu takovéto:

a) daně, dávky a poplatky	Kčs	10.567,45
b) pojistné	„	17.871,—
c) úroky z úvěrů	„	7.590,20
d) penále	„	—,—
e) splátky na konsolid. úvěr	„	—,—
celkem příspěvek do centralisovaného čistého důchodu státu	Kčs	36.028,65

Součet vnitrodružstevní akumulace a příspěvku do centralisovaného čistého důchodu státu tvoří fond socialistické akumulace. V daném příkladě je takovýto:

a) fond vnitrodružstevní akumulace	Kčs	304.912,04
b) příspěvek do centralisovaného čistého důchodu státu	„	36.028,65
fond socialistické akumulace celkem	Kčs	340.940,69,

což představuje 29,— % celkového důchodu sledovaného JZD.

Sledované družstvo Kvasice si při zabezpečování rozšířené reprodukce počínalo bezesporu správně, když téměř třetinu celkového důchodu věnovalo na další rozšířenou reprodukci. Již ze skladby vpředu uvedeného přídělu do nedělitelného fondu bylo zřejmé, že příděl v r. 1954 vysoko překračoval minimální částku, nezbytně nutnou k úhradě opotřebovaných základních výrobních prostředků. Při zachování této tendence i nadále je v tomto družstvu plynulost a rychlé tempo rozšířené reprodukce v příštích letech zabezpečeno.

Druhou základní částí celkového důchodu JZD je fond spotřeby se svými dvěma částmi, a to fondem společenské spotřeby JZD a fondem osobní spotřeby.

Do fondu společenské spotřeby JZD zahrnujeme onu část celkového důchodu, jež byla v JZD vyvotěna prací pro společenství družstevníků jako celku a nikoli pro každého jednotlivě. Jde tedy v podstatě o hodnoty, vytvořené prací pro společnost v užším, t. j. pouze v družstevním rámci. Do

tohoto fondu budou proto zahrnuty příděly (peněžní i naturální) do sociálního fondu, do kulturního fondu a do fondu společného stravování. Struktura tohoto fondu byla v JZD Kvasice v r. 1954 tato:

a) peněžní příděl sociálnímu fondu	Kčs	3.500,—
b) naturální příděl sociálnímu fondu	„	2.000,—
c) peněžní příděl kulturnímu fondu	„	6.000,—
d) naturální příděl fondu společného stravování	„	4.595,—
celkem fond společenské spotřeby JZD	Kčs	16.095,—

Je třeba podotknout, že sociální fond tohoto družstva byl v r. 1954 dotován velmi nízkó, neboť peněžní příděl činil pouze 0,24 % z celkového peněžního důchodu, ačkoli ustanovení článku 14, odst. c) vzorových stanov dává družstvům možnost dotovat tento fond až 3 % z celkových peněžních důchodů. Celková výše dotace fondu společenské spotřeby JZD v důsledku tohoto nízkého přídělu sociálnímu fondu činila pouze 1,39 % celkového důchodu tohoto JZD. S hlediska společných zájmů všech družstevníků o sociální zabezpečení jich samých i jejich rodin v případech nezaviněné pracovní neschopnosti nebo v jiných nutných sociálních případech a také v zájmu dalšího zvyšování kulturně i odborně politické vyspělosti družstevníků je možno výši dotace fondu společenské spotřeby v JZD Kvasice v r. 1954 považovat za nedostačující.

Fond osobní spotřeby je s hlediska osobního hmotného zájmu každého družstevníka fondem nejdůležitějším, neboť ve svém úhrnu vyjadřuje onu část celkového důchodu, jež jim přímo a bezprostředně slouží ke krytí převážné části jejich životních potřeb. Čím vyšší bude fond osobní spotřeby, tím vyšší bude odměna na pracovní jednotku, tím vyšší budou osobní důchody každého jednotlivého družstevníka, ovšem v závislosti na rozsahu jeho individuální účasti na společné práci v družstvu, a tím bude vyšší i jeho životní úroveň. Je samozřejmé, že fond osobní spotřeby může být vysoký jedině tehdy, bude-li vysoký i hrubý a celkový důchod v JZD a ten je opět závislý na rozsahu celkové produkce, jak bylo uvedeno v tabulce č. 1. O závislosti výše pracovní jednotky a tím i osobních důchodů na rozsahu celkové produkce svědčí údaje tabulky č. 2, v níž jsou zpracovány výsledky 51 JZD, šetřených Výzkumným ústavem zemědělské ekonomiky v Praze v roce 1954.

Tab. 2. Závislost odměny za 1 PJ na celkové produkci JZD

JZD s celkovou produkcí (ve srovn. cenách v Kčs) na 1 ha zemědělské půdy	Počet JZD	Výše odměny na 1 pracovní jednotku		
		v penězích	v naturáliích	celkem
Řepařská JZD				
do 2800	4	14,65	2,63	17,28
2801—3600	13	16,28	2,48	18,76
nad 3600	8	21,52	2,95	24,47
Bramborářská JZD				
do 1800	4	7,06	3,14	10,20
1801—2600	13	13,29	2,49	15,78
nad 2600	9	17,63	3,61	21,24

K údajům v této tabulce uvedeným není třeba již žádného vysvětlení, neboť jasně hovoří o tom, že JZD s vyšší celkovou produkcí mají i vyšší odměnu na pracovní jednotky.

Je zřejmé, že každý družstevník má a musí mít mimořádný zájem na růstu fondu osobní spotřeby. Bylo by však naprosto nesprávné zvyšovat fond osobní spotřeby na příklad omezováním fondu vnitrodružstevní akumulace. Takové počínání by mohlo přinést družstevníkům jenom škodu v příštích letech, neboť pro další rozšiřování výroby, jako základu trvalého růstu životní úrovně družstevníků, by nebylo dostatek vlastních prostředků a provádění rozšířené reprodukce bylo by bržděno. Jedině správnou cestou ke zvyšování fondu osobní spotřeby je cesta stálého zvyšování produktivity práce družstevníků a intenzity družstevní zemědělské výroby.

Do fondu osobní spotřeby jsou zahrnuty všechny odměny za práci v JZD, ať již základní, doplňkové nebo mimořádné, vyplacené jak v penězích, tak v naturáliích, dále mzdy a platy přinajatým zaměstnancům a v JZD III. typu ještě odměna členům JZD podle výměry vložené půdy, pokud je vyplácena. Ve sledovaném příkladu JZD Kvasice byla však v r. 1954 ve fondu osobní spotřeby pouze odměna za práci družstevníků, a to:

a) členům JZD na pracovní jednotky v penězích	Kčs	736.733,80
b) členům JZD na pracovní jednotky v naturáliích	„	81.148,—
c) členům JZD na doplňkovou odměnu v naturáliích	„	174,—
celkem fond osobní spotřeby	Kčs	818.055,80

Tato částka představovala 69,61 % celkového důchodu JZD, to znamená více jak dvě třetiny, a umožnila v r. 1954 vyplácet odměnu 22,53 Kčs na 1 odpracovanou pracovní jednotku.

Podle vpředu uvedeného schématu je fond osobní spotřeby zároveň osobním důchodem a zbývající část fondu spotřeby, t. j. fond společenské spotřeby JZD, tvoří spolu s fondem socialistické akumulace čistý důchod JZD. V daném případě byl tedy celkový důchod JZD rozdělen na čistý a osobní důchod takto:

1. Čistý důchod JZD celkem	Kčs	357.035,69
z toho: fond socialistické akumulace	Kčs	340.940,69
fond společenské spotřeby JZD	Kčs	16.095,—
2. Osobní důchod členů JZD	„	818.055,80
Celkový důchod JZD	Kčs	1,175.091,49

Z á v ě r

Na příkladu tvorby a rozdělení celkového důchodu JZD Kvasice bylo demonstrováno, jakým způsobem je možno a třeba si počínat při analýze výsledků hospodaření k stanovení správných a účinných opatření pro zabezpečení rozšířené reprodukce v JZD. Vzájemné proporce mezi jednotlivými částmi, na něž se celkový důchod JZD dělí, musí zaručovat jak růst družstevní zemědělské výroby, tak růst životní úrovně družstevníků, aniž by při tom byly opominuty i povinnosti vůči celé společnosti. Jen toto rozdělení celkového důchodu JZD plně zabezpečuje nejen rozšířenou reprodukci celkové produkce JZD, ale též rozšířenou reprodukci pracovních sil a socialistické

tických výrobních vztahů, neboť kulturní, politická, odborná i technická vyspělost družstevníků bude zároveň s jejich počtem a zlepšenou věkovou strukturou narůstat tou měrou, jakou bude růst jejich životní úroveň.

Z uvedeného vyplývá, že v podmínkách našich družstevních zemědělských závodů je průběh rozšířené reprodukce ovlivňován nejen družstevníky samotnými (i když jejich vliv je rozhodující), ale také pomocí státu. Mechanické přejímání poučky „Učebnice politické ekonomie“ o tvorbě a rozdělení hrubého důchodu kolchozů by zastíralo právě tento důležitý faktor v procesu rozšířené reprodukce v JZD. V článku J. Píče v 3. čísle „Zemědělské ekonomiky“ z r. 1955 i přes jeho nesporné klady a význam je právě tato chyba patrná, nehledě k tomu, že v jeho článku postrádáme jakoukoli metodiku výpočtu hrubé zemědělské produkce, celkové produkce JZD i metodiku výpočtu hrubého a celkového důchodu JZD pro praktické upotřebení.

Domníváme se proto, že použití jeho závěrů pro praxi našich JZD je problematické vzhledem k uvedeným nepřesnostem. Tvorba a rozdělení celkové produkce a celkového důchodu JZD s hlediska zabezpečení trvalého a rychlého tempa rozšířené reprodukce JZD zaslouží dalšího podrobného zkoumání a zpracování, neboť i na tom záleží všestranné vnitřní upevňování našich JZD.

О создании и распределении доходов кооперативов в плане обеспечения расширенного воспроизводства в единых сельскохозяйственных кооперативах (ЕСХК)

Второй пятилетний план предусматривает увеличение сельскохозяйственной продукции приблизительно на 30 проц., при более быстром росте продукции животноводства. Эта большая задача по существу состоит из двух основных частей: 1. планомерное создание новых крупных кооперативных предприятий, способных использовать достижения современной науки и техники, 2. систематическое организационно-хозяйственное укрепление всех ЕСХК, что сводится, прежде всего, к обеспечению непрерывного расширенного воспроизводства в крупном кооперативном сельскохозяйственном производстве. Оба эти задания тесно связаны друг с другом, и в период перехода от мелкого индивидуального сельскохозяйственного производства к крупному кооперативному заданию их нельзя отделять друг от друга. При этом нужно иметь в виду, что задание обеспечивать расширенное воспроизводство в сельскохозяйственных производственных кооперативах имеет не временный характер, и что это задание останется в силе и после окончания коллективизации сельского хозяйства.

Эта статья посвящена раскрытию именно названного задания — в частности, с точки зрения создания и распределения доходов в кооперативах. В основе статьи лежит мысль, что в распоряжение членов сельскохозяйственных производственных кооперативов нужно предоставить простую и возможно более точную методику исчисления доходов кооператива и их распределения. Методика эта должна облегчить проведение мероприятий, обеспечивающих непрерывное расширенное воспроизводство.

В связи с выработкой этой методики автор решает и некоторые теоретические и терминологические вопросы. Прежде всего он указывает на тесную взаимозависимость между ростом производительности труда в промышленности, в особенности, в тех ее отраслях, которые производят средства производства для сельского хозяйства, и производительностью труда в сельском хозяйстве. Он исходит из того, что рост производительности труда в названных выше отраслях промышленности ведет к важным следствиям и в области сельскохозяйственного производства: даже при неизменной стоимости ранее вложенного труда, входящего как составная часть в стоимость новой продукции кооператива, на деле в производственном процессе в ЕСХК находит свое применение большее количество более качественных средств производства. А применение на единицу сельскохозяйственной площади большего количества средств производства ведет, как известно, к интенсификации сельскохозяйственного производства. А это, при прочих равных условиях и, прежде всего при неизменности затраты рабочей силы в производстве, не-

обходимо ведет и к повышению производительности труда в сельском хозяйстве. Нужно всегда считаться с этим обстоятельством, а также с прямым влиянием работников МТС на рост производительности труда в сельском хозяйстве и на процесс расширенного воспроизводства.

В дальнейшем автор указывает на необходимость отличать валовую сельскохозяйственную продукцию от общей продукции, которая от валовой сельскохозяйственной продукции отличается главным образом тем, что помимо валовой продукции она включает в себя продукцию подсобных отраслей, стоимость работы и услуг для других и стоимость увеличения вложений в строительство и машины, осуществленного собственным трудом членов кооперативов. При изучении процесса расширенного воспроизводства нужно иметь прежде всего в виду воспроизводство этой общей продукции, а не какой-либо ее части, напр., валовой сельскохозяйственной продукции. С этой точки зрения и в соответствии с принципами марксистской политической экономии общая продукция, производимая в сельскохозяйственном производственном кооперативе, распадается на две основных части, а именно, фонд возмещения и валовой доход.

Фонд возмещения, выражающий в денежной форме стоимость потребленных средств производства и стоимость износа основных средств производства, включает все материальные издержки независимо от того, возмещаются ли они в денежной форме или в натуре. Оценка натурального возмещения износа, который учитывается здесь как производственное потребление кооперативов, производится в тех же величинах, которые применялись и при исчислении общей продукции. Стоимость износа основных средств производства (амортизация), не учитываемая в счетоводстве кооперативов, должна быть определена по каждому кооперативу в отдельности с учетом нынешней стоимости основных средств производства и вероятной продолжительности их дальнейшего применения. Исчисленную таким способом сумму нужно вычесть из отчисления в неделимые фонды, независимо от его размера. В этой связи автор подробно рассматривает две части денежных отчислений в неделимые фонды чехословацких ЕСХК и указывает на необходимость их оценки в целом. Наряду с тем, он занимается вопросом учета оплаты работ, произведенных МТС.

При анализе второй части общей продукции, т. е. валового дохода, автор указывает на неточность утверждения «Учебника политической экономии» о том, что валовой доход распадается на две части, а именно, на личный доход членов кооперативов и на чистый доход ЕСХК. Он подчеркивает, прежде всего, что как личный доход, так и чистый доход в своем итоге образуют в ЕСХК большую сумму, чем исчисленный валовой доход. Это различие создается, с одной стороны, разными денежными доходами кооперативов от непроизводственной деятельности (прибыль от продажи членам кооператива некоторых закупленных товаров, доходы от предоставления питания, проценты на вклады и т. д.), с другой стороны, получением в разных формах прямой и непрямои финансовой помощи от государства (списывание процентов и взносов, прямые субвенции и т. д.). Источником этих дальнейших поступлений является по большей части прежде всего централизованный чистый доход государства. В нем есть и вклад трудящихся в сельском хозяйстве, который они вносят прямо (налоги, проценты, страховые премии и т. д.), или же непрямо. В этом последнем случае вклад этот определяется разницей между стоимостью заготавливаемых государством продуктов и ценой, которую сельскохозяйственные производители получают за эти продукты. Руководствуясь этими соображениями, автор вводит новую экономическую категорию — общий доход — которая по содержанию своему отличается от категории валового дохода. Этот последний представляет собою выраженную в деньгах стоимость продукции, созданную вновь вложенным в нее трудом членов кооперативов и работников МТС.

В целях изучения процесса расширенного воспроизводства, автор разделяет общий доход ЕСХК на две основные части: на фонд социалистического накопления и на фонд потребления. Каждый из этих фондов он, в свою очередь, подразделяет на две части. Фонд социалистического накопления — на фонд кооперативного внутрихозяйственного накопления и на взнос в централизованный чистый доход государства; фонд потребления — на фонд общественного потребления ЕСХК и на фонд личного потребления. Весь фонд социалистического накопления вместе с фондом общественного потребления представляют в сумме чистый доход ЕСХК, а фонд личного потребления составляет личный доход членов ЕСХК.

Автор подробно рассматривает каждый из этих фондов, касаясь при этом как методов их исчисления, так и способов правильного их использования.

На основе конкретных хозяйственных результатов за 1954 г. по ЕСХК Квасице, Кромержижского района, автор демонстрирует как метод исчисления общей

продукции ЕСХК, так и ее разделение на фонд возмещения и валовой доход; далее он показывает и сложение общего дохода и его распределение в этом ЕСХК. Наибольшее внимание автор уделяет фонду социалистического накопления, который является основой дальнейшего хода расширенного воспроизводства. Автор исследует вопрос о том, обеспечивают ли в данном ЕСХК размеры и структура этого фонда в достаточной мере расширенное воспроизводство или нужно провести мероприятия, чтобы исправить положение.

Помимо этого подробного анализа создания и распределения доходов, автор на конкретных данных по нескольким десяткам ЕСХК показывает взаимозависимость между ростом доходов, фонда возмещения и общей продукции. Одновременно он указывает на необходимость учитывать в ЕСХК степень эффективности произведенных материальных расходов, с целью повысить эту эффективность. Автор предлагает простой метод такого учета. Его можно применять во всех кооперативах еще ранее, чем будет иметься возможность исчислять себестоимость отдельных продуктов.

Статья является также опровержением некоторых неправильностей в понимании и неточностей в истолковании вопросов расширенного воспроизводства в сельскохозяйственных производственных кооперативах. Автор высказывается за применение единых категорий в экономике сельского хозяйства.

Formation and Distribution of Co-operative Farm Income to Assure Extended Reproduction on Co-operative Farms

The second Five-Year Plan envisages an increase in agricultural production of roughly 30 %, with a more rapid growth of livestock production. This great task is constituted, in essence, of two fundamental parts: setting up according to plan new large farm co-operatives capable of utilizing the advantages of modern science and technique; and, in the second place, the systematic economic strengthening of all co-operative farms; that is, primarily, by assuring a continuous extension of reproduction in large-scale agricultural co-operatives. Both parts of this task are closely connected and cannot be separated in a period of transition from individual small farming to large-scale co-operative farming. At the same time it must be borne in mind that assuring extended reproduction in agricultural co-operatives is a permanent task which will remain even after agriculture has been collectivized.

The author devotes this article to the above-mentioned task from the standpoint of formation and distribution of income in co-operatives. He proceeds, primarily, from the viewpoint that members of producer co-operatives must be given a comprehensible and exact method for calculating the income of the co-operatives and for distributing it, making it possible to take measures which would assure a continuous extension of reproduction.

In connection with the elaboration of these methods the author also deals with several questions of theory and terminology. He points out in the first place the close connection between growth in productivity of labour in industry, especially in branches manufacturing means of production for agriculture, and productivity of labour in agriculture. He proceeds from the thesis that growth in productivity of labour in these branches leads logically to the use of a larger amount of better quality production means in the production process on the co-operative farm, with the same value of previously created labour which has gone into the new production of the co-operative as a part of the value created. And the use of a larger amount of production means on the same area of land leads, as is known, to an increase in intensity of agricultural production which, when other conditions are equal — chiefly an equal application of manpower in production — leads to an increase in productivity of labour in agriculture. It is always necessary to reckon with this fact and also with the direct effect of the workers from the Machine and Tractor Stations on the growth of productivity of labour in agriculture and on the course of extended reproduction.

In his later discussion the author points to the necessity of distinguishing gross agricultural production and total production which differs from gross production primarily in that it contains, in addition to gross production, the production of auxiliary branches, the value of labour and services for others and the value of increased investments in building and machinery brought about by the co-operative farmers' own labour. In following the course of extended reproduction, it is necessary to judge first the reproduction of this total production and not its part, gross agricultural production. From this standpoint and in harmony with Marxist

political economy, total production of the agricultural producers' co-operatives is divided into two basic parts: that going to the fund for expenditures and that going to gross income.

The fund for expenditures, which expresses in money terms the value of the means of production which are consumed and the wear and tear on means of production, includes all material costs whether they have been covered by money payments or payments in kind. Payments in kind are priced at the same level as when they were calculated in the total production. The wear and tear on basic means of production (amortization), which is included in the accounting of the co-operatives, must be accounted for separately on each co-operative, with a view to the existing value of the basic means of production and the probable period of their remaining life. It is necessary to subtract the amount thus calculated from the cash account of the indivisible fund, without regard to its amount. In this connection the author deals in more detail with the two parts of the cash share of the indivisible fund in Czechoslovak co-operative farms and points to the necessity of judging them as a whole. At the same time he deals with the question of calculating the expenditures for work done by the Machine and Tractor Stations.

In judging the second part of the total production, that is, gross income, the author draws attention to the imprecise proposition of the "Textbook of Political Economy" which states that gross income is divided into two parts: the personal income of the co-operative farmers and the net income of the co-operative. He points chiefly to the fact that personal income and net farm income taken together constitute a larger sum than the calculated gross income. This difference is made up, on the one hand, of various money receipts for work unconnected with production (receipts for goods sold, for meals, interest on deposits and so on), and, on the other, of various forms of direct and indirect financial aid from the state (writing off of interest and capital payments, direct subsidies, etc.). The source of these further receipts is predominantly a part of the net income of the state to which the workers in agriculture also contribute, both directly (in taxes, interest, insurance premiums, etc.) and indirectly through the difference between the value of products bought by the state and the prices farmers receive for them. For this reason the author introduces a new economic category, that of total income, which differs in content from gross income (which is the value of production expressed in money) by the creation of the newly expended labour of the co-operative farmers and the workers of the MTS.

The total income of the co-operative farms is then divided, for the purpose of following the course of extended reproduction, into two basic parts: the fund of socialist accumulation and the consumption fund. Each of these two funds is further divided into two parts. The fund of socialist accumulation is divided into the intra-co-operative accumulation fund and contribution to the centralized net income of the state. The consumption funds is divided into the farm's social consumption fund and the personal consumption fund. The entire fund of socialist accumulation, together with the fund for social consumption, constitute the net income of the co-operative, and the fund of personal consumption expresses the personal income of the farmers.

The author deals in detail with each of these funds, both as to the method of their calculation and the way to use them properly.

On the basis of concrete economic data from the Kvasice co-operative farm in the Kroměříž district in 1954, the author gives the method of calculating the total production of the co-operative, as well as its division into the fund for expenditures and gross income. He also shows the formation of total income and its division, according to data from this co-operative. He then devotes the greatest attention to the fund of socialist accumulation which is the basis for the future course of the extended reproduction and studies whether its level and structure, on the basis of this co-operative taken as an example, assures a sufficient growth in extended reproduction, or whether measures should be taken to correct the situation.

In addition to this detailed analysis and division of income, the author also shows the mutual relation between growth in income, the fund for expenditures and total production, using actual data from several dozen co-operative farms. At the same time he points to the necessity of observing the effectiveness of material expenditures made in the co-operative, with the purpose of increased economy. He proposes a simple means for making estimates before the co-operatives can ascertain the costs of production of the different products.

The article is also intended as an answer to some incorrectly understood, and imprecisely elucidated questions of extended reproduction in agricultural producers co-operatives, and calls for the use of uniform terminology in agricultural economics.

Über die Schaffung und Verteilung des genossenschaftlichen Einkommens vom Gesichtspunkt der Sicherstellung der erweiterten Reproduktion in den JZD (Landw. Einheitsgenossensch.)

Der zweite Fünfjahrplan setzt eine Steigerung der landwirtschaftlichen Produktion um rund 30 % voraus, unter beschleunigter Entwicklung der tierischen Produktion. Diese große Aufgabe besteht im wesentlichen aus zwei grundlegenden Teilen und zwar, aus der planmäßigen Bildung neuer genossenschaftlicher landwirtschaftlicher Großbetriebe, die fähig sind, die Errungenschaften der modernen Wissenschaft und Technik auszunützen, und aus der systematischen wirtschaftlichen Festigung aller JZD, d. h. vor allem aus der Sicherstellung eines unaufhörlichen Verlaufs der erweiterten Reproduktion in der genossenschaftlichen landwirtschaftlichen Großproduktion. Beide Teile dieser Aufgabe stehen miteinander in engem Zusammenhang und können im Zeitabschnitt des Übergangs von der individuellen landwirtschaftlichen Kleinproduktion zur genossenschaftlichen landwirtschaftlichen Großproduktion nicht voneinander getrennt werden. Dabei müssen wir uns vor Augen halten, daß die Sicherstellung der erweiterten Reproduktion in den landwirtschaftlichen Produktions-Genossenschaften eine dauernde Aufgabe darstellt, die auch nach der Beendigung der Kollektivierung der Landwirtschaft weiter bestehen bleibt.

Im vorliegenden Artikel befaßt sich der Autor eben mit dieser Aufgabe und zwar vom Gesichtspunkt der Schaffung und Verteilung des Einkommens in den Genossenschaften. Er geht vor allem von dem Standpunkt aus, daß den Mitgliedern der landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften eine verständliche und möglichst genaue Methodik der Errechnung des genossenschaftlichen Einkommens und seiner Verteilung in die Hand gegeben werden muß, eine Methodik, die es ihnen ermöglichen würde, solche Maßnahmen zu treffen, die einen ungestörten Verlauf der erweiterten Reproduktion gewährleisten würden.

Im Zusammenhang mit der Erarbeitung dieser Methodik befaßt sich der Autor mit der Lösung einiger theoretischen und terminologischen Probleme. Er weist vor allem auf den engen Zusammenhang zwischen dem Wachstum der Arbeitsproduktivität in der Industrie mit der Arbeitsproduktivität in der Landwirtschaft hin und zwar insbesondere in den Industriezweigen, die Produktionsmittel für die Landwirtschaft erzeugen. Er geht davon aus, daß das Wachstum der Arbeitsproduktivität in diesen Zweigen zur Folge hat, daß selbst bei gleichem Wert der geschaffenen früheren Arbeit, die als ein Teil seines Wertes in das neue genossenschaftliche Produkt eingegangen ist, im Produktionsprozeß der JZD eine in bezug auf ihren Umfang größere Menge von Produktionsmitteln höherer Qualität verwendet wurde. Die Verwendung einer größeren Menge von Produktionsmitteln auf der gleichen Bodenfläche führt bekanntlich zu einer Steigerung der Intensität der landwirtschaftlichen Produktion, was allerdings in sonst gleichen Verhältnissen, vor allem unter gleicher Arbeitskräfte-Beteiligung an der Produktion, notwendigerweise zu einer Steigerung der Arbeitsproduktivität in der Landwirtschaft führt. Mit dieser Tatsache und mit dem direkten Einfluß der Mitarbeiter der STS (MTS) auf das Wachstum der Arbeitsproduktivität in der Landwirtschaft und auf den Verlauf der erweiterten Reproduktion muß stets gerechnet werden.

Der Autor weist ferner auf die Notwendigkeit hin, zwischen der landwirtschaftlichen Bruttoproduktion und der Gesamtproduktion einen Unterschied zu machen; letztere unterscheidet sich von der landwirtschaftlichen Bruttoproduktion vor allem dadurch, daß sie außer der landwirtschaftlichen Bruttoproduktion auch noch die Produktion der Nebenproduktionszweige umfaßt, sowie den Wert der für andere geleisteten Arbeit und Dienste und den Wert der durch die persönliche Arbeit der Genossenschaftsbauern verwirklichte Erhöhung von Bau- und Maschineninvestitionen. Bei der Beobachtung des Verlaufs der erweiterten Reproduktion muß vor allem die Reproduktion dieser gesamten Produktion beurteilt werden und keineswegs nur einiger ihrer Teile, wie es z. B. die landwirtschaftliche Bruttoproduktion ist. Von diesem Gesichtspunkt und im Einklang mit der marxistischen politischen Ökonomie wird das gesamte, in der landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaft erzeugte Produkt in zwei grundlegende Teile gegliedert und zwar: in den Ersatzfonds und in das Bruttoeinkommen,

Der Ersatzfonds, der den Wert der aufgewandten Produktionsmittel und den Abnutzungswert der Grundproduktionsmittel in Geld veranschaulicht, umfaßt alle Materialkosten, ohne Rücksicht darauf, ob sie nun in Geld- oder Naturalform ersetzt wurden. Die als Produktionsaufwand der Genossenschaften hierher einbezogenen Naturalien werden ebenso hoch bewertet wie bei der Errechnung der Gesamtproduktion. Der Wert der Abnutzung der Grundproduktionsmittel (Amortisation), der in den Genossenschaften buchhaltungsmäßig nicht erfaßt wird, muß in jeder Genossenschaft separat, unter Berücksichtigung des jeweiligen Wertes der Grundproduktionsmittel und der voraussichtlichen Dauer ihrer weiteren Lebensfähigkeit errechnet werden. Der so errechnete Betrag muß von dem für die Abführung in den unteilbaren Fonds bestimmten Geldbetrag abgezogen werden, ohne Rücksicht auf seine Höhe. Der Autor befaßt sich bei dieser Gelegenheit eingehender mit den zwei Teilen der Zuweisung in den unteilbaren Fonds in den tschechoslowakischen JZD und macht auf die Notwendigkeit der Beurteilung dieser beiden Teile in ihrer Gesamtheit aufmerksam. Ferner ventiliert er die Frage der Anrechnung des Entgelts für die von der STS durchgeführten Arbeiten.

Bei der Beurteilung des zweiten Teiles der Gesamtproduktion, d. h. des Bruttoeinkommens, macht der Autor auf die Ungenauigkeit des Lehrsatzes im „Lehrbuch der Politischen Ökonomie“ aufmerksam, der von der Aufteilung des Bruttoeinkommens auf zwei Teile und zwar auf das persönliche Einkommen der Genossenschaftsbauern und das Reineinkommen der JZD spricht. Er weist vor allem darauf hin, daß sowohl das persönliche Einkommen, als auch das Reineinkommen der JZD in ihrer Gesamtheit Beträge darstellen, die höher sind, als das errechnete Roheinkommen. Den Unterschied bilden zum einen Mal die verschiedenen geldlichen Einkünfte der Genossenschaften aus ihrer außergenossenschaftlichen Tätigkeit (Erlös für Handelswaren, Erlös für Verköstigung, Zinsen für Geldanlagen u. a.); zum andern Mal die verschiedenen Formen der direkten und indirekten, vom Staate gewährten Hilfe (Abschreibung von Krediten und Abzahlungen, direkte Beihilfe usw.). Die Quelle dieser weiteren Einkünfte bildet zumeist das zentralisierte Reineinkommen des Staates, zu dem auch die Werktätigen der Landwirtschaft beitragen und zwar teils direkt (Steuern, Zinsen, Versicherungsbeiträge usw.), teils indirekt mit dem Unterschied, der zwischen dem Wert der vom Staat erfaßten Produkte und dem Preis besteht, den die landwirtschaftlichen Produzenten für diese Produkte erhalten. Aus diesem Grunde führt der Autor eine neue ökonomische Kategorie ein, das Gesamteinkommen, die sich in ihrem Begriff von dem Bruttoeinkommen unterscheidet, das den Wert des durch die neu aufgewandte Arbeit der Genossenschaftsbauern und Mitarbeiter der STS geschaffenen Produkts in Geld veranschaulicht.

Das Gesamteinkommen teilen die JZD, um den Verlauf der erweiterten Reproduktion beobachten zu können, dann auf zwei grundlegende Teile auf und zwar, auf den Fonds der sozialistischen Akkumulation und auf den Konsumtionsfonds. Jeden der beiden Fonds zergliedern sie dann noch auf zwei weitere Teile. Den Fonds der sozialistischen Akkumulation auf den Fonds der innergenossenschaftlichen Akkumulation und auf den Beitrag zum zentralisierten Reineinkommen des Staates; den Konsumtionsfonds dann auf den Fonds der gesellschaftlichen Konsumtion der JZD und auf den Fonds der persönlichen Konsumtion. Der ganze Fonds der sozialistischen Akkumulation, zusammen mit dem Fonds der gesellschaftlichen Konsumtion stellen in ihrer Gesamtheit das Reineinkommen der JZD — und der Fonds der persönlichen Konsumtion das persönliche Einkommen der JZD dar.

Der Autor befaßt sich mit jedem dieser Fonds eingehend und zwar sowohl mit der Methode seiner Errechnung, als auch mit der Art seiner richtigen Verwendung.

Am Beispiel der konkreten Ergebnisse der Wirtschaftsführung der JZD in Kvasice, Kreis Kroměříž, i. J. 1954, veranschaulicht der Autor sowohl die Methode der Errechnung des Gesamtprodukts der JZD, als auch seine Aufteilung auf Ersatzfonds und Bruttoeinkommen; er beschreibt ferner auch die Schaffung des Gesamteinkommens und seine Verteilung in der genannten JZD. — Die größte Beachtung schenkt der Autor dem Fonds der sozialistischen Akkumulation, der die Grundlage für den weiteren Verlauf der erweiterten Reproduktion bildet und er prüft, ob seine Höhe und Struktur in der als Beispiel angeführten JZD einen zufriedenstellenden Verlauf der erweiterten Reproduktion gewährleistet, oder ob allenfalls Verbesserungsmaßnahmen getroffen werden müssen.

Außer dieser eingehenden Analyse der Schaffung und Verteilung des Einkommens zeigt der Autor auch die wechselseitigen Beziehungen zwischen dem Anwachs-

sen des Einkommens, dem Ersatzfonds und der Gesamtproduktion auf und zwar an den tatsächlichen Ergebnissen von etwa 30—50 JZD. Er betont gleichzeitig auch die Notwendigkeit, zwecks besserer Wahrung des Sparsamkeitsprinzips, den Nutzeffekt der aufgewandten Materialkosten in den JZD zu verfolgen und schlägt ein einfaches Verfahren vor, daß für alle Genossenschaften verwendbar ist, solange sie nicht in der Lage sind, die Selbstkosten für die einzelnen Produkte zu ermitteln.

Der Artikel soll gleichzeitig als Antwort auf gewisse unrichtige Auffassungen und ungenaue Erklärungen der Probleme der erweiterten Reproduktion in den landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften dienen und für die Verwendung einheitlicher Kategorien in der Agrarökonomik eintreten.

(Übers. Rf.)

Rozdeľovanie družstevného produktu a pôsobenie zákona socialistickej akumulácie v JRD*)

Распределение кооперативного общественного продукта и действие закона социалистического накопления в единых сельскохозяйственных кооперативах

Distribution of the Co-operative Product and the Operation of the Law of Socialist Accumulation on Co-operative Farms

Die Verteilung des genossenschaftlichen Produkts und das Wirken des Gesetzes der sozialistischen Akkumulation in den landwirtschaftlichen Einheitsgenossenschaften

Felo HUTNÍK,

vedecký aspirant Vysokej školy ekonomickej, Bratislava

Došlo 15. IV. 1956

Družstevná poľnohospodárska výroba sa rozvíja podľa zákonov rozšírenej reprodukcie. Podstatu rozšírenej reprodukcie vyjadrujú požiadavky zákona socialistickej akumulácie. Veľký význam má preto skúmanie pôsobenia zákona socialistickej akumulácie v družstevnej poľnohospodárskej výrobe. K tejto otázke prinášame v tomto článku niekoľko myšlienok o akumulácii na základnom fonde JRD. Vychádzame pritom z údajov o akumulácii v jednotných roľníckych družstvách na Slovensku a opierame sa o podnetný diskusný článok J. Píče, ktorý bol uverejnený v 3. čísle tohto časopisu, ročník 1955.

* * *

Je naliehavou úlohou u nás zrýchlovať tempo vnútrodružstevnej akumulácie, tempo akumulácie z vlastných zdrojov JRD na základnom výrobnom fonde družstiev. Preto treba podrobiť konkrétnemu rozboru tak zdroje ako aj rôzne formy, v akých prebieha vo vnútri družstiev proces akumulácie.

V podstate možno sledovať proces akumulácie na základnom fonde JRD v peňažnej a naturálnej forme. Pod peňažnou formou akumulácie rozumieme tvorbu peňažných zdrojov, teda peňažného fondu akumulácie, ktorý slúži na nákup základných výrobných prostriedkov. Zdrojom peňažnej akumulácie je čistý peňažný dôchodok družstiev. Je to časť peňažných príjmov, ktorú dostaneme po odpočítaní všetkých peňažných nákladov na výrobu — tzv. materiálových nákladov, ako aj po odpočítaní peňažných odmien na pracovné jednotky. Do čistého dôchodku potom spadá:

*) Publikováno jako diskusní článek k čl. J. Píče „Ekonomika JZD s hlediska uplatnění theorie rozšířené reprodukce“ ve 3. č. Sborníku Zemědělská ekonomika, r. 1955.

1. podiel štátu — sem počítame dane, dávky, poplatky, poistné, úroky z úverov, penále, sociálne náklady a splátky na konsolidačné úvery*); 2. peňažná dotácia kultúrnemu a sociálnemu fondu; 3. peňažná dotácia nedeliteľnému fondu. Podľa týchto princípov rozdelený čistý peňažný dôchodok JRD na Slovensku v roku 1954 mal takúto štruktúru:

1. Podiel štátu činil	61,9 %
2. Dotácia kultúrnemu a soc. fondu	9,1 %
3. Dotácia nedeliteľnému fondu	29,3 %
Spolu	100,0 %

Zdrojom pre peňažnú vnútrodružstevnú akumuláciu bola teda iba tretia časť čistého peňažného dôchodku a nepredstavovala ani jeho tretinu. Napriek tomu v porovnaní s predchádzajúcim rokom (1953) sa podiel dotácie nedeliteľnému fondu na čistom peňažnom dôchodku družstiev značne zvýšil, a to zo 17,8 % na 29,3 %. V absolútnom vyjadrení v roku 1953 predstavovala skutočná dotácia nedeliteľnému fondu na 100 ha poľnohospodárskej pôdy 2.900 Kčs, kým v roku 1954 už — 6.000 Kčs. Avšak táto dotácia nedosiahla stanovami určené percento dotácie. V roku 1953 bolo toto percento 2,17 % a v roku 1954 — 3,8 %.

Dotovaním nedeliteľného fondu sa tvorí iba peňažný fond akumulácie, ktorý je jedným zo zdrojov rozšírenej reprodukcie základného fondu družstiev. Pri vyčísľovaní podielu tohto zdroja na skutočnej akumulácii základného fondu v roku 1954 (pod skutočnou akumuláciou rozumieme prírastky na základnom fonde), treba brať do úvahy iba skutočne preinvestované peňažné prostriedky družstiev, na základe ktorých sa už základné fondy v danom roku zväčšili. V roku 1954 preinvestovali družstvá z peňažného fondu akumulácie 3.210 Kčs na 100 ha poľnohospodárskej pôdy. Ako vidíme, družstvá sa so svojimi peňažnými prostriedkami akumulácie zúčastňujú rozšírenej reprodukcie základného fondu v bežnom roku iba s časťou naakumulovaných peňažných prostriedkov, čo zapríčiňuje skutočnosť, že peňažná dotácia nedeliteľného fondu obsahuje aj splátku investičného úveru, ktorá z hľadiska družstva bezpochyby tvorí zložku peňažného fondu akumulácie, avšak v nijakom prípade nie je zdrojom prírastku na základnom fonde, ktorý vyčísľujeme v bežnom roku. Splátka investičného úveru ako forma peňažnej akumulácie je iba titulom pre nadobudnutie vlastníckeho práva družstiev na časť základných fondov, ktoré vznikli v predchádzajúcich rokoch z celoštátnych zdrojov — z investičného úveru.

Peňažná akumulácia sa stane v budúcnosti najdôležitejším zdrojom rozšírenej reprodukcie základných fondov JRD. To preto, lebo jedine z peňažného fondu akumulácie budú môcť družstvá nadobúdať moderné výrobné prostriedky, najmä pre sústavné zdokonaľovanie živočišnej výroby, kde je zameraná podstatná časť zdrojov akumulácie v JRD. Preto je potrebné nielen sledovať tvorbu peňažnej akumulácie, ale tvoriť predpoklady pre jej zrýchlenie.

Sovietski ekonómovia v posledných číslach Voprosov ekonomiki uverejnili niekoľko článkov o metodike vyčíslenia vlastných nákladov v kolchoznej výrobe. V. G. Venžer, Nesmij, Šilov opierajúc sa o údaje v evidencii STS a kolchozov pristupujú ku konštrukcii vlastných nákladov kolchoznej výroby. Sú to prvé výsledky vedeckého spracovania tohto problému, ktoré ukazujú na veľké ťažkosti. Postupným prekonaním týchto ťažkostí

*) Vo výskumnej praxi sa táto časť čistého dôchodku nazýva „znovurozdelená akumulácia.“

sa musí ekonomická veda dopracovať k tomu, aby sa kategória vlastných nákladov stala účinným nástrojom plánovania a kontroly hospodárenia kolchozov v jednotlivých odvetviach kolchoznej výroby i pri výrobe jednotlivých produktov rastlinnej alebo živočíšnej výroby. Možno predpokladať, že uplatnením vlastných nákladov by sa v kolchozoch zabezpečovalo také rozdeľovanie hrubého dôchodku ako vyžadujú zákony rozšírenej reprodukcie. To znamená, že by sa zabezpečoval jednak rast osobných odmien družstevníkov ako aj rast čistého dôchodku, ktorý je zdrojom akumulácie. Na podklade využitia vlastných nákladov, napríklad za celý kolchoz, za celú jeho produkciu, by sa mohli veľmi účinne zabezpečovať požiadavky rýchlejšieho rastu produktivity práce než odmien za pracovné jednotky, čím by sa zdroje akumulácie rýchlejšie vytvárali.

Usudzujeme, že v určitom smere, aj keď v obmedzenej miere, možno kategóriu vlastných nákladov už teraz v našich družstvách využívať, a to práve v záujme zvýšiť tvorbu peňažných zdrojov akumulácie. Jedná sa nám konkrétne o to, aby vlastné náklady boli už teraz účinným nástrojom pri rozdeľovaní peňažných príjmov toho-ktorého družstva. Svoj názor odôvodňujeme nasledovne.

V súčasnej praxi družstvá pri vypracovávaní celoročných výrobných plánov robia rozpočet peňažných príjmov a výdavkov, kde sa určia tak peňažné prostriedky pre výrobnú spotrebu — tzv. peňažné materiálové náklady, celkový peňažný fond pre odmeny za pracovné jednotky, peňažné prostriedky na platbu daní, úrokov, poistného, a pod. — teda podiel štátu na peňažnom dôchodku, a konečne aj splátky investičného úveru, zostatky prídelov do nedeliteľného fondu a dotácie fondu kultúrnemu a sociálnemu.

Podľa nášho názoru je už dnes možné a potrebné podložiť tento rozpočet hlbším rozborom, aby sa relácie medzi peňažnými materiálovými nákladmi a hrubým peňažným dôchodkom, ako aj relácie medzi osobnými dôchodkami družstevníkov a tzv. čistým peňažným dôchodkom družstva rozvíjali v požadovanom smere, rešpektujúc jednak požiadavky zvýšenej materiálnej zainteresovanosti a hospodárnosti ako aj požiadavky zákona socialistickej akumulácie. Mohlo by sa to robiť tak, že by družstvo, ktoré robí rozpočet príjmov a výdavkov, na príklad na rok 1957, prepočítalo všetky svoje peňažné príjmy na 1 ha poľnohospodárskej pôdy v predchádzajúcom roku — 1956 a vyčíslilo ich štruktúru nasledovným spôsobom, ktorý je už viacmenej bežný v plánovacej praxi nadriadených orgánov:

Na 1 ha p. p. pripadá v roku 1956 peňažných príjmov — 2.000 Kčs

1. Peňažné materiálové náklady na 1 ha p. p.	
predstavovali	800 Kčs (40 %)
2. Peňažná odmena na PJ činila	800 Kčs (40 %)
3. Čistý peňažný dôchodok činil	400 Kčs (20 %)

To by bol východiskový bod pre plánovanie peňažných materiálových nákladov, peňažných odmien za pracovné jednotky ako aj čistého peňažného dôchodku pre rok 1957, v ktorom pri zvýšenej výrobe sa zväčší objem tovarovej výroby a tým aj peňažné príjmy družstva. Na základe plánovaného zväčšenia tovarovej výroby sa peňažné príjmy v prepočte na 1 ha poľnohospodárskej pôdy zvýšia, povedzme, o 20 % — z 2.000 Kčs na 2.400 Kčs. Dosiahne sa to tým, že sa oproti minulému roku zväčšia peňažné materiálové náklady o 14 % (z 800 Kčs na 910 Kčs). Odpočítaním materiálových nákladov od peňažných príjmov dostaneme hrubý peňažný dôchodok. Bude predstavovať 1.490 Kčs. Oproti roku 1956 se teda zvýši o 24 % (z 1.200 na 1.490 Kčs). Teraz ide o to, aby sa na prírastku hrubého peňažného dôchodku (prírastok

čini 290 Kčs) väčším dielom účastnil čistý peňažný dôchodok, než odmeny za pracovné jednotky, lebo len tak je možné zväčšiť peňažné zdroje akumulácie nielen absolútne, ale aj relatívne. Pri rešpektovaní tejto požiadavky by rozdelenie peňažných príjmov v roku 1957 bolo plánované takto:

Na 1 ha p. p. pripadne peňažných príjmov 2.400 Kčs

1. Peňažné materiálové náklady budú činiť 910 Kčs (38 %)
2. Peňažná odmena na PJ 955 Kčs (40 %)
3. Čistý peňažný dôchodok 535 Kčs (22 %)

Oproti roku 1956 si teda družstvo naplánuje 20 % zvýšenie odmien na pracovné jednotky a 34 % zvýšenie čistého peňažného dôchodku. Vlastnými nákladmi pri tomto prepočte sú peňažné materiálové náklady plus peňažné odmeny na pracovné jednotky. Boli by to vlastné náklady tovarovej časti produkcie družstva prepočítané na 1 ha p. p., pravda, nebola by v nich zahrnutá naturálna výrobná spotreba pri výrobe tovarov, ani naturálna odmena na pracovné jednotky. Je prirodzené, že takto vyčíslené vlastné náklady (peňažné náklady tovarovej výroby družstva) by absolútne stúpali (z 1.600 Kčs na 1.685 Kčs), avšak v prepočte na jednu korunu peňažných príjmov by sa zmenšovali (v roku 1956 pripadlo na 1 Kčs nákladov 1,25 Kčs príjmov a v roku 1957 — 1,28 Kčs). Absolútna výška vlastných nákladov by sa zväčšovala jednak rastom materiálových nákladov, ako aj zväčšovaním peňažných odmien na pracovné jednotky. Avšak tento rast by bol v súlade s potrebami zrýchlenej tvorby čistého peňažného dôchodku, ktorý je zdrojom peňažnej akumulácie, konkrétne dotácie nedeliteľnému fondu. Podotýkame ešte raz, že takto použitá kategória vlastných nákladov v družstevnej poľnohospodárskej výrobe by poslúžila čiste k plánovaniu a potom aj ku kontrole vývoja proporcionálnych vzťahov medzi materiálovými nákladmi na jednej strane a hrubým peňažným dôchodkom na druhej strane, ďalej medzi osobnými dôchodkami družstevníkov a čistým peňažným dôchodkom. Teda by bola nástrojom rozdeľovania družstevných peňažných príjmov a dôchodkov, nástrojom pre plánovanie a kontrolu priebehu procesu reprodukcie v JRD.

Navrhovaný rozbor peňažných príjmov, ktorý by mali družstvá urobiť vždy pred zostavením rozpočtu príjmov a výdajov, by urobil dobrú službu aj z iného hľadiska. V jednotných roľníckych družstvách je potrebné vytvoriť ukazateľov, ktorých by sme mohli každý rok porovnávať a tak zisťovať hospodársky vývin družstva. Dôležitým ukazovateľom je rast osobného dôchodku družstevníkov, tak isto ako napríklad rast peňažnej akumulácie. Doteraz je bežným zvykom sledovať rast osobnej spotreby na základe výšky odmeny za pracovnú jednotku a rast peňažnej akumulácie sa sleduje prostredníctvom percenta peňažnej dotácie nedeliteľnému fondu z celkových peňažných príjmov. Títo ukazovatelia plne neodrážajú ani úroveň osobného dôchodku družstevníkov, ani úroveň peňažnej akumulácie. Výška odmeny za pracovnú jednotku je ovplyvnená mnohými činiteľmi, predovšetkým počtom pracovných jednotiek, úrovňou výkonových noriem, atď. Ešte z hľadiska jedného družstva je možno priznať určitú reálnosť a opodstatnenie, ale už menej možno podľa výšky odmeny za pracovnú jednotku porovnávať dve alebo viacej družstiev. Tak isto je to aj s percentom peňažnej dotácie nedeliteľnému fondu. Skutočná náplň peňažnej akumulácie pri doterajšom spôsobe vyčísľovania percenta dotácie je závislá od výšky peňažných príjmov v tomto družstve. Podľa nášho názoru reálnejším ukazovateľom pre sledovanie úrovne osobného dôchodku družstevníkov a úrovne peňažnej akumu-

Iácie je výška peňažných odmien na 1 ha p. p., ako aj výška peňažnej akumulácie prepočítaná na jednotku pôdy. Takíto ukazovatelia tvoria spoľahlivý zrovnávací základ nielen v rámci družstva, ale aj medzi družstvami.

* * *

Pri peňažnej forme akumulácie sú v jednotných roľníckych družstvách pomerne zreteľne diferencované peňažné prostriedky určené na prevádzku a prostriedky, ktoré kryjú investičné náklady. Ako ukážeme, celkom iná je situácia pri tzv. *naturálnej akumulácii*, pod ktorou sa rozumejú prírastky na zvieratách a prírastky na svojpomocne zhotovených základných výrobných prostriedkoch (ktoré evidujeme na nedeliteľnom fonde na účte prírastky zvierat a prírastky investícií). Podľa nášho názoru, na tomto úseku rozšírenej reprodukcie základných fondov JRD nie sú ujasnené zdroje tzv. *naturálnej akumulácie*.

Prírastky zvierat a prírastky na svojpomocne zhotovených základných výrobných prostriedkoch, ako stavieb, náradia, trvalých porastov atď. sú veľmi dôležité v procese akumulácie našich JRD. Tak napríklad ich podiel na celkovej vnútrodružstevnej akumulácii JRD na Slovensku v roku 1954 prepočítanej na 100 ha p. p. činil — 62 % a v roku 1953 dokonca — 95 %. Teda tzv. *naturálna akumulácia* mala v minulosti prevahu na vnútrodružstevnej akumulácii. Aj keď v budúcnosti nebude mať tento rozhodujúci podiel, predsa bude vo vnútrodružstevnej akumulácii naďalej dôležitá, preto si jej zdroje treba objasniť.

Pri prírastkoch zvierat ide jednak o mladé zvieratá preradené do základného stáda v priebehu roka, ďalej o prírastky mladého dobytku, ktoré sa iba v ďalších rokoch prejaví vo zväčšení základného stáda a nakoniec patria k týmto prírastkom všetky prírastky na ostatných zvieratách, hoci tieto v budúcnosti nerozšíria ani nedoplnia základné stádo, ale sú určené na výkrm a predaj. Do prírastkov na účte nedeliteľný fond — prírastky zvierat sa nezapočítavajú iba zvieratá, ktoré sa do výročnej schôdzky predajú. Takto chápané prírastky zvierat prechádzajú na nedeliteľný fond. Nedeliteľný fond ako zdroj obnovy a rozšírenej reprodukcie základného fondu je takto nesprávne zväčšovaný aj o prírastky zvierat, ktoré nepatria a ani nebudú patriť do základného stáda, ale ich funkciou je byť obrátovými prostriedkami. Súdime, že táto prax zlučovania obrátových a základových výrobných prostriedkov je nesprávna a dočasná a že už ona bráni presne rozlíšiť výrobné prostriedky vo výrobnom procese družstva pre sledovanie ich kolobehu a obratu.

V ďalšom budeme uvažovať iba o prírastkoch zvierat, ktoré v bežnom roku, alebo v budúcich rokoch skutočne doplnia, resp. rozšíria základné stádo. Pôjde o odhalenie zdrojov týchto prírastkov. Zdroje týchto prírastkov sú: 1. spotrebované krmivo, 2. práca družstevníkov, ktorí chovajú zvieratá. Z hodnotového hľadiska je to hodnota spotrebovaného krmiva, ďalej hodnota výrobku zhotoveného prácou pre seba (táto je krytá peňažnou a *naturálnou* odmenou za pracovné jednotky) a hodnota výrobku zhotoveného prácou pre spoločnosť (o túto hodnotu sa zvýši nedeliteľný fond bez každého výdaja peňažných alebo materiálových prostriedkov).

Keďže pri prírastkoch zvierat ide o výrobu základných výrobných prostriedkov, ktoré zväčšia základný výrobný fond družstva, majú byť náklady na ich výrobu kryté prostriedkami investičnej povahy, akumulovanými prostriedkami. To znamená, že spotrebované krmivo pri chove mladého dobytku má mať svoj zdroj v akumulovaných prírastkoch na krmovom fonde. Ďalej aj vyplatené odmeny, či už v peniazoch alebo v *naturáliach*, taktiež

majú mať svoj zdroj v peňažnom fonde akumulácie a vo fonde akumulácie, ktorého obsahom sú naturálie, ktorými sa družstevníci bežne odmeňujú. Iba zostatok prírastku hodnoty zvierat (ktorý je výsledkom práce pre spoločnosť) nemusí mať nijaký ekvivalent v už vytvorených akumulčných zdrojoch a je sám zdrojom skutočnej akumulácie. Z povedaného vyplýva, že až na poslednú zložku prírastku hodnoty zvierat, musia mať obe predchádzajúce niekde inde, nie priamo pri výrobe — chove zvierat — vyprodukované zdroje, a to jednak naturálne (krmivo a naturálie na odmeňovanie družstevníkov) ako aj peňažné (na odmeňovanie, ďalej na prípadný nákup krmív, liečiv ap.).

Analogická je situácia aj pri prírastkoch na základných výrobných prostriedkoch, ktoré družstvá svojpomocne vyrábajú. Ide tu o zhotovovanie rôzneho náradia, prevádzanie výstavby budov, meliorácií a i. pracovnými silami a materiálom družstiev. Pokiaľ sa na tejto výrobe zúčastňujú cudzí pracovníci — sú im vyplácané mzdy, ktoré majú svoj zdroj v naakumulovaných peňažných prostriedkoch alebo v investičnom úvere. Taktiež výdaje spojené s nákupom materiálu pri výrobe uvedených základných výrobných prostriedkov sú kryté z peňažného fondu akumulácie. Z tohto hľadiska, pokiaľ ide o styk s vonkajším svetom, sú zdroje tejto výroby jasné. Náklady spojené s nákupom materiálu a so mzdami cudzích pracovníkov sa však do hodnotových prírastkov svojpomocne vyrobených základných výrobných prostriedkov nezapočítávajú, keďže ich registrujeme v peňažnej akumulácii. Do prírastkov sa však započítava: 1. produkt práce družstevníkov pre seba, 2. produkt práce pre spoločnosť. Ide o prácu vynaloženú tak pri zhotovovaní materiálu ako aj pri vlastnej výrobe základného prostriedku.

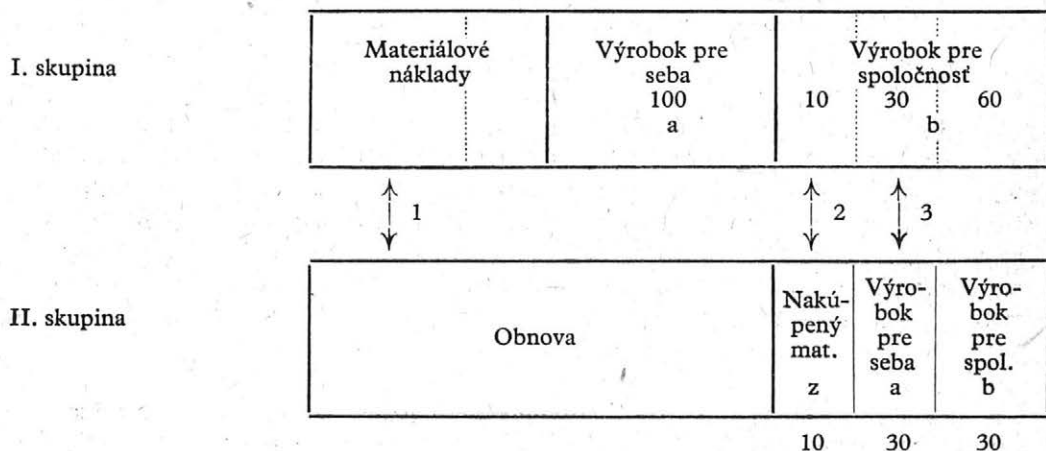
Aj u týchto hodnotových prírastkov musí mať svoje krytie produkt práce pre seba, kým produkt práce pre spoločnosť je sám zdrojom akumulácie. Zdrojom tohto krytia nemôže byť, prirodzene, vyrobený výrobný prostriedok, práve tak ako tomu nemôže byť pri prírastkoch zvierat. Zdroj treba hľadať inde — v naakumulovaných prostriedkoch v inej — poľnohospodárskej výrobe. Mali by to byť jednak zdroje peňažného fondu akumulácie (peňažná odmena na pracovné jednotky) ako aj naturálny fond akumulácie (potrebný na krytie naturálnych odmien pre družstevníkov). Tzv. naturálna akumulácia v JRD (v podobe hodnotových prírastkoch na zvieratách a iných základných výrobných prostriedkoch) by teda nebola možná, keby sa pre ňu navytvárali zdroje v ostatnej poľnohospodárskej výrobe. Ako sme si ukázali tieto zdroje sú buď peňažné alebo naturálne. Sú to akumulčné zdroje. Tento rozbor nás priviedol k tomu, že peňažná akumulácia má širší rámec a úlohu, než sme jej prisúdili v prechádzajúcej časti článku a než sa obvykle v našej literatúre chápe. Z peňažného fondu akumulácie majú družstvá čerpať nielen prostriedky na splátky investičných úverov, na nákup základných výrobných prostriedkov a materiálu ap., ale aj prostriedky na peňažné odmeny za pracovné jednotky odpracované družstevníkmi pri chove mladého dobytká a pri výrobe iných základných výrobných prostriedkov. Takto peňažný fond akumulácie je aj zdrojom tzv. naturálnej akumulácie. Na druhej strane naturálna akumulácia je podmienená tvorbou takého naturálneho fondu akumulácie ako sú krmivá a naturálie na odmeňovanie družstevníkov. Iba produkt práce pre spoločnosť je pri prírastkoch zvierat a iných základných výrobných prostriedkov takou naturálnou akumuláciou, ktorá nevyžaduje, aby boli predtým už niekde inde vytvorené zdroje akumulácie.

V doterajšej evidencii v družstvách a pri rozboroch hospodárenia družstiev sa tu načrtnuté hľadiska špecifikácie zdrojov akumulácie na základ-

ných fondoch JRD neuplatňujú. Domnievame sa však, že keď sa majú v družstevnej výrobe správne uplatňovať zásady rozšírenej reprodukcie a odhalovať skutočné pohyby v kolobe a obrate základných a obrátových prostriedkov, musí sa čo najskôr prikrčiť k presnému vymedzeniu investičných zdrojov. Teda zabezpečiť, aby si družstvá v budúcnosti, napríklad pre vyplácanie peňažných odmien za pracovné jednotky odpracované pri výrobe základných výrobných prostriedkov, plánovite tvorili peňažné zdroje akumulácie v investičnej banke a aby došlo k presnému rozhraničeniu nákladov na investičnú výstavbu od bežných prevádzkových nákladov na vlastnú poľnohospodársku výrobu.

Treba uvážiť, či práve v záujme tohoto rozhraničenia by nebolo správne a či by hospodáreniu družstiev neprosperovalo, keby sa výroba v JRD sledovala v dvoch skupinách. Do prvej skupiny by sa zaradila vlastná poľnohospodárska výroba. Produkty tejto výroby obnovujú spotrebované obrátové prostriedky ako osivá, sadivá, krmivá, ďalej tvoria tovarovú výrobu družstiev a konečne sa z nich tvorí fond naturálií pre odmeňovanie družstevníkov a pre dotovanie sociálneho fondu. Do druhej skupiny by sa zaradila výroba základných výrobných prostriedkov pre obnovu a rozšírenú reprodukciu základných fondov družstiev. O tom, k akým vzťahom by dochádzalo pri sledovaní družstevnej výroby v týchto dvoch skupinách pri rozdeľovaní družstevného produktu (v skutočnosti k týmto vzťahom objektívne dochádza), názorne ukazuje schéma č. 1.

Schema 1.

Prvý vzťah (1). Zdrojom pre krytie nákladov na obnovu základných výrobných prostriedkov (sú to náklady na materiál, na prípadné mzdy, ďalej náklady na odmeny za odpracované pracovné jednotky družstevníkov) je amortizačný fond peňažný aj naturálny, ktorý predstavuje časť tzv. materiálových nákladov I. skupiny. Prirodzene, že tento amortizačný fond sa bežne tvorí — úmerne s opotrebovaním základných výrobných prostriedkov.

Druhý vzťah (2). Tu ide o jednu hodnotovú časť svojpomocou vyrobených základných výrobných prostriedkov v II. skupine. Nie sú to iba nakupované materiály, ale aj vyplatené mzdy cudzím pracovníkom ako aj skrmené krmivo. Táto hodnotová časť výrobku II. skupiny má svoje naturálne krytie vo výrobku pre spoločnosť v I. skupine.

Tretí vzťah (3). Výrobok pre seba v II. skupine je časťou hodnoty nových základných výrobných prostriedkov zhotovených svojpomocou. Táto

hodnota musí mať ekvivalent vo výrobku pre spoločnosť v I. skupine. Teda zdrojom pre vyplácanie odmien družstevníkov, ktorí vyrábajú zákl. výrobné prostriedky je výrobok pre spoločnosť v I. skupine, čistý dôchodok I. skupiny.

To sú tri základné vzťahy, ktoré je potrebné sledovať pri rozčlenení družstevného výrobku na I. a II. skupinu. Tri hodnotové zložky výrobku v II. skupine (obnova, nakúpený materiál, výrobok pre seba) musia mať svoj ekvivalent v inej naturálnej forme, a to vo výrobku I. skupiny. Iba posledná časť výrobku II. skupiny (výrobok pre spoločnosť) nemusí mať ekvivalentné krytie v I. skupine a tvorí skutočnú akumuláciu v II. skupine.

Z hľadiska celého družstva je celý výrobok, ktorý je výsledkom novovynaloženej práce družstevníkov pracujúcich v II. skupine (výrobok pre seba a pre spoločnosť) vlastne výrobkom pre spoločnosť, keďže jeho naturálna podoba ho predurčuje čiste k výrobnej spotrebe. Nemôže byť zdrojom osobnej odmeny družstevníkov. Na druhej strane práve to, lebo týchto pracovníkov musíme odmeniť podľa vynaloženej práce a dať im takú odmenu, ktorá se hodnotove rovná ich výrobku pre seba — zvyšuje z hľadiska celého družstva v I. skupine výrobok pre seba o časť čistého dôchodku, ktorí vyrobili družstevníci v I. skupine. Potom rozdelenie družstevného hrubého dôchodku vyzerá nasledovne:

Osobný dôchodok tvorí: Ia (100) + Ib (30) = 130 hodnotových jednotiek.

Čistý dôchodok tvorí: IIa (30) + IIb (30) + IIz (10) + Ib (60) = 130 hodnotových jednotiek.

* * *

Nadhodili sme niektoré otázky a ich riešenie, ktoré podľa nás by pripelo k hlbšiemu rozboru hospodárskej činnosti JRD, najmä procesu reprodukcie. Úlohou ekonómov-poľnohospodárov je, aby sa teoreticky, pojмами, kategóriami zmocnili zložitých ekonomických javov družstevnej ekonomiky. Pracovníci v praxi by potom na tomto teoretickom základe mohli prikrčiť k všestrannému zlepšeniu plánovania, financovania, evidencie družstevnej výroby, čo je veľmi naliehavá úloha.

Распределение кооперативного общественного продукта и действие закона социалистического накопления в единых сельскохозяйственных кооперативах

Эта статья, помещаемая в порядке обсуждения, указывает прежде всего, на большое значение действия закона социалистического накопления в единых сельскохозяйственных кооперативах (ЕСХК), и на создание благоприятных предпосылок для действия этого закона.

Внимание в статье сосредоточивается на двух вопросах: 1. на возможности использовать данные о себестоимости при распределении денежных доходов ЕСХК уже в нынешних условиях, 2. на конкретизации источников натурально-хозяйственного накопления основного фонда ЕСХК.

Советская экономическая печать уже опубликовала несколько статей о методике вычисления себестоимости продукции в колхозном производстве. Выясняется, что это сложная проблема. Однако же, в определенном смысле уже и при нынешнем методе исчисления расходов и контроля за ними в ЕСХК можно использовать данные о себестоимости продукции как раз при планировании распределения валовых денежных доходов ЕСХК. Сельскохозяйственные кооперативы нужно ориентировать на то, чтобы они повышали чистый денежный доход, т. е. ту часть денежных доходов, которая остается после покрытия материальных затрат ЕСХК и выплат членам кооперативов, не только в абсолютных, но и в от-

носительных величинах. Этого требуют интересы денежного накопления в пределах кооперативного хозяйства. Единственным источником этих накоплений является чистый доход кооперативов. В деле обеспечения такого развития чистого дохода активную роль уже теперь может сыграть себестоимость. Желательно, чтобы кооперативы планировали денежные материальные затраты и денежные выплаты своим членам в расчете на 1 га. Таким образом себестоимость товарной части продукции кооператива в ее денежном выражении, была бы пересчитана на единицу площади. Кооперативы нужно направлять к тому, чтобы расходы эти, в их абсолютном выражении, повышались, но чтобы в отношении к размерам денежных доходов — снижались. В результате относительно увеличивалась бы доля чистого денежного дохода, и тем самым и возможность накопления. На основе такого планирования денежных доходов и издержек кооперативы составляли бы бюджет доходов и расходов. Этот метод вычисления себестоимости явился бы на практике подходящим средством направить по правильному пути начинающийся процесс внутрихозяйственного накопления в кооперативах.

Для того, чтобы работники кооперативов на практике могли успешно осуществлять процесс накопления в ЕСХК, теоретики-экономисты должны конкретно указать источники. Прежде всего в отношении натурально-хозяйственного накопления основного фонда (т. е. увеличение поголовья скота и рост инвестиций) эти источники до сих пор не выяснены. В статье указывается, что для того, чтобы кооперативы могли пополнять молодняком свое основное стадо и могли своими средствами возводить хозяйственные постройки, изготовлять инвентарь и т. д., они должны располагать известными денежными и натуральными ресурсами, помимо тех, которые производятся работниками их животноводческих ферм и строительных бригад. Речь идет, например, о кормах, о натуральных выдачах и денежных выплатах членам кооперативов, работающим на животноводческих фермах и на стройках. Это натурально-хозяйственное накопление не было бы возможно, если бы остальное сельскохозяйственное производство кооперативов не создавало для него источников. Эти источники имеют инвестиционный характер, но до сих пор их причисляют к эксплуатационным, что искажает картину издержек в собственном сельскохозяйственном производстве. В статье предлагается, чтобы в интересах разграничения эксплуатационных и инвестиционных затрат, кооперативное производство учитывалось в двух группах. В первую группу следовало бы включить собственно сельскохозяйственное производство. Сюда были бы отнесены продукты, идущие на возобновление оборотных фондов ЕСХК, далее идущие на вознаграждение членам кооператива и на продажу. Во вторую группу следовало бы включить производство собственными средствами основных средств производства для возобновления и расширенного воспроизводства основных фондов ЕСХК. При таком членении кооперативного производства ярко выступает на первый план то обстоятельство, что все расходы, связанные с возобновлением основного фонда, должны иметь источники в материальных затратах собственно сельскохозяйственного производства. Далее, поскольку натурально-хозяйственное накопление основного фонда требует определенного покрытия, оно черпает его исключительно из продукта для общества в 1-ой группе. Только часть стоимости увеличения поголовья и инвестиций не требует покрытия. Это так наз. продукт для общества, являющийся результатом труда членов кооператива, которые создают это увеличение. Этот продукт сам по себе является источником накопления. Отношения между 1-ой и 2-ой группой наглядно изображены на прилагаемой схеме.

Основное практическое заключение, вытекающее из этого анализа, сводится к тому, что вознаграждение членам кооперативов за выращивание молодняка и за строительные работы, проводимые своими средствами в кооперативе, должно выплачиваться из неделимого фонда.

Distribution of the Co-operative Product and the Operation of the Law of Socialist Accumulation on Co-operative Farms

This article, written as a basis for discussion, first draws attention to the great importance of the law of socialist accumulation in co-operative farms, and to the formation of favourable conditions for its operation.

Attention is concentrated on two questions: (1) the possibility of using costs of production in distributing the cash receipts of the co-operative farm, even under

present conditions, and (2) making more definite the sources for accumulation in kind for the basic fund of the co-operative.

The Soviet economic press has already published several articles on methods of accounting for costs of production in collective farm production. It has been found to be a complicated problem. In a certain sense, however, it is possible, even under present methods of measuring and accounting for costs on the co-operative farms, to make use of costs of production, when the distribution of cash receipts of the co-operative farm takes place. The farm co-operatives must be oriented to the problem of increasing the net cash income (cash receipts after deducting costs for material and payments to co-op members), not only in absolute figures, but also relatively. This requires the use of an intra-co-operative accumulation with its sole source the net income of the co-operative. In assuring the development of this net income it is possible even now to have the costs of production play an active role. The co-operatives would plan the cash material costs and the cash payments to the co-operative members per hectare of land. This would be the cash costs of production of the marketable part of the co-operative production calculated per unit of land. The co-operatives must aim at raising these costs in absolute terms, but lowering them in proportion to the cash receipts. Thus they would increase the relative share of net cash income and with it the possibility of accumulation. On the basis of the above-mentioned planning of cash income and costs the co-operatives could set up a budget of receipts and expenditures. This use of costs of production would be a practical way of directing the initial process of intra-co-operative accumulation onto the right road.

In order that in practice the process of accumulation in co-operative farms might be successfully guided, economic theorists must show the concrete sources. In the first place, the accumulation in kind of the basic fund (increases in number of animals and increases in investments) have not yet had their sources explained. The article mentions the fact that, in order for the co-operatives to rear young animals for the basic herds and construct buildings from their own resources, as well as producing equipment, etc., they must have at their disposal certain financial and material resources which the co-operative farmers have not produced in livestock raising or in building construction. These are, for instance, the fodder, the payments in cash and kind given to the co-operative farmers for livestock raising and construction work. That is, material accumulation would not be possible if resources for it were not created in the other crop production. These resources are of an investment nature, but until now they have been counted as operational activities, which distorts the figure for costs of crop production. The article proposes that, in order to delimit the operational and investment costs, co-operative production should be classified into two groups. Into the first group would come the farm's own crop production. These would be products which renew the turnover funds of the cooperative, those used in remunerating the co-operative members, and those which are sold. Into the second group would fall the production from the co-operative's own resources of basic means of production for the renewal and extension of the reproduction of the basic funds of the co-operative. When such a division is made of the co-operative production, there comes to the forefront the fact that all costs connected with the basic fund must have their source in the material costs of the co-operative's own crop production. And further, when the material accumulation requires covering, this is drawn exclusively from the product for common use in group I. Part of the value in increase in number of animals and investments need not be covered. This is what is called the production for common use which is the result of the work of co-operative farmers who produce these increments. This itself is a source of accumulation. Relations between groups I and II are graphically shown on the chart.

The chief practical conclusion of this analysis is that co-operative farms should begin paying the members for raising young animals and for work in construction, from the indivisible fund.

Die Verteilung des genossenschaftlichen Produkts und das Wirken des Gesetzes der sozialistischen Akkumulation in den landwirtschaftlichen Einheitsgenossenschaften

Der vorliegende Diskussionsbeitrag weist einleitend darauf hin, welche Bedeutung dem Wirken des Gesetzes der sozialistischen Akkumulation in den landwirtschaftlichen Einheitsgenossenschaften und für die Schaffung günstiger Voraussetzungen für sein Wirken beigemessen wird.

Die Aufmerksamkeit wird auf zwei Fragen gelenkt: 1. auf die Möglichkeit der Ausnutzung der Selbstkosten bei der Verteilung der geldlichen Einkünfte der JRD (Bezeichnung der landwirtschaftlichen Einheitsgenossenschaften in der Slowakei) schon in den gegenwärtig bestehenden Verhältnissen, 2. auf die Konkretisierung der Quellen der Naturalakkumulation des Grundfonds der JRD.

Die sowjetische Wirtschaftspresse hat bereits einige Artikel über die Methodik der Selbstkostenberechnung in den Kollektivwirtschaften veröffentlicht. Es wird betont, da dies ein kompliziertes Problem darstellt. In gewissem Sinne ist es jedoch auch bei der gegenwärtigen Art der Messung und Verfolgung der Unkosten in den JRD möglich, die Selbstkosten auszunutzen und zwar gerade bei der Planung der Verteilung der gesamten geldlichen Einnahmen der JRD. Die landwirtschaftlichen Genossenschaften müssen dahin gelenkt werden, ihr Reineinkommen in Geldform zu vergrößern (Teil der geldlichen Einkünfte nach Abzug der Materialkosten und der Entlohnung der Genossenschaftsbauern) und zwar nicht nur absolut, sondern auch relativ. Dies ist ein Erfordernis der innergenossenschaftlichen Akkumulation in Geldform, deren einzige Quelle in dem Reineinkommen der Genossenschaften besteht. Wenn eine solche Entwicklung des Reineinkommens gesichert wird, können die Selbstkosten schon jetzt eine aktive Rolle spielen. Die Genossenschaften würden die Materialkosten in Geldform und die Entlohnung der Genossenschaftsbauern in Geld je 1 Hektar Boden planen. Dies wären die in Geld ausgedrückten Selbstkosten des auf die Flächeneinheit umgerechneten Warenanteils der genossenschaftlichen Produktion. Die Genossenschaften müssen ferner dahin gelenkt werden, daß sich diese Unkosten, absolut ausgedrückt, vergrößern, daß jedoch ihr Anteil an den geldlichen Einkünften sich vermindert. Auf diese Weise würde sich dann der Anteil des Reineinkommens in Geldform und damit auch die Möglichkeit der Akkumulation relativ vergrößern. Auf Grund der erwähnten Planung der geldlichen Einkünfte und Unkosten würden die Genossenschaften einen Voranschlag der Einkünfte und Auslagen aufstellen. Die so ausgenutzten Selbstkosten würden ein geeignetes praktisches Mittel zur Überleitung des beginnenden Prozesses der innergenossenschaftlichen Akkumulation in die richtige Bahn darstellen.

Damit die Mitarbeiter der Praxis den Prozess der Akkumulation in den JRD mit Erfolg leiten können, müssen die Theoretiker — die Betriebswirte — ihre konkreten Quellen aufdecken. Insbesondere bei der Naturalakkumulation des Grundfonds (das ist die Vergrößerung der Tierbestände und die Steigerung der Investitionen) sind die Quellen noch nicht aufgedeckt. Im Artikel wird darauf hingewiesen, daß die Genossenschaften, wenn sie Jungvieh für die Stammherde aufziehen, auf dem Wege der Selbsthilfe Gebäude errichten, Geräte u. a. produzieren sollen, über gewisse geldliche und Natural-Quellen verfügen müssen, die sie in der Tierzucht und Haltung, und bei der Vornahme der genossenschaftlichen Bauten nicht erzeugten. Es handelt sich z. B. um Futtermittel, um die Entlohnung in Geld- und Naturalform, die den Genossenschaftsbauern in der Tierzucht und -Haltung und für die Vornahme von Bauten ausgezahlt wird. Diese Naturalakkumulation wäre nicht möglich, wenn in der übrigen landwirtschaftlichen Produktion nicht Voraussetzungen dafür geschaffen werden würden. Diese Quellen sind ihrem Wesen nach Investitionen, wurden aber bisher als Betriebsmittel betrachtet, wodurch ein unrichtiges Bild von den Kosten der eigentlichen landwirtschaftlichen Produktion entstanden ist. Im Artikel wird vorgeschlagen, im Interesse der Unterscheidung von Produktions- und Investitionskosten die genossenschaftliche Produktion in zwei Gruppen gegliedert zu verfolgen. In die erste Gruppe würde die eigentliche landwirtschaftliche Produktion eingerechnet werden — Produkte, mittels welcher die Umlauffonds erneuert werden, mit denen die Genossenschaftsbauern fer-

ner entlohnt und die verkauft werden. Zur zweiten Gruppe würden die auf dem Wege der Selbsthilfe erzeugten Grundproduktionsmittel für die Erneuerung und erweiterte Reproduktion der Grundfonds der JRD gehören. Bei einer solchen Gliederung der genossenschaftlichen Produktion tritt die Tatsache deutlich in den Vordergrund, daß alle mit der Erneuerung des Grundfonds verbundenen Auslagen ihre Quellen in den Materialunkosten, der eigentlichen landwirtschaftlichen Produktion haben müssen. Sofern die Naturalakkumulation des Grundfonds einer Deckung bedarf, entnimmt sie diese ausschließlich aus dem Produkt für die Gesellschaft der I. Gruppe. Nur ein Teil des Wertes der Vergrößerung der Tierbestände und der Erhöhung von Investitionen bedarf keiner Deckung. Dies ist das sogenannte Produkt für die Gesellschaft, daß das Ergebnis der Arbeit der Genossenschaftsbauern ist, die diese Vergrößerung zustande bringen. Dieses Produkt selbst ist eine Quelle der Akkumulation. Die Beziehungen zwischen der I. und der II. Gruppe sind in dem Schema klar veranschaulicht.

Die wichtigste praktische Schlußfolgerung dieser Analyse ist der Wunsch, daß die Genossenschaften dazu übergehen sollen, die Entlohnungen an die Genossenschaftsbauern in der Jungviehaufzucht und bei den auf dem Wege der Selbsthilfe vorgenommenen Bauarbeiten aus dem unteilbaren Fonds auszuzahlen.

Vývoj důchodů družstevníků a jejich pracovní účast v JZD

Рост доходов членов кооперативов и их трудового участия в единых
сельскохозяйственных кооперативах (ЕСХК)

Growth in Income of Co-operative Farmers and Their Participation in the Work
of the Co-operative Farm

Entwicklung des Einkommens von Genossenschaftlern und ihre Arbeitsbeteiligung
in den landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften

Ing. Vladislav PISKÁČEK,

Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, Praha

Došlo 5. IV. 1956

Hlavním zdrojem důchodu družstevníků a členů jejich rodin jsou především příjmy za práci v družstvu, neboť družstevníci dostávají za svou práci podle odpracovaných jednotek část důchodu družstva. Velikost tohoto důchodu je podmíněna výší důchodu družstva a pracovní účastí v JZD, t. j. počtem odpracovaných pracovních jednotek družstevníkem a členy jeho rodiny. Družstevník může též dostávat doplňkovou odměnu za dosaženou vyšší užítkovost nebo vyšší hektarové výnosy; velký vliv na zvyšování důchodu družstva a tím i družstevníků má přitom stupňování produktivity práce zejména mechanizací výroby a neustálým zdokonalováním organizace práce.

Osobní zájmy družstevníků jsou také podporovány ponecháním nevelkého osobního doplňkového hospodářství. Výroba v těchto hospodářstvích (záhumencích) je určena převážně pro vlastní spotřebu rodiny, případně malá její část je určena k odprodeji. Družstevníci plní některé dodávky a zpeněžují své výrobky prostřednictvím spotřebních družstev nebo přímo na volném trhu ve městech i na vesnicích, kde tyto výrobky kupuje nezemědělské obyvatelstvo. Vzniká tak druhý zdroj důchodů družstevníků, a to z osobních doplňkových hospodářství. Je přirozené, že část pracovní kapacity družstevníků a členů jejich rodin je odčerpávána pro tuto výrobní činnost. V mnohých případech se zde však vytváří pracovní příležitost pro přestárlé členy rodiny, invalidy, ženy s malými dětmi atd.

Družstevníková rodina může mít ještě příjmy z jiných pramenů, jako je na příklad invalidní či starobní důchod, placené funkce atd. Členové některých rodin družstevníků jsou zaměstnáni mimo zemědělství, stravují se však společně a přispívají svými příjmy na nákup potravin, obuvi, ošacení atd. V takových případech jsou tyto příjmy plynoucí z nezemědělské činnosti součástí celkového důchodu rodiny.

K výpočtu všech tří uvedených pramenů důchodu je třeba speciálního průzkumu osobních doplňkových hospodářství členů JZD. Takový průzkum soustavně provádí Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky; průzkumem sle-

duje výrobu v osobních hospodářstvích družstevníků, jejich důchody, spotřebu družstevnickovy rodiny a pracovní účast družstevníků v JZD a osobním hospodářství. V tomto pojednání je použito údajů z tohoto průzkumu.

Při výpočtu důchodu družstevnickovy rodiny je velmi důležité správně ocenit naturálie, získané ze společného i osobního hospodářství, jichž bylo použito pro stravování nebo jako osiv a krmiv. Ve zpracování materiálu průzkumu VÚZE za rok 1954 byly tyto naturálie oceňovány v souladu s praxí používanou v SSSR. Ve Věstníku statistiky z roku 1955, č. 2, se v článku Braginského „O ukazatelích produktivity práce v zemědělství“ praví: „Při ocenění hrubé zemědělské produkce nejlépe je použít průměrných cen realizace tržní produkce. Netržní část produkce kolchozů, rozdělovaná podle pracovních jednotek (a rovněž produkce osobního doplňkového hospodářství) oceňuje se podle průměrných cen realizace a použití každého produktu v hospodářství kolchozníků. Přitom produkce určená osobní spotřebě se musí oceňovat podle státních maloobchodních cen.“

To znamená, že část naturálií, získaných za pracovní jednotku nebo vyrobených v osobním hospodářství, je třeba oceňovat dvojími cenami, a to podle účelu jejich použití. V praxi to dělá určité potíže, neboť není přesně známo, jaká část určitého výrobku, získaného za pracovní jednotky nebo vlastní výrobou, byla použita pro stravování rodiny. Rozdělení je umožněno tím, že při průzkumu je veden pro každý výrobek samostatný naturální obrat (spotřeba pro stravování byla rozdělena podle pramenu výroby).

V sledovaném souboru rodin družstevníků jsou dvě skupiny. První skupinu tvoří rodiny, jejichž důchod pramení ze zemědělské činnosti včetně starobního nebo invalidního důchodu; ve druhé skupině rodin je pramenem důchodu zemědělská a zároveň mimozemědělská činnost nebo také invalidní, případně starobní důchod z předcházejícího zaměstnání mimo zemědělství. Tuto druhou důchodovou skupinu tvoří rodiny buď s trvale sníženým důchodem z JZD, je-li hlava rodiny trvale zaměstnána mimo zemědělství, nebo se smíšeným důchodem dočasným, jde-li na příklad o syna nebo dceru, kteří nezaložili dosud vlastní domácnost. Tato druhá skupina rodin není četná a činí 12,7 % z celkového počtu sledovaných rodin.

První hlavní skupina rodin družstevníků dosáhla v roce 1954 průměrného celkového důchodu 28.184 Kčs, kdežto druhá skupina dosáhla vyššího důchodu v částce 32.397 Kčs.

Obě skupiny se přirozeně liší navzájem skladbou důchodu. Podíl připadající na důchod z nezemědělské činnosti, činí u první skupiny pouze 6 % a pochází z příležitostné práce, odměny za vykonané funkce, nebo ze starobního a invalidního důchodu některého z členů rodiny. Druhá skupina rodin má pevný důchod z nezemědělské činnosti a jeho podíl činí přes 33 % celkového důchodu rodiny. Druhá skupina rodin má proto přirozeně absolutně i relativně nižší důchod z JZD i z vlastního osobního hospodářství.

Tabulka 1.

	I. skupina	II. skupina
Důchod z JZD	61,4 %	45,3 %
Důchod z doplňk. hospodářství	32,3 %	21,6 %
Důchod ostatní	6,3 %	33,1 %
Celkový důchod	100	100
Počet PJ odpracovaných rodinou	853	614

Skladbu důchodů rodin družstevníků, jejichž členové jsou výhradně zaměstnání v zemědělství (první skupina) a rodin, v nichž aspoň jeden člen pracuje trvale mimo zemědělství (druhá skupina), ukazuje tabulka č. 1.

Rodiny družstevníků, jejichž někteří členové (II. skupina) mají hlavní povolání nezemědělské, dosahují proti rodinám družstevníků, zaměstnaných výhradně v zemědělství, vyššího celkového důchodu při nižším důchodu z JZD i z osobního hospodářství. Tato druhá skupina rodin družstevníků má zcela odlišnou skladbu důchodu a značně nižší pracovní účast rodiny na společném hospodářství. Význam této skupiny je však pro družstevní vesnici nemalý, a to hlavně pro politické upevnění družstev v prvních letech jejich organizačního a hospodářského vývoje.

Převážný počet rodin družstevníků v sledovaném souboru zabývá se výhradně zemědělskou činností nebo se důchody z ostatních pramenů skládají, jak již bylo uvedeno, z invalidního nebo starobního důchodu, z příjmů za vykonané funkce, za příležitostné nezemědělské práce a podobně. Poněvadž takových rodin je 87,3 % z celkového sledovaného souboru, uvádíme v dalším pouze tuto hlavní skupinu rodin družstevníků.

Tab. 2. Důchody družstevníkovy rodiny a jejich složení v českých krajích (naturálie z JZD a doplň. hospodářství oceněny ve státních maloobchodních cenách)

Ukazatelé	Rok 1954		
	o b l a s t		průměr
	řepařská	bramborářská	
	v K č s		
1. Na rodinu:			
z JZD	18291	16730	17286
z doplňkového hospodářství	9469	8911	9110
ostatní	1537	1927	1788
úhrnem	29297	27568	28184
2. Na 1 pracujícího člena:			
z JZD	8707	7689	8052
z doplňkového hospodářství	4495	4154	4275
ostatní	704	895	827
úhrnem	13906	12738	13154
3. Na člena rodiny:			
z JZD	5039	4179	4485
z doplňkového hospodářství	2542	2318	2398
ostatní	415	502	471
úhrnem	7996	6999	7354

Hlavním zdrojem důchodu družstevníkovy rodiny je důchod plynoucí ze společné práce v družstvu, druhým důležitým zdrojem je důchod z osobního doplňkového hospodářství a konečně je zde důchod z ostatních pramenů (mzdy, nemocenské, invalidní a starobní důchod atd.), který činil 6,3 % celkového důchodu rodiny.

V tabulce č. 2 jsou uvedeny důchody družstevníků pouze za rok 1954, neboť v předcházejících letech nebyly zemědělské výrobky, spotřebované pro stravu rodiny, oceňovány v maloobchodních cenách. Je však velmi důležité sledovat vývoj důchodů a jejich skladbu a proto při výpočtu indexu bylo dřívějšího způsobu ocenění vlastní spotřeby použito i pro rok 1954, takže dostaneme navzájem srovnatelné údaje za jednotlivá léta (tab. č. 3).

Tab. 3. Podíl jednotlivých důchodů na celkovém důchodu družstevnickovy rodiny

D ů c h o d	R o k			
	1951	1952	1953	1954
	v %			
z JZD	63,7	63,7	64,8	68,9
z doplňkového hospodářství	24,3	24,5	26,4	23,4
z ostatních pramenů	12,0	11,8	8,8	7,7
Celkem	100	100	100	100

Dříve používaný způsob ocenění správněji vystihuje skladbu důchodu, neboť na příklad u zemědělských výrobků, spotřebovaných pro stravu, je při ocenění v maloobchodních cenách podíl důchodu z JZD proti dřívějšímu způsobu ocenění o 8 % v roce 1954 nižší a naopak podíl důchodu z doplňkového hospodářství je vyšší o 9 %.

Skladba důchodu družstevnickovy rodiny za sledovaná čtyři léta je stále příznivější. Zvyšují se podíly důchodu ze společného hospodaření při mírném poklesu podílů důchodu z osobního hospodářství a podílů důchodu z ostatních pramenů. Tento příznivý vývoj důchodu vidíme ještě lépe porovnáním jednotlivých složek samostatně za řadu let.

Materiální zainteresovanost družstev a družstevníků o zvyšování zemědělské výroby je jedním ze základních prostředků k zvyšování pracovní účasti družstevníků ve společném hospodářství.

Strana a vláda v posledních letech věnovaly mimořádnou péči zvyšování zemědělské výroby, hmotné zainteresovanosti družstev a družstevníků a provedly řadu opatření k vytváření příznivých podmínek pro rozvoj družstev a odstraňování některých nedostatků.

K těmto opatřením patří zejména úprava cen zemědělských výrobků, snížení dodávkových povinností, nový způsob rozpisu výrobního plánu a dodávek, zavedení naturálních platů za práci STS a mnohé jiné.

Jak se vyvíjely důchody družstevníků v posledních letech vidíme z tabulky č. 4.

Tab. 4. Vývoj důchodu družstevnickovy rodiny (r. 1951 = 100)

D ů c h o d	R o k			
	1951	1952	1953	1954
	v %			
z JZD	100	92,2	106,6	134,4
z doplňkového hospodářství	100	95,6	117,0	122,9
z ostatních pramenů	100	110,2	93,2	97,7
Celkem	100	94,8	107,8	127,9

Důchody družstevníků od roku 1952 stoupaly a byly nejvyšší v roce 1954. To platí především o důchodu ze společného hospodářství, který se zvýšil proti roku 1951 téměř o 35 %.

Výše důchodu družstevníka a jeho rodiny z JZD závisí především na pracovní účasti ve společném hospodářství a výši odměny za pracovní jednotku. Práce v družstvech je měřena plněním výkonových norem, které se pak hodnotí pracovními jednotkami. Sledujeme-li množství pracovních

jednotek, odpracovaných rodinou družstevníka, můžeme posoudit, za předpokladu vyrovnaných výkonových norem, průměrnou celkovou pracovní účast rodiny na společné výrobě.

Družstevníková rodina se společné práce v družstvu zúčastňuje stále intenzivněji, neboť v průměru odpracovala v českých krajích v jednotlivých letech tento počet pracovních jednotek:

Rok	Počet PJ	V % (r. 1951 = 100)
1951	654	100
1952	798	122
1953	795	122
1954	853	130

Uvedená čísla svědčí jednoznačně o stupňování množství práce, vynaložené družstevníky pro JZD. V českých krajích odpracovala družstevníková rodina proti roku 1951 o 30 % více pracovních jednotek, což je zjevně velmi příznivým.

Výsledky hospodaření družstev, posuzované podle výše odměny za pracovní jednotky, jsou každým rokem lepší. Při posuzování vývoje hodnoty pracovní jednotky neuvažujeme výchozí rok 1951, neboť tehdy byla pracovní jednotka ve většině případů proplácena podle plánu a často nebyla výslednicí skutečně dosažených výsledků.

Průměrná odměna pracovní jednotky v českých krajích včetně naturálií ve výkupních cenách byla ve sledovaných JZD tato:

Rok	Kčs	V % (r. 1952 = 100)
1951	17,97	—
1952	14,07	100
1953	16,16	115
1954	18,70	133

Údaje jasně ukazují, že zvýšené pracovní úsilí družstevníků bylo doprovázeno stále vyšší odměnou pracovní jednotky, která vyplynula ze stoupající hrubé a tržní produkce družstevní velkovýroby. Stále lepší výsledky družstev za vzrůstající pracovní účasti družstevníků a členů jejich rodin na společné práci způsobily, že důchod rodiny z JZD byl v roce 1954 nejvyšší.

O pracovní účasti družstevníků v družstvu a odměně za pracovní jednotku bude ještě pojednáno v další části článku.

Důchod z osobního doplňkového hospodářství je v r. 1954 rovněž nejvyšší ze sledovaných čtyř let a proti roku 1951 (= 100) se zvýšil o 24 %. Bylo by mylné se domnívat, že zde jde o stálé zvyšování objemu výroby. O tom se přesvědčíme porovnáním hrubé produkce osobního hospodářství v jednotlivých letech, propočítané v plánovaných cenách. Tato hrubá produkce se v posledních letech měnila velmi málo; byla sice nejvyšší v roce 1951, ale i zde se velmi často jednalo o postupný převod živočišné výroby do společného hospodářství, neboť v mnoha JZD našeho souboru byl svod

dobytky prováděn v roce 1951 v jarních měsících. Vyššího důchodu bylo hlavně dosaženo stále stoupajícím podílem volného trhu v peněžních příjmech za výrobky z doplňkového hospodářství (tab. č. 5).

Tabulka 5.

Rok	Hodnota hrubé produkce doplňkového hospodářství v plánovaných cenách	Podíl volného trhu z peněžních příjmů doplňkového hospodářství
1951	100 %	32,4 %
1952	80,3 %	52,2 %
1953	80,9 %	44,8 %
1954	72,5 %	62,4 %

Výroba v doplňkovém hospodářství v průměru let 1952 a 1953 byla stejná a v roce 1954 mírně poklesla. Nejde tedy o rozšiřování výroby na úkor společné práce v družstvech, neboť zvýšeného důchodu bylo dosaženo stále lepším zpeněžením zemědělských přebytků družstevníků.

Důchod z ostatních pramenů je vcelku malý, neboť činí pouze 6 % celkového důchodu a skládá se z celé řady různých příjmů, jak již bylo o tom řečeno.

Družstevníková rodina na Slovensku měla v roce 1954 v průměru celkový důchod 25.327 Kčs. Tento důchod byl proti průměru českých krajů téměř o tři tisíce Kčs nižší.

Důchody družstevníkovy rodiny na Slovensku v roce 1954:

z JZD	12.283 Kčs,
z doplňkového hospodářství	11.049 Kčs,
ostatní	1.995 Kčs,
celkem	25.327 Kčs.

Nižší celkový důchod družstevníkovy rodiny na Slovensku je způsoben také menším počtem pracujících členů rodiny. Propočteme-li celkový důchod na pracujícího člena rodiny vidíme, že v českých krajích na 1 pracujícího připadá 13.154 Kčs a v slovenských krajích 11.364 Kčs, t. j. méně o necelých 2.000 Kčs.

Při srovnávání českých a slovenských krajů navzájem musíme však mít na zřeteli malý počet sledovaných družstevních rodin na Slovensku. Řečené platí i pro porovnávání důchodu kukuřičné a bramborářské oblasti.

Na Slovensku se družstevníci v posledních letech zapojovali stále intenzivněji do družstevní velkovýroby a výsledky společné práce, měřené dosaženou odměnou za pracovní jednotku, jsou stále lepší, ač uvedené ukazatele jsou méně příznivé, než je tomu v českých krajích.

Družstevníková rodina na Slovensku odpracovala v roce 1954 proti roku 1952 o 11 % více pracovních jednotek (v českých krajích za stejnou dobu o 8 %) a družstva měla ve stejných letech vyšší odměnu pracovní jednotky rovněž o 11 % (v českých krajích o 33 %).

Rozdělení důchodu podle jednotlivých jeho pramenů je na Slovensku méně příznivé, než je tomu v českých krajích.

Zastoupení jednotlivých zdrojů důchodů (spotřeba rodiny oceněna v maloobchodních cenách) v roce 1954 ukazuje tabulka č. 6.

Tab. 6. Skladba důchodů v českých krajích a na Slovensku

D ů c h o d	Kraje	
	slovenské	české
z JZD	48,6	61,4
z doplňkového hospodářství	42,9	32,3
z ostatních pramenů	8,5	6,3
celkem	100	100

Družstevníková rodina na Slovensku měla nejen nižší důchod z JRD, ale podíl tohoto důchodu nedosáhl ani poloviny celkového důchodu rodiny. Družstevníci na Slovensku měli nižší pracovní účast v družstvu a JRD dosáhla také nižší hodnoty pracovní jednotky, což vyplývá z následujících údajů:

	Kraje	
	slovenské	české
počet pracovních jednotek odpracovaných rodinou	642,99	853,43
hodnota PJ v Kčs včetně naturalij	15,75	18,70

Podobné značné rozdíly v pracovní intenzitě rodiny v družstvu a ve výsledcích hospodaření jsou na Slovensku i v JRD rozříděných podle oblasti (tab. č. 7); je ovšem otázka, zda malý počet sledovaných doplňkových hospodářství je pro posouzení oblasti postačující.

Tab. 7. Odpracované jednotky a jejich odměna podle oblasti

Družstevníková rodina	O b l a s t			
	kukuřičná		bramborářská	
	v roce		v roce	
	1953	1954	1953	1954
odpracovala ročně pracovních jednotek dosáhla odměny za 1 PJ včetně naturalij — Kčs	717	638	514	652
	14,34	14,10	16,17	18,81

Tabulka 8.

R o k	O b l a s t	
	kukuřičná	bramborářská
1953	51 %	49 %
1954	45 %	56 %

Ve sledovaném souboru hodnota pracovní jednotky v kukuřičné oblasti zůstává při menší pracovní intenzitě rodiny po dva roky poměrně nízkou a naopak v bramborářské oblasti je vzestup hodnoty PJ doprovázen proti roku 1953 větším pracovním úsilím rodiny v družstvu.

Je přirozené, že v souvislosti s uvedenými daty mění se také podíl z celkového důchodu, připadající na důchod z JRD, jak ukazuje tab. č. 8.

Důchod z osobního doplňkového hospodářství je v roce 1954 na Slovensku o 21,3 % vyšší než v českých krajích, a jak bylo uvedeno na straně 318, jeví mírně stoupající tendenci. Je to však způsobeno hlavně výhodnějšími cenami dosaženými při prodeji zemědělských výrobků na volném trhu a také větší osobní spotřebou, oceněnou v maloobchodních cenách (četnější rodiny na Slovensku). Objem výroby v doplňkových hospodářstvích na Slovensku je přibližně stejný jako v českých krajích, neboť hodnota hrubé produkce doplňkového hospodářství činila v roce 1954 v plánovaných cenách 6.393 Kčs proti 6.149 Kčs v českých krajích. Hodnota hrubé produkce doplňkového hospodářství je ve sledovaných letech přibližně na stejné výši a její index (rok 1952 = 100) v roce 1953 činí 105 % a v roce 1954 98 %.

Bylo by tedy nesprávné domnívat se, že výroba v osobních doplňkových hospodářstvích na Slovensku, pokud je provozována v mezích stanov, nepříznivě ovlivňuje výrobu v JRD a skladbu celkového důchodu družstevníkovy rodiny. Dalším upevňováním JRD, jejich pokračující výstavbou bude dosaženo také lepších hospodářských výsledků, zvýší se hodnota pracovní jednotky a pracovní účast družstevníků ve společném hospodářství. Tím se zvýší důchod z JRD a důchod z osobního hospodářství se stane pouze doplňkovým důchodem, jakým také má být.

Vzhledem k mnohem většímu počtu sledovaných případů v českých krajích dovoluje materiál průzkumu zabývat se důchodovými poměry mnohem podrobněji, než je tomu na Slovensku.

V rozřídění podle výrobních typů jsou celkové důchody družstevníkovy rodiny, a zejména důchod z JZD, vyšší v typu řepářském než v typu bramborářském. Uplatňuje se zde vliv diferenční renty.

Až dosud byly probírány průměrné důchody rodin družstevníků. Ve skutečnosti máme rodiny s vysokým i nízkým důchodem, rodiny s vysokou a nízkou pracovní morálkou. Družstva mají rozdílné přírodní a ekonomické podmínky a dosáhla různého stupně organizačního rozvoje, takže vykazují velmi rozdílné hospodářské výsledky.

Třídění rodin družstevníků podle výše jejich celkového důchodu poskytuje hrubé informace o četnosti případů s různým důchodem. Za tím účelem byly rozříděny rodiny družstevníků do čtyř důchodových skupin a tak získán podíl každé skupiny z celkového počtu sledovaných případů (tab. č. 9).

Tab. 9. Třídění rodin podle výše důchodu (r. 1954)

Skupiny rodin podle výše celkového důchodu	Zastoupení rodin z jejich celkového počtu v %	Průměrný počet pracujících členů v rodině
do 20.000 Kčs	20,2	2,0
od 20.000 do 30.000 Kčs	41,0	2,2
od 30.000 do 40.000 Kčs	24,2	2,2
nad 40.000 Kčs	14,6	2,5

Největší počet rodin, t. j. 41 % případů, připadá na druhou důchodovou skupinu s průměrným celkovým důchodem 24.000 Kčs na rodinu. Rodiny s vysokým celkovým důchodem nad 30.000 Kčs jsou rovněž ve zkoumaném souboru velmi častě zastoupeny, neboť činí téměř 25 % případů. Musíme ovšem mít na zřeteli, že se stoupajícím důchodem rodiny zvyšuje se počet pracujících členů v rodině.

Důležitější je rozložení rodin družstevníků podle výše jejich důchodu z JZD, které ukazuje tabulka č. 10.

Tabulka 10.

Důchod rodiny z JZD v Kčs	R o k		
	1952	1953	1954
	%		
do 8.000	39	29	10
od 8.000 do 12.000	27	24	19
od 12.000 do 16.000	18	22	23
nad 16.000	16	25	48
	100	100	100

Údaje jasně ukazují, že počet rodin družstevníků s vyšším důchodem ze společného hospodářství se neustále a rychle zvyšuje. Tak proti roku 1952 stoupl v r. 1954 zastoupení rodin v nejvyšší důchodové skupině na trojnásobek, zatím co za stejnou dobu zastoupení rodin ve dvou nejnižších důchodových skupinách kleslo pod polovinu. Uvedené údaje svědčí o rychlém upevňování JZD a odstraňování nedostatků v družstvech zaostávajících.

Sledujeme-li důchod celé rodiny, můžeme se do určité míry dopustit některých nepřesností, neboť rodiny jsou početně nestejné a mají rozdílný počet pracujících členů. Poslední okolnost má přirozeně nemalý vliv na výši důchodu rodiny. Při sledování výše důchodu je proto přesnější posuzovat důchod podle jeho výše na jednoho pracujícího člena. Získáme tak přesnější představu o výši důchodu družstevníka a pracujícího člena rodiny (tab. č. 11).

Jednotlivé důchodové skupiny mají velmi rozdílný důchod. V první důchodové skupině činí průměrný roční celkový důchod na 1 pracujícího člena 6.401 Kčs a tvoří přes 8 % případů sledovaného souboru rodin. Na druhou důchodovou skupinu s průměrným důchodem 10.236 Kčs připadá 39 % všech rodin, na skupinu třetí s průměrným důchodem 13.566 Kčs připadá 27 % doplňkových hospodářství. Vysokého důchodu na pracujícího člena dosahují dvě poslední skupiny, které dohromady tvoří čtvrtinu zkoumaných rodin.

Hlavním a rozhodujícím důchodem je důchod z JZD. V námi vytvořených důchodových skupinách je důchod z JZD v první a druhé skupině, t. j. téměř u poloviny rodin družstevníků (48 %), poměrně nízký. Vysokého důchodu z JZD dosahují pracující členové v posledních dvou skupinách, t. j. asi ve čtvrtině zkoumaných rodin. Toto zjištění je důležité, neboť jak z údajů vyplývá, je třeba značnému počtu družstev věnovat všestrannou péči a pomoc ve smyslu zvyšování výroby, zdokonalování organizace práce a celkového upevňování těchto družstev.

Důchod z JZD stoupá od první k poslední důchodové skupině téměř na pětinašobek, při čemž se mění skladba důchodu. V první skupině při-

Tab. 11. Třídění rodin družstevníků podle celkového důchodu na pracujícího člena v českých krajích (výsledky za rok 1954)

Ukazatelé	Celkový důchod na pracujícího člena rodiny v Kčs				
	do 8.000	8.000 12.000	12.000 16.000	16.000 20.000	nad 20.000
Počet doplňkových hospodářství	15	70	48	27	18
%	8,4	39,3	27,0	15,2	10,1
Průměrný důchod z JZD v Kčs (včetně naturálií na PJ)	3.323	5.996	8.157	11.224	15.322
Průměrný důchod z doplňkového hospodářství v Kčs	2.280	3.504	4.739	5.431	6.091
Průměrný důchod ostatní v Kčs	798	736	760	880	1.233
Průměrný důchod celkový v Kčs	6.401	10.236	13.656	17.535	22.646
Odměna za PJ včetně naturálií v Kčs	10,87	16,65	19,00	19,63	27,19
Počet odpracovaných jednotek v JZD na 1 pracujícího člena	291	352	405	542	560
Počet pracovních hodin v doplňkovém hospodářství	636	694	710	689	746
% volného trhu při prodeji zemědělských výrobků z doplňkového hospodářství	50,4	63,7	68,8	64,2	63,6

padá z celkového důchodu na důchod z družstva 52 %, v nejvyšší skupině činí tento důchod téměř tři čtvrtiny celkového důchodu.

Je přirozené, že vzestup důchodu z JZD je doprovázen stále vyšší hodnotou pracovní jednotky a intenzivnější pracovní účastí členstva na společné práci (měřeno počtem odpracovaných pracovních jednotek). Skutečně také v poslední nejvyšší důchodové skupině je odměna za pracovní jednotku téměř trojnásobná proti skupině první. Lepší výsledky hospodaření podněcují družstevníky k větší účasti na společné práci v družstvech.

Vyšší počet odpracovaných pracovních jednotek ve vyšších důchodových skupinách nevyjadřuje ještě plně pracovní účast družstevníka. V družstvech s lepšími hospodářskými výsledky s vyšší pracovní jednotkou je také přesnější jejich evidence, větší hospodárnost. Naopak v družstvech se špatnými výsledky se často s pracovní jednotkou mrhá a někde i ne zcela přesně evidovaný pracovní čas je převáděn rovnostářsky na pracovní jednotky. I z tohoto důvodu je pomoc zaostávajícím družstvům velmi naléhavá.

Současně se vzestupem důchodu z JZD stoupá i důchod z osobního doplňkového hospodářství, a to na trojnásobek proti první důchodové skupině. Tato skutečnost není na závalu společné práci, neboť nepůsobí nepříznivě, jak vidíme z počtu odpracovaných pracovních jednotek.

Potvrzuje to i počet odpracovaných pracovních hodin v osobním hospodářství, neboť je ve všech důchodových skupinách přibližně stejný a nemá žádnou vzestupnou tendenci. Tento zjev si můžeme vysvětlit tak, že při větším počtu odpracovaných jednotek dostává družstevník více naturálií jak celkem, tak i na pracovní jednotku. Družstevník může věnovat větší plochu záhumenky krmným plodinám a pícninám a větší množství jadrného krmiva na pracovní jednotky z družstva vede k vyšší užitkovosti chovaného vlastního dobytka.

Osobní zájmy družstevníků a jejich rodin jsou zabezpečeny důchody za práci ve společné velkovýrobě. Kromě toho jsou tyto osobní zájmy podporovány ponecháním nevelkého osobního doplňkového hospodářství. Nás bude především zajímat práce v družstevní velkovýrobě. Stupňování práce družstevní rodiny v družstvu je především otázkou hmotné zainteresovanosti. Jak již bylo řečeno, je větší pracovní účast družstevníků v družstvu doprovázena vyšší hrubou a tržní produkcí a zároveň vyšší odměnou za pracovní jednotku v penězích a naturáliích.

Již dříve bylo poukázáno na vzájemnou souvislost mezi stupněm pracovní účasti družstevníků na společné výrobě, výší odměny za pracovní jednotky a důchodem družstevníků z JZD. V roce 1954 stoupla proti roku 1951 pracovní účast družstevníků v družstvech o 30 %, hodnota pracovní jednotky se zvýšila o 33 % a v důsledku toho se zvýšil důchod téměř o 35 %. Uvedené údaje se vztahují na průměr sledovaných rodin českých krajů. Při podrobnějším zkoumání vidíme, že pracovní účast jednotlivých rodin na společné práci se značně liší od průměru a proto byly seskupeny rodiny družstevníků podle počtu odpracovaných jednotek (tab. č. 12). Při tomto seskupení předpokládáme, že počet pracujících v rodinách družstevníků se měnil v jednotlivých letech velmi málo.

Tab. 12. Třídění rodin družstevníků podle počtu odpracovaných PJ za rok v českých krajích

Skupiny rodin podle počtu odpracovaných pracovních jednotek	R o k		
	1952	1953	1954
	v %		
do 400 PJ	11,0	7,8	2,8
od 400 do 800 PJ	40,6	42,4	40,4
nad 800 PJ	48,4	49,8	56,8
	100,0	100,0	100,0

V posledních třech letech je stále více rodin s největším počtem odpracovaných jednotek a počet rodin s počtem do 400 PJ klesl na nejmenší míru.

Druhá skupina rodin družstevníků, t. j. s počtem odpracovaných jednotek v rozmezí od 400 do 800 PJ, má ještě někdy plně nevyužité rezervy.

Ještě podrobněji a přesněji můžeme sledovat vývoj pracovní účasti na společném hospodaření roztrídíme-li družstevníky a pracující členy jejich rodin podle počtu odpracovaných jednotek. Toto třídění ovšem nebere zřetel na rodinu jako celek, což je určitou nevýhodou (tab. č. 13).

Téměř čtyři pětiny družstevníků odpracovalo v roce 1954 přes 300 pracovních jednotek ročně. Zejména proti roku 1951 a 1952 družstevníci a členové jejich rodin pracují ve svých družstvech mnohem více. Skupiny družstevníků, kteří odpracovali pod 300 pracovních jednotek tvoří v roce 1954 pouze pětinu pracovníků. Zde nastala velká změna, neboť v letech 1951 a 1952 ještě značný počet družstevníků a příslušníků jejich rodin odpracoval pod 300 pracovních jednotek. V prvních třech skupinách družstevníků jsou značné možnosti dalšího intenzivnějšího zapojování do společné výroby, i když musíme mít na zřeteli, že mezi družstevníky jsou osoby přestárlé nebo osoby, které byly během roku nemocné a podobně.

Tab. 13. Rozdělení družstevníků a členů jejich rodin podle počtu odpracovaných jednotek jedním pracovníkem

Skupiny družstevníků podle počtu odpracovaných pracovních jednotek	1951	1952	1953	1954
do 100 PJ	13,8	6,1	—	1,1
od 100 do 300 PJ	34,6	27,6	18,0	20,8
od 300 do 500 PJ	28,3	31,1	56,6	50,6
nad 500 PJ	23,3	35,2	25,4	27,5
	100,0	100,0	100,0	100,0

Potřeba práce v zemědělství a tím i spotřeba pracovních jednotek je během roku nerovnoměrná. Rovnoměrnější rozdělení potřeby práce během roku závisí od stupně mechanisace a organizace výroby.

Družstva s všestranně rozvinutou výrobou a s vysokou mechanisací mají jistě rovnoměrnější potřebu práce během roku. Nemáme možnost podrobně sledovat tuto otázku na základě materiálu průzkumu, proto uvádíme rozdělení práce během roku tak, jak se nám jeví v průměru sledovaných družstev.

Pro zjednodušení uvádíme množství vynaložené práce podle období prosinec — únor, březen — květen, červen — srpen, září — listopad.

Tab. 14. Počet PJ odpracovaných průměrně družstevnickovou rodinou v jednotlivých obdobích

Období	1951	1952	1953	1954
	české kraje			
prosinec - únor	113	157	156	167
březen - květen	151	193	191	206
červen - srpen	204	239	231	247
září - listopad	187	210	216	233

Nezaměstnanějším obdobím v průměru sledovaných družstev je červen — srpen (sklizeň sena, obilovin, kultivace a sklizeň rané zeleniny) a období září — listopad (sklizeň okopanin a podzimní polní práce).

Ve všech obdobích vykonala družstevnickova rodina v roce 1954 více práce proti předcházejícím letům. Lepší je i pracovní využití družstevníků v zimních měsících, což svědčí o větší připravenosti vedení družstva ve smyslu plánování práce pro období poměrného klidu (dělání kompostu, vyvázení hnoje, různé opravy a podobně).

Pracovní jednotka je mírou hodnocení množství a jakosti práce družstevníků. Každé družstvo samo stanoví, kolik jednotek bude započteno za jednotlivé práce. Proto v hodnocení práce jsou mezi družstvy někdy značné rozdíly. Kromě toho nás bude také zajímat, kolik práce vynaložila družstevnickova rodina ve svém osobním hospodářství. Materiál průzkumu dovoluje tuto spotřebu práce sledovat v odpracovaných hodinách, neboť družstevníci - spolupracovníci ústavu vedou záznamy o své práci v JZD i v osobním hospodářství (tab. č. 15).

Družstevnickova rodina v českých krajích vynakládala tři čtvrtiny veškeré práce v družstvu a čtvrtinu v osobním doplňkovém hospodářství. Tedy

Tab. 15. Počet hodin práce družstevníkovy rodiny za rok v jednotlivých letech v českých krajích

Práce vykonaná	1951	1952	1953	1954
v JZD	4067	4563	4470	4535
v doplňkovém hospodářství	1327	1287	1402	1523
celkem	5394	5850	5872	6058

poměrně značnou část pracovního úsilí rodiny odčerpává vlastní dobytek a záhumenek. V pracovních hodinách pro doplňkové hospodářství je započtena práce všech členů rodiny, tedy i osob přestárých, fysicky méně schopných i dorůstající mládež.

Na Slovensku odpracovala rodina v průměru méně pracovních hodin, což se částečně vysvětluje, jak již bylo dříve uvedeno, menším počtem pracujících osob v rodině, než je tomu v českých krajích.

Veškerá práce vynaložená rodinou a přepočítaná na jednoho pracujícího člena rodiny lépe vystihuje pracovní úsilí družstevníků (tab. č. 16).

Tab. 16. Počet hodin odpracovaných pracujícím členem družstevníkovy rodiny v jednotlivých ročních obdobích

Období	Rok		Index (rok 1953 = 100)	Rok		Index (rok 1953 = 100)
	1953	1954		1953	1954	
	v J Z D			v doplňkovém hospodářství		
prosinec - únor	377	403	106,9	135	143	105,9
březen - květen	491	510	103,9	167	174	104,2
červen - srpen	591	616	104,2	182	200	109,9
září - listopad	517	555	107,4	165	184	111,5
celkem	1976	2084	105,5	649	701	108,0

V jednotlivých letech jsou rozdíly v počtu odpracovaných hodin pracujícím členem rodiny vcelku malé. Největší potřeba práce v družstvu je od června do konce podzimních prací, t. j. v době senoseče, žní a sklizně okopanin.

V období červen — srpen odpracoval pracující člen rodiny v roce 1954 průměrně 10 hodin denně:

z toho pro JZD 8 hodin,
pro osobní hospodářství 2 hodiny.

Při výpočtu množství hodin, připadajících na 1 den v doplňkovém hospodářství, jsou brány v úvahu i neděle vzhledem k převážné živočišné výrobě v nich.

V zimním období prosinec — únor připadalo na 1 člena rodiny 6 1/2 hodin práce:

z toho pro JZD 5 hodin,
pro osobní hospodářství 1 1/2 hodiny.

V nejzaměstnanějším období je do určité míry na závalu potřeba práce v osobním hospodářství. Naopak v zimním období odčerpává JZD dosud pouze 5 pracovních hodin denně.

Jak již bylo řečeno, má pro zmenšení sezónní potřeby práce velký význam dokonalejší mechanisace výrobních pochodů, dostatečně rozvětvená družstevní velkovýroba, správná volba jednotlivých plodin a odrůd a zdokonalené plánování potřeby práce. Každé družstvo vypracovává každoročně plán potřeby pracovních jednotek pro jednotlivá hlavní i doplňková odvětví, pro stavby a opravy budov a inventáře a ostatní práce. Vypracování tohoto plánu potřeby pracovních jednotek má mimořádný význam pro racionální využití pracovních rezerv. Z uvedených údajů vidíme, že v průměru všech družstev zůstávají ve využití pracovních možností družstevníků ještě značné rezervy, jichž by bylo možno využít zejména v krajích s delším vegetačním klidem. Dokonalejším plánováním prací lze i v zimním období racionálněji využít pracovních rezerv zejména prováděním účelných a produktivních meliorací, pro přípravu kompostů, úpravu cest, pro adaptační práce k lepšímu ustájení dobytka, pro opravy strojů a náradí, někde i pro příležitostnou práci, jako svoz a odvoz dřeva a podobně.

Dokonalé plánování a provádění této práce by znamenalo zvyšování důchodu JZD a tím i zhodnocení pracovní jednotky.

V materiálu průzkumu jsou k dispozici záznamy o počtu odpracovaných hodin v družstvu a počet započítaných pracovních jednotek. Známe-li spotřebu pracovního času a počet odpracovaných pracovních jednotek, můžeme snadno vypočítat počet hodin, připadajících v průměru na jednu PJ.

Mezi jednotlivými družstvy jsou v množství vynaložené práce na pracovní jednotku značné rozdíly. V tabulce č. 17 uvádíme rozložení celkového počtu pracovních jednotek podle množství práce, vynaložené na jednotku.

Tab. 17.

Seskupení jednotek podle počtu hodin práce pro 1 PJ	Z celkového počtu PJ připadá na jednotlivé skupiny v letech			
	1951	1952	1953	1954
	v %			
do 4 hodin práce	5,0	4,9	5,4	10,7
od 4 do 5 hodin práce	9,3	18,0	20,0	28,1
od 5 do 6 hodin práce	31,8	32,4	35,1	29,8
od 6 do 7 hodin práce	31,7	23,4	21,0	22,5
od 7 do 8 hodin práce	18,6	16,0	11,7	5,6
přes 8 hodin práce	3,6	5,3	6,8	3,3
celkem	100,0	100,0	100,0	100,0

Největší počet odpracovaných jednotek je ve skupině se spotřebou od 5 do 6 hodin na pracovní jednotku, to znamená, že za pracovní den (8 hodin) dostává družstevník zhruba 1,5 pracovní jednotky, což by odpovídalo pracím zařazeným do V. obtížnostní třídy. Stále narůstá počet pracovních jednotek s vynaloženou prací na 1 PJ pod 5 hodin. V roce 1951 podíl těchto jednotek činil 14 %, kdežto v roce 1954 39 %.

Zvyšování produktivity práce v družstvech je těsně spjato se správným normováním práce, které je základem spravedlivého odměňování družstevníků za vynaloženou práci. V pokročilých družstvech docházelo v posledních letech k upevňování pracovní kázně zpevňováním vzorových výkonových

norem. Hromadné překračování výkonových norem svědčí však o jejich měkkosti a potřebě jejich revise. Rychlý vzestup počtu pracovních jednotek s malým množstvím vynaložené práce může ukazovat i na nezdravé zjevy. V zaostávajících družstvech se často používá nízkých výkonových norem a práce se zařazují do vyšších výkonnostních tříd. Důsledkem toho je, že v družstvech se stejnými přírodními a ekonomickými podmínkami se množství práce, vynaložené k získání pracovní jednotky, může značně lišit.

Je třeba provádět kontrolu výkonových norem a odstraňovat nedostatky. Zemědělské odbory ONV by měly těmto otázkám věnovat zvýšenou pozornost. Slabou stránkou družstev je časté nedokonalé normování práce. Revize výkonových norem se provádí mnohdy nedostatečně, výkonové normy se často bez důvodu stanoví v nejnižších hranicích vzorových norem. Odstraňování nedostatků nesprávného normování a zařazování práce je jedním ze základních prostředků k upevnění družstev, k zvýšení zájmu družstevníků na společné práci.

Odměna za pracovní jednotku

Peněžní odměna za pracovní jednotku ve sledovaném souboru JZD byla v posledních letech takováto (v Kčs nové měny):

V roce	České kraje	Slovenské kraje
1952	11,98	11,37
1953	13,28	11,01
1954	16,00	11,82

Peněžní odměna za pracovní jednotku od roku 1952 stoupala každým rokem. Ve srovnání neuvádíme rok 1951, neboť tehdy se ještě v mnohých družstvech vyplácela odměna na jednotku bez ohledu k dosaženým výsledkům.

Peněžní odměna pracovní jednotky na Slovensku je proti českým krajům značně nižší. Její vývoj nemůžeme však dobře posuzovat vzhledem k malému počtu zkoumaných případů.

V českých krajích jsou stále značné rozdíly v hodnotě pracovní jednotky mezi družstvy pohraničními a vnitrozemskými.

Peněžní odměna pracovní jednotky v těchto družstvech činila v Kčs:

	Rok		
	1952	1953	1954
Ve vnitrozemí	14,50	15,62	16,88
V pohraničí	9,18	10,43	14,97

Nižší peněžní odměna na pracovní jednotku v pohraničí je způsobena přírodními a ekonomickými podmínkami, hlavně však nedostatkem pracovních sil. Dá se důvodně předpokládat, že péčí strany a vlády, doosídlením

těchto krajů a opatřeními na pomoc pohraničním družstvům se rozdílly v hodnotě pracovní jednotky ve vnitrozemí a pohraničí budou neustále zmenšovat.

Naturální odměny za pracovní jednotku dostávali družstevníci v českých krajích v roce 1954 v přibližně stejné výši jako v roce 1953. Měnilo se jen poněkud složení těchto naturálií.

Naše družstva se navzájem liší nejen podle výrobních oblastí, ale také stupněm výrobního a organizačního rozvoje. Máme družstva pokročilá i družstva s horšími hospodářskými výsledky, družstva s vysokou pracovní morálkou i družstva, kde jednotliví členové porušují pracovní kázeň, zanedbávají práce ve společné výrobě, snaží se o neúměrné rozšiřování výroby v osobním hospodářství. Družstva se rovněž navzájem liší počtem pracovních sil.

Rozdíly mezi družstvy se projevují v rozdílných hospodářských výsledcích a rozdílnou odměnou pracovní jednotky. V tabulce č. 18 uvádíme, jak byla družstva rozdělena podle dosažené peněžitě hodnoty pracovní jednotky v roce 1951 a 1953 v českých krajích a podle délky osídlení, t. j. ve vnitrozemí a v pohraničí.

Tab. 18. Rozdělení JZD podle peněžitě hodnoty PJ v českých krajích

Peněžní odměna na PJ	Rok 1954		Rok 1953	
	celkem	z toho pohraničí	celkem	z toho pohraničí
do 8 Kčs	10,7	19,4	16,1	35,6
od 8 do 12 Kčs	19,1	18,1	30,2	37,8
od 12 do 16 Kčs	27,0	29,2	25,9	15,6
od 16 do 20 Kčs	21,9	13,9	18,5	5,6
nad 20 Kčs	21,3	19,4	9,3	5,4
	100	100	100	100

V roce 1954 dosáhla družstva mnohem příznivějších výsledků proti roku předcházejícímu. Počet družstev s peněžní odměnou za PJ nad 20 Kčs se v roce 1954 zvýšil více než dvojnásobně; naopak bylo mnohem méně družstev s odměnou PJ pod 16 Kčs. V roce 1954 se zlepšily zejména důchodové poměry v pohraničních družstvech, a to: družstev s peněžní odměnou nad 20 Kčs byla téměř pětina proti 5 % v roce 1953, téměř o polovinu se zmenšil počet družstev s nejnižší hodnotou pracovní jednotky. Přes tyto zlepšené poměry v pohraničí byla stále téměř pětina družstev s nízkou odměnou za pracovní jednotku. Roztřídění družstev podle dosažené peněžní odměny za pracovní jednotku ukazuje, že na příklad v roce 1954 bylo třeba soustředěné pomoci hmotné i organizační pětina až čtvrtina pohraničních zaostávajících družstev.

O některých vlivech osobního hospodářství (záhumenku) na pracovní účast družstevníků ve společné výrobě

Výši důchodu a objem výroby doplňkového hospodářství je třeba sledovat v souvislosti s účastí na společné práci v družstvu, neboť zvyšování výroby v osobním hospodářství může být prospěšné dokud není na závalu družstevní výrobě.

Zkoumaný soubor doplňkových hospodářství byl roztržěn na čtyři skupiny podle výše důchodu z osobního hospodářství, jak vidno z tabulky č. 19.

Tab. 19. Třídění doplňkových hospodářství podle výše důchodu na rodinu v r. 1954 v českých krajích

Ukazatele	Důchod z doplňkového hospodářství v Kčs			
	do 5.000	5.000—10.000	10.000—15.000	nad 15.000
Počet hospodářství	19	94	53	12
%	10,7	52,8	29,8	6,7
Hodnota hrubé produkce ve stálých cenách v Kčs	3438	5571	7667	10162
z toho výroba živočišná v plánovaných cenách v %	72,2	74,9	76,5	68,6
Procento volného trhu z tržby za živočišnou výrobu	44,4	60,4	75,6	73,1
Počet odpracovaných jednotek v JZD	742,51	853,82	992,07	910,23

Rodiny s důchodem z doplňkového hospodářství od 5.000 do 10.000 Kčs jsou zastoupeny nejvíce a těchto rodin je přes polovinu celkového souboru (druhá skupina).

Velkou skupinu (třetí) tvoří rodiny s důchodem z osobního hospodářství od 10.000 do 15.000 Kčs, a to 30 % ze zkoumaného počtu rodin.

Obě krajní skupiny, t. j. s nejnižším důchodem (první skupina) a s důchodem nad 15.000 Kčs (čtvrtá skupina), tvoří poměrně malý počet rodin družstevníků.

Od první k poslední čtvrté důchodové skupině je stoupající důchod doprovázen pravidelným zvyšováním objemu výroby ve vlastním hospodářství. Zvyšování objemu výroby v osobním hospodářství nebylo na závadu společné práce v družstvu, neboť se zároveň zvyšoval počet odpracovaných pracovních jednotek. Teprve v nejvyšší důchodové skupině je počet jednotek odpracovaných rodinou v průměru poněkud nižší. V této nejvyšší důchodové skupině jsou družstevníci téměř vesměs mladší s větším počtem dětí. Nejvyšší výroby bylo zde dosaženo především produkcí živočišnou a v několika případech větší výrobou ovoce a hroznů.

Vyšší výroba v doplňkovém hospodářství, pokud je provozována v rámci vzorových stanov, neporušuje soulad osobních zájmů družstevníků se zájmy společnými. Je ovšem třeba dbát, aby na záhumencích nebyly pěstovány speciální plodiny a aby zahrady byly vždy a zásadně pojaty do výměry záhumenky.

Menší část výroby osobních hospodářství slouží k zásobování nezemědělského obyvatelstva. Postupující kolektivisací vesnice počet osobních doplňkových hospodářství stále roste a dodávají na volný trh stále větší množství svých výrobků. Jsou to hlavně živočišné výrobky, a to především mléko a mléčné výrobky, prasata, drůbež a vejce.

Většina družstevníků pracuje usilovně ve společné výrobě, každým rokem upevňují svá družstva, zvyšují společnou výrobu, stupňují hektarové sklizně a užitkovost dobytka. V takových družstvech je osobní doplňkové hospodářství družstevníků zdrojem doplňkové výroby a důchodu. Jsou však

družstevníci, kteří zanedbávají zájem družstva, porušují pracovní kázeň a snaží se o rozšíření osobního hospodářství. V takových případech ztrácí osobní hospodářství povahu doplňkového hospodářství a může se stát hlavním pramenem důchodu družstevnickovy rodiny. Povinností zemědělských orgánů ONV je provádět široce založenou výchovnou akci ve smyslu do-
držování vzorových stanov a zpevňování pracovní kázně.

Podle vzorových stanov nemá výměra záhumenku přesahovat 0,50 ha zemědělské půdy. Při průzkumu byla brána v úvahu skutečně obhospodařovaná půda.

V některých družstvech po provedení hospodářsko-technické úpravy a vymezení honů zůstávají nevelké plochy, většinou méně hodnotné louky a pastviny, oddělené od větších celků přirozenou překážkou. Družstevníci obvykle sklízí z takových pozemků seno nebo sečou travu pro vlastní dobytek. (V kolchozech je kromě výměry záhumenek při vypracování HTÚP pamatováno na společné pastviny pro skot družstevníků.)

Velkou důležitost má naprostý pořádek v evidenci půdního fondu družstevní půdy a záhumenek každé družstevní rodiny. V Sovětském svazu strana a vláda několikrát prováděla opatření, zaměřená k likvidaci nezákonného rozšiřování osobního hospodářství kolchozníků. Jsou to zejména usnesení ÚV VKS(b) a Rady lidových komisařů z roku 1939 a usnesení Rady ministrů SSSR a ÚV VKS(b) z roku 1946 „O opatřeních k likvidaci porušování stanov zemědělského artělu v kolchozech“. V posledním usnesení upozorňují sovětské a stranické organizace, že snižování výměry kolchozů se provádí svévolným zvyšováním výměry záhumenek a přidělováním půdy místními orgány různým organizacím.

Každý kolchoz musí povinně provést záznam společné půdy a záhumenek každé družstevnickovy rodiny ve speciální pozemkové knize. Rayonní (okresní) sověty vedou státní pozemkovou knihu, ve které je soustředěna evidence: a) celého půdního fondu pro každý kolchoz, b) odděleně společné půdy kolchozu, c) záhumenků kolchozníků (odděleně), d) půdy v osobním používání nečlenů kolchozů. I u nás se musíme těmito otázkami zabývat.

Materiál průzkumu dovoluje osvětlit otázku, jak ovlivňuje zvýšená výměra záhumenky výrobu a důchod doplňkového hospodářství a pracovní účast družstevnickovy rodiny na družstevní velkovýrobě. Za tím účelem bylo provedeno roztrídění sledovaných osobních hospodářství podle zemědělské výměry záhumenky do tří skupin, a to s výměrou do 0,50 ha, 0,50 až 1 ha a nad 1 ha zemědělské půdy (tab. č. 20).

Důchod rodiny z vlastního hospodářství se zvyšuje s výměrou záhumenky. Rozdíly v důchodu mezi první a poslední skupinou osobních hospodářství by byly ještě vyšší, avšak v hospodářstvích s výměrou záhumenky nad 1 ha je nižší podíl volného trhu z tržby za živočišné výrobky (zanedbávání družstevní výroby vede někdy k tomu, že družstevníci plní u některých výrobků dodávky za družstva, na příklad u dodávky vajec). Větší rozdíly mezi jednotlivými skupinami osobních hospodářství jsou v objemu výroby, která rovněž rovnoměrně stoupá s velikostí záhumenek. V hospodářstvích s výměrou záhumenky nad jeden hektar tvoří celou jednu třetinu výroba rostlinná. Rozdíly mezi jednotlivými skupinami vyniknou ještě lépe, srovnáme-li je v relativních číslech, jak ukazuje tabulka č. 21 (ukazatelé s výměrou do 0,50 ha = 100).

Družstevníci s větší výměrou záhumenky mají větší výrobu i důchod z osobního hospodářství, což je spojené s větším vynaložením práce. Větší výměra záhumenky odvádí družstevníky od společné práce, brzdí výstavbu vlastního družstva a zvyšování produktivity práce, rozrušuje pracovní ká-

Tab. 20. Třídění doplňkových hospodářství podle výměry zemědělské půdy v českých krajích (rok 1954)

Ukazatelé	Doplňková hospodářství s výměrou zemědělské půdy v ha:		
	do 0,50	0,50—1,00	1,00 a více
Počet hospodářství	100	66	12
%	56,2	37,1	6,1
Důchody rodiny z doplňkového hospodářství v Kčs	8607	9751	10117
Hodnota hrubé produkce doplňkového hospodářství ve stálých cenách v Kčs	5819	6761	7436
Podíl hodnoty hrubé produkce živočišné výroby ve stálých cenách v %	78,1	71,0	66,8
Podíl volného trhu z tržby za živočišné výrobky v %	64,0	65,7	55,4
Počet odpracovaných hodin v doplňkových hospodářstvích	1420	1626	1795
Počet odpracovaných hodin v JZD	4822	4462	4120
Důchod z JZD v Kčs	17407	17309	16435

Tabulka 21.

	Doplňková hospodářství s výměrou záhumenky v ha		
	do 0,50	0,50—1,00	přes 1,00
Důchod rodiny z doplňkového hospodářství	100	113	118
Hodnota hrubé produkce doplňkového hospodářství	100	116	128
Počet odpracovaných hodin v osobním hospodářství	100	115	126
Počet odpracovaných hodin v JZD	100	93	85
Důchod rodiny z JZD	100	99,4	94,4

zeň. To vše nepříznivě ovlivňuje organizaci práce a překáží zvyšování a upevňování družstevní výroby. Větší výměra záhumenky je odůvodněna jedine u družstev s nepříznivými přírodními podmínkami v horských a polohorských oblastech.

S hlediska sladění zájmu osobního se zájmy družstva je nejvýhodnější výměra záhumenky pod 0,50 ha, neboť zájmem družstevníkovy rodiny je zvyšování hlavního pramene důchodu, t. j. důchodu z JZD. Lepší hospodářské výsledky družstva se projevují především vyšším důchodem družstevníků ze společné práce a to je, jak již jsme viděli dříve, doprovázeno i vyšším důchodem z osobního doplňkového hospodářství. Tam, kde družstevníci dobře a usilovně pracují ve svém družstvu, je vyšší odměna za pracovní jednotku v penězích i naturáliích.

V takových družstvech při vysoké pracovní účasti v JZD družstevníková rodina dostává naturálie pro vlastní spotřebu i pro chované zvířectvo, a to v mnohem větší míře, než by je vyprodukovala na větší výměře záhumenku.

Je třeba vědět jaký počet záhumenek přesahuje ještě výměru, dovolenou vzorovými stanovami. V tabulce č. 22 uvádíme rozdělení zkoumaných hospodářství podle výměry záhumenek.

Tabulka 22.

Výměra záhumenky	R o k			
	1951	1952	1953	1954
	%			
do 0,50 ha	19	27	47	56
od 0,50 do 1,00 ha	52	49	42	37
nad 1,00 ha	29	24	11	7
	100	100	100	100

Uvedené údaje ukazují na příznivý vývoj. Je stále větší počet osobních hospodářství s výměrou pod 0,50 ha. Silně poklesl také počet záhumenek s výměrou nad 0,50 ha; těchto je však ještě příliš velký počet, i když uvážíme, že v určitých případech vzorové stanovy připouštějí výměru záhumenky do 1 ha zemědělské půdy.

Vzorové stanovy JZD nepřihlížejí při stanovení výměry záhumenků k pracovní účasti členů družstevnickovy rodiny. V tomto směru došlo v SSSR k význačné změně.

V usnesení ÚV SSSR a Rady ministrů SSSR „O stanovách zemědělského artělu a dalším rozvoji iniciativy kolchozníků v organizaci kolchozní výroby a řízení artělu“ se mezi jiným kolchozům doporučuje: „... stanovit výměru záhumenků kolchozních usedlostí s přihlédnutím k podílu práce schopných členů kolchozní rodiny na společném hospodaření artělu. Při stanovení výměry záhumenků přihlížet k tomu, aby rodiny kolchozníků s práce schopnými kolchozníky, kteří v kolchoze nepracují nebo se na společném hospodaření artělu podílejí nedostatečně, měly záhumenky menší než rodiny kolchozníků, které v kolchoze pracují svědomitě. Přitom je třeba zabránit tomu, aby se záhumenky nezvětšovaly na úkor společně obdělávané půdy v kolchoze, ale naopak, aby se vyvíjela snaha je zmenšovat...“

Podle vzorových stanov JZD mohou družstevníci chovat pro svou potřebu v omezeném rozsahu hospodářské zvířectvo, které má velký vliv na důchod z osobního hospodářství.

Družstevníci, kteří chovají krávu, prasata a drůbež produkují pro spotřebu rodiny mléko, maso, tuky a vejce. Případné přebytky živočišných výrobků slouží k zásobování nezemědělského obyvatelstva. Rozsah chovu dobytka je však v doplňkových hospodářstvích rozdílný. Ze sledovaného souboru chová krávu, prasata a drůbež 85 % doplňkových hospodářství. Tabulka č. 23 uvádí důchody z doplňkového hospodářství a pracovní účast rodiny při různém rozsahu chovu dobytka.

Tabulka 23.

	Osobní hospodářství, jež chovala:		
	krávu, prasata a drůbež	prasata a drůbež	pouze drůbež
Důchod rodiny z doplňkového hospodářství v Kčs	9308	7689	3567
Index	100 %	83 %	38 %
Počet rodinou odpracovaných pracovních jednotek	906	803	259
Index	100 %	89 %	29 %

První skupina doplňkových hospodářství, t. j. ta, která chovala krávu, prasata a drůbež, dosáhla také v roce 1954 vyššího důchodu proti druhé skupině, jež nechovala krávu, a zejména proti třetí skupině pouze s chovem drůbeže.

Rodiny družstevníků první skupiny, jež chovaly všechny tři druhy hospodářského zvířectva, vynaložily více práce v osobním hospodářství, ale zúčastnily se také nejvíce práce ve společné výrobě v družstvu proti skupině druhé (bez chovu krávy) a zejména proti třetí skupině, jež chovala pouze drůbež.

Vliv chovu hospodářského zvířectva v osobním doplňkovém hospodářství na výši důchodu družstevnickovy rodiny je kladný a není na překážku pracovní účasti rodiny v družstvu. To platí za předpokladu, že rozsah chovu hospodářského zvířectva se provozuje v rámci doporučení vzorovými stanovami. Na druhé straně je třeba osobní hospodářství družstevníků chránit před svévolným zatlačováním výroby v těchto hospodářstvích. Páté zasedání Nejvyššího sovětu SSSR schválilo zákon o zemědělských daních, zaměřený k tomu, aby kolchozníci v souladu se vzorovými stanovami, mohli získat svůj vlastní dobytek.

I u nás již vzniká otázka jak umožnit koupi krávy družstevníkům, jimž kráva uhyne, či sníží-li se její užitkovost stářím, nebo těm družstevníkům, kteří krávu nemají a chtěli by ji chovat. Je-li v současné době v SSSR osobní doplňkové hospodářství ekonomickou nezbytností, a to až do doby, kdy družstevní velkovýroba zabezpečí celou společenskou spotřebu i všechny potřeby družstevníků, pak to platí v plné míře pro naše vývojové stadium.

Jak již bylo dříve uvedeno, hlavním a rozhodujícím pramenem důchodu družstevnickovy rodiny je důchod z JZD. Je v zájmu družstevníků zvyšovat družstevní výrobu, neboť toto zvýšení je doprovázeno vyšší peněžní a naturální odměnou na pracovní jednotku.

Tam, kde členové družstva mají socialistický poměr k práci a mají zájem na růstu družstevního hospodaření (zvyšování výroby, snižování výrobních nákladů a tím dosažení dobrých výsledků hospodaření družstva) a kde členové JZD udržují svá doplňková hospodářství v mezích hospodářství pomocného, tam se také úspěšně rozvíjí společné družstevní hospodářství našich JZD.

* * *

Рост доходов членов кооперативов и их трудового участия в единых сельскохозяйственных кооперативах (ЕСХК)

Доход семей членов ЕСХК, бюджеты которых изучались на протяжении четырех лет, достиг, в среднем по всем изученным бюджетам, наивысшего уровня в 1954 г. Структура этого дохода становится все более благоприятной: доля дохода, поступающего от общественного хозяйства, увеличивается, при некотором уменьшении доли, поступающей от личного хозяйства и из прочих источников.

Размер дохода членов кооператива в ЕСХК зависит, прежде всего, от их трудового участия в общественном хозяйстве и от размеров вознаграждения за трудодень. Если размер трудового участия прямо зависит от самого члена кооператива и членов его семьи, то размер оплаты трудодня является результатом целого ряда

факторов (повышение производительности труда, уровень организационно-хозяйственных успехов кооператива, урожайности, продуктивности скота и т. д.).

Трудовое участие семей членов кооперативов в их общественном хозяйстве все более увеличивается и в обследованных случаях, относящихся к чешским областям, повысилось в трудоднях от 1951-го к 1954-му г. на 30 проц.

Увеличение трудового участия членов кооперативов и их семей сопровождалось повышением оплаты трудодня. Это являлось следствием роста валовой и товарной продукции крупного кооперативного производства.

Улучшение экономических результатов деятельности кооперативов, при увеличении трудового участия их членов в общественном хозяйстве, имело следствием повышение доходов семей членов кооперативов. Доходы эти были выше всего в 1954 г. и превысили уровень 1951 г. на 34 процента.

Уровень организационно-хозяйственных успехов отдельных кооперативов не одинаков, различны поэтому и экономические результаты их деятельности. Группировка семей членов кооперативов по размерам доходов, получаемых ими от общественного хозяйства, показывает, что число семейств с более высоким доходом непрерывно и быстро увеличивается. При сопоставлении данных за 1954 г. с данными за 1952 г. выясняется, что число семей, относящихся к группе с наиболее высоким доходом, увеличилось за этот период в три раза, а число семей с более низким доходом сократилось более, чем на половину. Факт этот свидетельствует о быстром укреплении ЕСХК и об устранении недостатков в отстающих кооперативах.

Несмотря на эти благоприятные признаки, все еще остается в силе необходимость уделять всестороннюю заботу и помощь значительному числу кооперативов с тем, чтобы добиться увеличения их продукции, улучшения организации труда и общего их укрепления — в особенности, в пограничных районах.

Размеры трудового участия членов кооперативов в общественном хозяйстве имеют очень большое влияние на высоту их дохода, получаемого от общественного хозяйства. В использовании рабочей силы в кооперативах налицо значительные резервы — в особенности в районах с коротким вегетационным периодом. Рациональным планированием работы можно добиться более полного использования трудовых резервов и в зимний период (проведение мелиораций, приготовление компостов и т. д.).

Количество труда, затрачиваемого на выработку трудодня, сильно различается по отдельным кооперативам. Во многих кооперативах наблюдалось в последнее время массовое превышение установленных норм выработки, и поэтому возникала необходимость их пересмотра. Об этом свидетельствует и то обстоятельство, что в обследованных кооперативах неуклонно растет относительное число случаев, когда трудодень выполняется с затратой менее, чем пяти часов труда. Так, в 1951 г. случаи эти составляли 14 проц., а в 1954 г. 39 проц. всего числа трудодней.

Доход от личного подсобного хозяйства членов кооперативов на приусадебных участках в последнем учтенном при обследовании году был также наивысшим (возрос по сравнению с 1951 г. на 24 проц.). В этих личных хозяйствах членов кооперативов речь идет, однако, не об увеличении размеров производства. Их валовая продукция, выраженная в планируемых цифрах, в течение четырех лет понижается. Повышение дохода было достигнуто главным образом благодаря тому, что в денежных поступлениях этих хозяйств большую роль играют продажи на вольном рынке. Относительно высокий доход от личного хозяйства не должен всегда быть в ущерб доходу от хозяйства общественного. Разделение семей членов кооперативов на пять групп по размерам всего дохода показывает, что доход от общественного хозяйства в пятой группе в пять раз больше, чем в первой группе. При более высоком доходе от общественного хозяйства более высоким является и доход от личного хозяйства. При большем количестве выработанных трудодней

и при увеличении размера натуральных выдач на трудодень растет количество натуральных продуктов, получаемых членом кооператива, и он может большую часть приусадебного участка отдавать под фуражные и кормовые культуры, а это ведет к повышению продуктивности находящегося в личной собственности скота.

Ведение членами кооперативов личного подсобного хозяйства, поскольку оно происходит в рамках примерного устава, не нарушает гармонии личных интересов членов кооперативов с интересами общественными, т. е. с интересами кооператива. Однако же, нужно следить за тем, чтобы на приусадебных участках не возделывались технические культуры и чтобы сады включались в состав этих участков.

Growth in Income of Co-operative Farmers and Their Participation in the Work of the Co-operative Farm

Average family income of co-operative farm members whose income was studied was higher in 1954 than in any of the four years included in the investigation. The composition of this income becomes more and more favourable: the share of the income coming from the co-operative farm is rising, while the share from private farming and from other sources is slowly falling.

The level of co-operative farmers' income depends primarily on their share in the work of joint farming and on the amount paid per work unit. While the share of the farmer in the co-operative's work is directly dependent on the co-operative member and the members of his family, the level of remuneration for a work unit is the consequence of a number of factors (rise in productivity of labour, the level of organization of the co-operative, the per-hectare yields, productivity of livestock, etc.).

The families of co-operative farmers are participating more and more in the joint labour and in the cases studied in the Czech regions accumulated 30 percent more work units in 1954 than in 1951.

The increased work efforts of the co-operative farmers and their families were accompanied by higher remuneration for work units which resulted from the rising gross and marketable production of the large-scale co-operative farming.

The better results attained by the co-operative farms and the greater work participation of the co-operative farmers had their effect on the co-operative farm family income which was 34 percent higher in 1954 than in 1951.

The different co-operatives attained different levels of organization and had differing economic results. Classification of co-operative farm families according to level of income from joint farming shows that the number of families with higher incomes is constantly and rapidly rising. For instance, the number of families in the highest income group tripled from 1952 to 1954, while the number of families in the lowest income group dropped to less than half. This testifies to a rapid strengthening of the co-operative farms and the elimination of shortcomings in the more backward co-operatives.

In spite of this favourable development, a considerable number of co-operatives must still receive every attention and care in helping them to increase production, improve their work and generally strengthen their organization, especially in the border regions.

The extent to which the co-operative farmer participates in the joint farming has a very strong influence on the level of income from farming in common. There are considerable reserves in the use of manpower in the co-operatives, too, espe-

cially in regions where there is a longer period of slack work. Better planning of work makes it possible to achieve a more rational use of manpower even in the winter months (work in melioration, preparation of compost, etc.).

There are marked differences between the different co-operatives in the amount of work expended per work unit. In many co-operatives there has recently occurred a large-scale exceeding of performance standards and therefore they should be revised. This is demonstrated by the fact that in the co-operatives studied there is a constant rise in the share of units (in proportion to the total) where the work expended is under five hours. Thus, in 1951 the share of such units was 14 percent, while in 1954 it was 39 percent.

Income from individual supplementary farming was also highest in the latest year studied (24 percent higher than in 1951). It is not a case, however, of an increase in production in the individual farming of the co-operative farmers, for gross production on these plots fell in terms of plan prices during the four years. The higher income was achieved chiefly by a larger share sold on the free market, in cash receipts for products sold. The relatively high income from individual farming need not always be at the expense of the general co-operative farm income. Classification of co-operative farm families according to level of general income, into five income groups, shows that income from the first to the fifth income group increased five times. At the same time the income from individual farming was higher as the general co-operative farm income increased. With a larger number of work units and a greater amount of payments in kind per unit, the co-operative farmer receives more payments in kind, can devote a larger area of his individual plot to fodder crops and thus lead to higher productivity of the livestock raised individually.

Production on the supplementary individual plots, insofar as it remains within the provisions of the model regulations, does not violate the harmony of personal interests of the co-operative farmers with the common, or co-operative, interests. Care must be taken, of course, that specialized crops are not grown on the individual plots or that gardens are as a rule included in the area of individual plots.

Jak ekonomicky hodnotit krmiva

Как производить оценку кормов с экономической точки зрения

How to Make an Economic Evaluation of Fodder

Wie führt man die ökonomische Futtermittelbewertung durch

Ing. Zdeněk PODĚBRADSKÝ,

Ekonomická fakulta Vysoké školy zemědělské

Došlo 10. března 1956

Cílem zemědělské výroby je dosáhnout co nejvyšší produkce při maximální hospodárnosti minulé i živé práce, čili při minimálních nákladech společenské práce.

K dosažení tohoto cíle je mezi jiným třeba jednotlivé plodiny ekonomicky hodnotit, srovnávat je po této stránce a z výsledků pak dělat závěry, umožňující intenzivnější výrobu. Při tom je nutno mít stále na paměti, že hlavním úkolem musí být splnění plánu a plnění všech úkolů, které každému zemědělskému závodu ukládá stát. Za těch předpokladů se ekonomické hodnocení nemůže změnit v pouhé „kupecké počítání“, po případě vyčíslování „rentability“ podle kapitalistického vzoru hospodaření.

Problém zní zcela jinak. Splnění plánu je možno dosáhnout při zcela různých nákladech na výrobu. V tom je pak úkol ekonomického hodnocení — ukázat jak lépe, snadněji, s menší námahou a s většími úsporami dosáhneme stejných nebo i vyšších výrobních výsledků. Bude nás hlavně zajímat rozbor údajů, které umožňují srovnávání ekonomické výhodnosti pěstování určitých plodin s jinými, podobného charakteru. Nejtypičtějším příkladem pro toto srovnání mohou být krmné plodiny, při jejichž pěstování jde především o co nejlepší zajištění krmivové základny. Přitom krmiva vyrábí každý zemědělský závod podle vlastního uvážení s cílem vypěstovat co nejvíce živin z jednotky plochy, takže v našem případě jde hlavně o nejvhodnější kombinaci při výrobě krmných plodin.

Možno říci, že krmivová základna má největší vliv na stav celé živočišné výroby. Vyšší výrobou krmiv je proto vytvořen hlavní předpoklad pro zintensivnění živočišné výroby, při čemž je možno správnou volbou krmných plodin dosáhnout i snížení nákladů na krmiva a tím podstatného snížení vlastních nákladů na jednotlivé živočišné výrobky. K tomu musíme využívat všestranných údajů o jednotlivých krmivech, využívat jejich specifických vlastností, zvláště u nově zaváděných plodin, a tím zlepšovat krmivovou základnu.

Proto je třeba věnovat zvláštní pozornost ekonomickému hodnocení krmiv, které nám umožní — po srovnání — vyzdvihnout nejvýhodnější plodiny a pomůže i správné organizaci krmivové základny. Při ekonomickém hodnocení se vyskytuje řada nepřesností, zvláště u JZD, pokoušíme-li se vyjadřovat jednotlivé ukazatele hodnotově.

Velkou nevýhodou je skutečnost, že při hodnocení je třeba uvažovat řadu měřítek a ukazatelů, které pro svou různost nedovolují, abychom v závěru došli k přesnému, jedinému ukazatelem vystiženému výsledku, který by charakterisoval určitou krmnou plodinu. Naopak, výhodnost pěstování té které plodiny pro určité účely musíme na podkladě určitých, námi vytyčených kritérií (která ovšem nejsou všechna rovnocenná), určit v závěru jen rozbořem a logickou úvahou.

Jak bylo konstatováno, ekonomické hodnocení má mnoho měřítek, kterých můžeme v určitých podmínkách podle jejich důležitosti vhodnou kombinací využít. Celkem možno říci, že pěstování plodiny bude výhodnější

a) čím větší bude produkce na 1 ha,

b) čím menší budou vlastní náklady na jednotku produkce (na př. na 1 q).

Jednotlivé krmné plodiny možno vzájemně hodnotit podle těchto ukazatelů:

1. Množství živin:

a) v různých krmivech na jednotku výroby či osevní plochy při určité technické úrovni výroby krmiv;

b) u stejných krmiv na jednotku osevní plochy při různém stupni agrotechniky, ošetřování, stupni mechanisace a vůbec intenzity výroby.

2. Množství vynakládané práce (ruční, potažní traktorové) na jednotku výroby jednotlivých krmiv a nároky na jednotlivé práce v období do sklizně, po případě až do doby zkrmení:

a) jako součet za celé výrobní (po případě i skladovací) období;

b) vzhledem k pracovnímu zatížení v jednotlivých ročních obdobích.

3. Náklady, potřebné na výrobu a uskladnění krmiva (po případě pro zjednodušení výpočet hlavních položek, tvořících tyto náklady).

Dále je nutno uvažovat i zootechnické požadavky a konkrétní podmínky závodu, závažné pro ekonomické hodnocení, jako na příklad:

a) jakost jednotlivých druhů krmiv a jejich specifické vlastnosti vzhledem k užitkovosti zvířat a výrobnímu zaměření závodu;

b) výhodnost pěstování v podmínkách zemědělského závodu, zvláště při využití vedlejších produktů;

c) možnosti dalšího uchovávání, procento ztrát, technologické postupy a zařízení pro konservaci krmiv;

d) dobu sklizně (zvláště u zelené píce);

e) procento zužitkování při vlastním krmení, způsob přípravy a vlastní zhodnocení krmiv;

f) možnost pěstování jako meziplodiny, atd.

Při ekonomickém hodnocení si musíme vždy a stále uvědomovat, že nesmíme zkoumat jednotlivé ukazatele (které se často skládají opět z několika prvků) odděleně, ale ve vzájemné souvislosti a hlavně ve spojitosti s osevními postupy, krmivovou základnou, přírodními a ekonomickými zvláštnostmi a pod.

Ekonomicky hodnotit krmiva může každý zemědělský závod, kde je dobře vedena evidence. Musíme si však uvědomit, že výsledky získané během jednoho roku nelze mnohdy brát za pevné a neměnitelné, ale uvažovat všechny podmínky, které působily na kladné či záporné výsledky.

Tak nelze prohlásit za nevhodnou tu plodinu, která v prvním roce pěstování dala špatný výnos, dokud jsme se nepřesvědčili o příčinách. Mohlo být na příklad v určitém období sucho, chladno, atd. Nelze zamítat plodiny, které jsou v počátečním stadiu pěstování náročnější na náklady a práci (hlavně při pěstování na menší výměře), nýbrž je nutno při hodnocení uvažovat normální strukturu prováděných prací a nákladů při uplatnění v praxi, uvažovat dosažitelný stupeň mechanisace a všechny další podmínky, které budou působit při pěstování v běžném rozsahu. Za těchto předpokladů dojdeme ke zcela reálným a tím i cenným závěrům.

V další části se budeme zabývat metodikou výpočtu jednotlivých, námi určených ukazatelů, potřebných pro ekonomické hodnocení krmiv. Veškeré příklady, které budou dále uváděny, jsou vzaty z konkrétní situace JZD Horoměřice, okres Praha - západ, řepařská oblast, kde bylo toto hodnocení prakticky prováděno. Při sledování výsledků si musíme přitom uvědomit, že jde o poměry v jediném JZD a v krátkém období jednoho roku.

Porovnání množství produkce na jednotku plochy

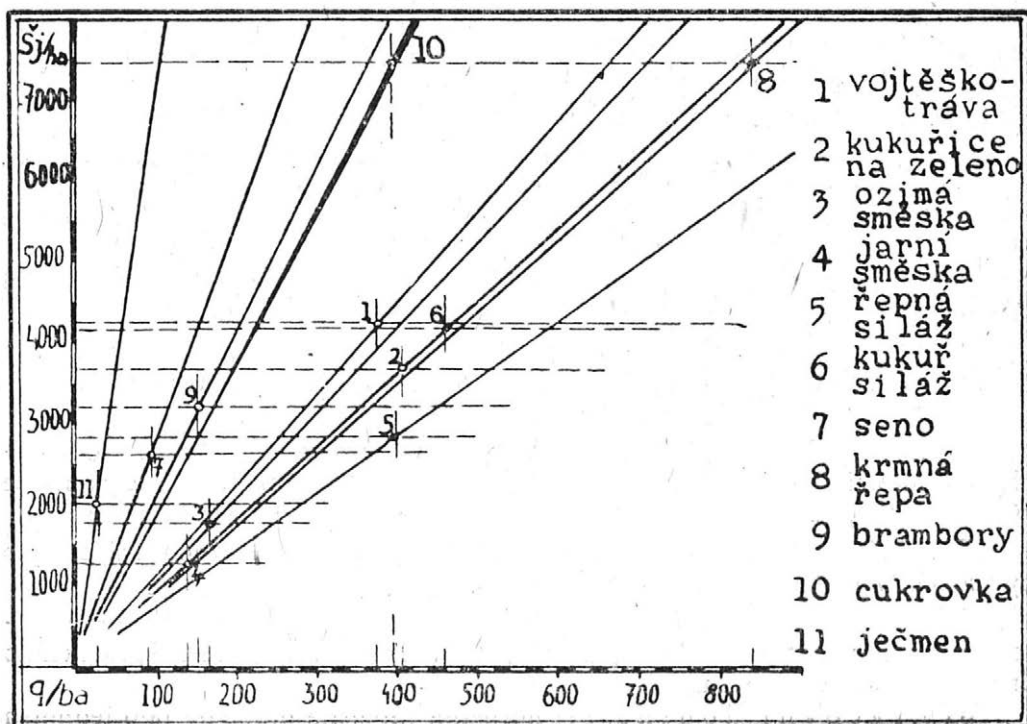
Jedním z hlavních ukazatelů, charakterisujících jakost krmných plodin, je množství živin získaných z jednotky plochy. Jakost jednotlivé krmné plodiny nelze posuzovat pouze podle výnosů, ale hlavně podle krmné hodnoty. Proto musíme nalézt určitý vztah, charakterisující vzájemný poměr výnosů a krmných hodnot.

Nutno též určit jednotku, již je možno tuto krmnou hodnotu vyjádřit. Pro naše účely zcela dostačuje vyjádření ve škrobových jednotkách (ŠJ), po případě — pro doplnění — ve stravitelných bílkovinách (SB). Je zde určitá nepřesnost v tom, že jednotlivé plodiny v různých podmínkách nemají stejný obsah živin; ježto však by přesné určování bylo dosti složité, je možno užívat průměrných hodnot. V našem případě bylo použito „tabulek složení krmiv“ z publikace Herzig — Knor — Koudela — Řechka: „Základy krmné techniky“.

Závislost výnosů v q a obsahu ŠJ z 1 ha jednotlivých plodin je tedy možno vyjádřit grafem (viz graf č. 1).

Podobný vztah by bylo možno pozorovat i mezi výnosy v q a množstvím stravitelných bílkovin.

Graf 1.

Pro hodnocení z grafu vyplývá, že čím strmější přímká, tím je krmivo koncentrovanější a hodnotnější. Když na přímku nanese konkrétní dosažené výnosy (vyznačeny křížkem), můžeme navzájem srovnávat plodiny svým charakterem podobné. Docházíme k důležitému vztahu, při jakých výnosech nově zaváděná plodina předčí jinou, běžně pěstovanou, a dále je-li s hlediska výnosu krmných hodnot výhodnější ji pěstovat.

Tak na příklad při rozhodování mezi kukuřicí na zeleno a luskovino-obilnou směskou nám vyplyne tento vztah: kukuřice dala v průměru 2,8krát větší výnos než směska (míněno v ŠJ). Naopak při pěstování luskovino-obilné směsky bychom — k nahrazení krmné hodnoty kukuřice — museli zvýšit výnos 2,8krát, což není dobře možné, nebo přiměřeně rozšířit výměru oseté plochy.

Výnosu živin z jednoho hektaru cukrovky by musel odpovídat výnos brambor přibližně 375 q/ha. Neznamená to, že je třeba se více zabývat cukrovkou jako krmnou plodinou?

Kdybychom však posuzovali výnosy ŠJ/ha u jednotlivých plodin odděleně, docházelo by v některých případech ke skreslení, neboť jde hlavně o dosažení co největšího množství krmných hodnot z jednotky plochy během celého výrobního cyklu. Tak na příklad u kukuřice na zeleno při výnosu 410 q/ha zelené hmoty se dosáhlo 3.690 ŠJ/ha. U vojtěškotravní směsky 4.206 ŠJ/ha. Znamená to, že kukuřice je pro pěstování méně výhodná? Byla-li by pěstována jako hlavní plodina, pak by dala skutečně nižší výnos. Přitom by výnosu vojtěškotravní směsky (jak můžeme vyčíst z grafu) odpovídal výnos kukuřice asi 465 q/ha, což není nic nedosažitelného. Ve skutečnosti byla kukuřice pěstována po raných plodinách a zvláště po ozimé směsce, takže během jednoho roku při pěstování kukuřice po ozimé směsce bylo vyrobeno z jednoho hektaru $1.785 + 3.690$ ŠJ, t. j. 5.475 ŠJ/ha. To je o 30 % více než dala vysoce kvalitní vojtěškotravní směska, jejíž výnos, aby došlo k vyrovnání, by musel být přibližně 500 q/ha zelené hmoty. Přitom se však uvedené srovnání týkalo pouze obsahu škrobových hodnot. Vojtěška předčí všechna krmiva co do výroby stravitelných bílkovin, což je nutno mít stále na paměti.

Jak cenným krmivem je řepná siláž z chrástu a řízku vidíme z porovnání, kdy při výnosu cukrovky 399,73 q/ha nahrazuje tato siláž 330 q krmné řepy nebo 318 q kukuřice na siláž, 105 q sena, 145 q brambor, 30 q ječmene atd., přestože jde o vedlejší produkty.

Z uvedených příkladů vyplývá, že porovnání množství živin, vypěstovaných z jednoho hektaru, může odhalit důležité vztahy mezi jednotlivými plodinami, zvláště tehdy, provedeme-li podobné srovnání i co do obsahu stravitelných bílkovin. (Kukuřice bude v tomto případě v nepříznivém poměru.)

Tím máme vyčíslen první z hlavních ukazatelů ekonomického hodnocení krmiv.

Nároky jednotlivých krmných plodin na potřebu práce

Množství vynakládané živé práce u určité plodiny je závislé na řadě faktorů, jako na příklad na intenzivnosti plodiny, na dosavadním stupni mechanisace výroby (snižuje se podíl ruční práce), na stupni mechanisace dopravy atd.

Závažným problémem je, v jakých jednotkách vyčíslit potřebu práce. Bylo by možno použít těchto jednotek:

a) **P r a c o v n í d e n.** V tomto případě je určitá nepřesnost v délce pracovního dne, neboť během roku, po případě několika let, se délka pracovního dne může podstatně různit.

b) **P r a c o v n í h o d i n a.** Při normální intenzitě práce by tato jednotka

byla pro srovnávání nejlepší. V praxi ji však lze poměrně těžko určit, neboť evidence práce za současného stavu ji v JZD nepodchycuje, takže určení tohoto ukazatele by bylo značně obtížné.

c) **P r a c o v n í n o r m a.** Obsahuje množství práce, vykonané v osmihodinové pracovní době středně progresivním pracovníkem. Výhodou je, že nám normy, jsou-li správně stanoveny, vyjadřují důležitý vztah mezi jednotlivými druhy práce. Nevýhodou by byly změny norem během několika roků, případně během výrobního cyklu. Hlavní je skutečnost, že normy běžně vyjadřují pracovní činnost zemědělského závodu, čímž získáváme dostatek materiálu pro hodnocení, i když musíme někdy uvažovat, případně vyloučit, subjektivní činitele.

d) **P r a c o v n í j e d n o t k a (PJ).** Vychází z norem, při čemž je ovlivňována i zařazením do určité třídy. Pak poměr jednotlivých prací, vyjádřených v PJ, není totožný s vyjádřením v normách. Kladnou vlastností je, že může lépe než normy vystihnout kvalitu jednotlivých prací.

S praktického hlediska je tedy možné vyjadřovat nároky plodin na práci v PJ či v normách. Vyjádření v pracovních jednotkách je však možné pouze v rámci jednoho JZD a ve většině případů jen v období jednoho roku; vztah PJ k normám se totiž může uvnitř závodu měnit a v porovnání několika JZD — i ve stejných výrobních podmínkách — nejsou PJ, vynaložené na stejné práce, shodné.

Podobná situace je i u norem, avšak rozkolísanost není tak značná. Výhodnější, i když ne nejpresnější, je tedy vyjadřování nároků plodin na práci v normách. Pro vyjádření jednotlivých prací možno případně používat vzorových norem.

Když jsme si určili jednotku srovnání, vyvstává zde nový problém, do jaké míry bude možno ukazatelů používat. Je velmi nevýhodné, že práce spojené s různým stupněm výrobních sil mají různý charakter. V hrubých rysech je možno rozdělit veškeré práce, prováděné v zemědělské výrobě, na práce ruční, práce spojené s potahy (potažní) a práce prováděné pouze stroji (traktorové).

Při tomto rozdělení se vyskytne otázka, zda je možno srovnávat všechny plodiny navzájem. Je známo, že u různých plodin je stupeň mechanizace různý, čili že i struktura jednotlivých skupin prací (ruční, potažní, traktorové) se bude navzájem různit. Z toho pak vyplývá nutný závěr, že budeme vzájemně hodnotit pouze plodiny s přibližně stejnou či podobnou pracovní strukturou, po případě budeme srovnávat zcela různé plodiny, ovšem se zřetelem na tuto zvláštnost.

Nevýhodou pro hodnocení jsou tři ukazatele. Mnohem výhodnější by byl jediný ukazatel a to „potřeba veškerých norem celkem“. Za předpokladu, že jde o shodnou strukturu jednotlivých skupin prací, na příklad u krmných plodin na zeleno, na siláž atd, je možno používat tohoto jediného ukazatele (tab. č. 1).

Nebudeme rozebírat jednotlivá data, ale již na první pohled vidíme výhodnost pěstování určitých plodin, jako na příklad vojtěškotravní směsky, kukuřice a cukrovky (u této s hlediska vedlejších výrobků). U zkoumané vojtěškotravní směsky je v našem případě na výrobu 1.000 ŠJ a 100 kg stravitelných bílkovin potřeba norem značně nízká, protože jde o kvalitnější krmivo, ale hlavně proto, že se zde prakticky snižují práce, spojené s přípravou k seti (téměř na jednu šestinu).

Tímto nebo podobným způsobem si můžeme vyjádřit jedno měřítko potřeby práce, a to vyčíslením potřebného množství norem u určité plodiny během jednoho výrobního cyklu.

Neméně důležité, zvláště u nově zaváděné plodiny, je sledování pracovního zatížení u jednotlivých krmných plodin během roku. Sledujeme, zda nová plo-

Tabulka 1.

Druh siláže	Výnos q/ha	Potřeba práce na 1 ha (v normách)					Výnos ŠJ/ha	Na 1000 ŠJ připadá práce (v normách)			
		při ručních pracích	při potažních pracích		při pracích traktory	celkem		při ručních pracích	při potažních pracích	při práci s traktory	celkem
			při výrobě	při druhot- ném dovozu							
Chrást* a řízky	440	4,10	4,32	6,92	—	15,34*	2845	1,44	3,95	—	5,30
Kukuřice na siláž	460	6,76	15,91	7,25	0,71	30,63	4140	1,63	5,59	0,17	7,41
Sudanská tráva	420	13,83	7,64	6,61	—	28,08	2940	4,71	4,85	—	9,55

*) Počítány práce počínaje oddělením chrástu od kořene.

Podobně můžeme srovnávat u krmných plodin na zeleno (tab. č. 2).

Tabulka 2.

Plodina	Výnos ŠJ/ha	Na 1000 ŠJ je potřeba norem				Výnos SB/ha v kg	Na 100 kg SB je potřeba norem			
		ručných	potažních	traktorových	celkem		ručných	potažních	traktorových	celkem
Vojtěškotrav.směska	4206	0,08	2,86	0,05	2,94	726,5	0,01	1,56	0,03	1,70
Kukuřice	3690	0,15	3,73	0,19	4,08	286,5	0,19	4,80	0,25	5,24
Sudanská tráva	2940	0,21	4,65	—	4,86	294,0	0,21	4,65	—	4,86
Ozimá směska	1785	0,41	3,99	0,56	4,97	272,2	0,27	2,63	0,37	3,27
Jarní luskovino-obilná směska	1292	0,52	6,30	0,42	7,24	245,0	0,27	3,33	0,22	3,82
Chrást cukrovky	1455	—	2,97	—	2,97*	249,5	—	1,73	—	1,73

*) totéž jako u předcházející tabulky.

dina, pěstovaná v předpokládaném rozsahu, nezvětšuje pracovní zatížení zvláště ve špičkových pracích, po případě, zda vhodně vyplňuje mezery ve využití pracovních sil. K tomuto účelu můžeme vhodně použít grafu, který vystihuje potřebu pracovních sil průběžně za rok, kdy na osu „x“ vynášíme kalendářní dny v roce a na osu „y“ potřebu ručních, potažních či traktorových prací v normách. *)

Grafické znázornění můžeme provádět dvěma základními způsoby:

a) Množství norem, předpokládaných během roku na jednotku výměry u jedné plodiny. (Užíváme hlavně u jedné plodiny při uvažování vlivu agrotechniky a různého vynaložení mechanizačních prostředků atd.)

b) Množství norem u jedné plodiny vzhledem k celkové potřebě norem

*) Podobný graf „Potřeba potažních norem“ byl uveřejněn v časopise Za socialistické zemědělství č. 6/56.

v celé rostlinné výrobě při určitém stupni agrotechniky a určitých agrotechnických lhůtách podle podmínek zemědělského závodu. Tento druhý způsob, i když je poněkud pracnější, je s hlediska rozboru mnohem výhodnější, neboť nám ukáže vztahy jednotlivých plodin navzájem co do nároků na pracovní síly.

Metodika určení nákladů na krmiva a jejich výpočet

Dosud jsme uvažovali množství krmiv, vypěstovaných z jednotky plochy, a potřebu práce. Jedním z hlavních ekonomických ukazatelů, které nám charakterizují krmnou plodinu, jsou vlastní náklady, potřebné k vypěstování jednotky určitého krmiva. Tento ukazatel je tak důležitý proto, že v jediném údaji vyjadřuje vliv více působících faktorů, uvedených na společný základ. Vlastní náklady nám podle hodnoty určují i rentabilitu výroby jednotlivých krmiv navzájem a výhodnost pěstování určité krmné plodiny; ukazují dále i finanční efekt, spojený s vypěstováním plodiny.

Nedostatkem je, že pro JZD není dosud vypracována jednotná, ucelená metodika výpočtu vlastních nákladů vzhledem k jejich specifickým ekonomickým zvláštnostem, hlavně pokud jde o oblast pracovní jednotky a nedělitelného fondu.

Vlastní náklady u rostlinných výrobků v sobě zahrnují:

1. Pracovní náklady:

- a) přímé peněžní a naturální výdaje na pracovní jednotky,
- b) podíl PJ vedoucích a administrativních pracovníků,
- c) podíl PJ vynaložených na údržbu, opravy atd.,
- d) podíl pracovních nákladů na odměnu družstevních traktoristů a šoférů,
- e) peněžní odměny brigádníkům a specialistům,
- f) podíl přímých výdajů PJ na ošetřování tažného dobytka.

2. Materiálové náklady:

- a) náklady na osivo, sadbu, mořidla,
- b) náklady na umělá hnojiva a chlévskou mrvu,
- c) náklady na pohonné hmoty, mazadla, energii, motouz a pod.,
- d) podíl materiálových nákladů na výrobní a celopodnikovou režii,
- e) podíl amortizačních odpisů ze základních výrobních prostředků,
- f) podíl materiálových nákladů na potahy (krmiva, postroje, kování, léky, atd.).

3. Náklady na práce STS (respektive odměna za práci STS).

Jak vidíme z jednotlivých položek, výpočet vlastních nákladů v JZD bude za současné evidence dosti obtížný. U některých položek, hlavně u těch, které jsou společné buď veškeré rostlinné výrobě nebo i celému podniku („relativní náklady“) a zatěžují výrobek pouze určitým podílem, bude tento výpočet i nepřesný.

Podívejme se nyní na celý problém určení nákladů s hlediska našich potřeb, t. j. s hlediska ekonomického hodnocení krmiv, určení výhodnosti pěstování jedné určité krmné plodiny vzhledem k druhé v určitém JZD. V našem případě jde o vzájemné srovnání jednotlivých plodin mezi sebou a nikoliv o absolutní určení hodnoty vlastních nákladů. Nebude proto třeba počítat se všemi položkami, nýbrž je možné vypustit ty části, které nelze přesně určit u každé plodiny.

Provedeme-li to u všech srovnávaných plodin, t. j. snížíme-li vlastní náklady o část, která by byla proporcionálně rozdělena na jednotlivé plodiny, nemusíme se bát skreslenosti. Za předpokladu, že „relativní náklady“ budou

rovnoměrně a ve správných proporcích rozloženy ve vlastních nákladech různých plodin, se vzájemné poměry nezmění.

Ve většině případů se poměry „relativních nákladů“ budou mezi sebou různit vzhledem k poměrům vlastních nákladů, a to v obou směrech. Poměry námi vypočítaných nákladů budou pak sice rozkolísanější, ovšem při praktickém srovnávání ne natolik, aby podstatnou měrou skreslovaly výsledek.

Přitom je možno z výpočtu, bylo-li by to užitečné, nepřímo usuzovat i na poměr veškerých vlastních nákladů, neboť vlastní náklady zahrnují námi vypočítané položky a dále položky vynechané, které lze ovšem určit.

Rozpor ve vzájemných vztazích při srovnávání jednotlivých krmných plodin nebude tedy pro naši potřebu nijak podstatný. Jelikož v dalším budeme operovat touto skupinou přímo zjistitelných nákladů, budeme užívat pojmu „přímé náklady“ na rozdíl od „vlastních nákladů“.

Do přímých nákladů můžeme zahrnout tyto položky:

1. náklady na vynaložené pracovní jednotky,
2. náklady na potahy,
3. náklady na práce STS,
4. ostatní pracovní náklady (odměna specialistům, brigádám atd.),
5. náklady na osiva, sádky, mořidla,
6. náklady na umělá hnojiva,
7. náklady na pohonné hmoty, mazadla, energii, motouz a pod.,
8. do určité míry sem můžeme zařadit i náklady na chlévskou mrvu.

Tyto jednotlivé náklady můžeme rozdělit na dvě skupiny:

- a) náklady, které lze přímo podle hodnoty zjistit (5, 6, 7),
- b) náklady, u nichž si vyšší hodnoty jednotky musíme odvodit.

Můžeme-li určit i ostatní náklady k určité krmné plodině, je výhodné je započítávat.

Výpočet jednotlivých položek, tvořících přímé náklady

Hlavní otázkou při vyjadřování nákladů je otázka vyjádření hodnoty pracovní jednotky. Pracovní jednotka je totiž zvláštní ekonomickou kategorií, která se svým charakterem staví mimo jakékoliv formy odměny v ostatních socialistických závodech. Tento charakter vyplývá ze zvláštního postavení člena družstva, kdy každý družstevník je spoluvlastníkem veškerých výrobních prostředků družstva. Proto PJ vyjadřuje i podíl člena na společném hospodaření a podíl na rozdělení výsledků výroby.

Jde o vyčíslení hodnoty PJ tak, aby hodnota vynaložené živé práce, obsažené v PJ, byla ve správném poměru k ostatním nákladům, t. j. především k práci minulé, kterou vložili do použitých výrobků hlavně dělníci. Jde tedy o vyjádření správné proporce mezi odměnou družstevníků a všech ostatních pracovníků. Je otázka, jak pracovní jednotku ocenit.

Je možné v určitém JZD používat hodnoty PJ ve skutečně dosažené výši?

Uveďme příklad, kde budeme porovnávat výši všech materiálových nákladů s hodnotou pracovní jednotky. Materiálové náklady (t. j. minulé práce) jsou zhodnoceny v pevných cenách, při čemž poměr mezi jednotlivými složkami materiálových nákladů je vcelku proveden ve správných proporcích, neboť je jednotně určován státem. Přitom se výše PJ může podle výsledků hospodaření měnit, jak ukazuje tab. č. 3.

Jak vidíme z tabulky, poměr těchto dvou složek není ve stejném poměru, i když mohlo být vynaloženo stejné množství abstraktní práce. Kdybychom počítali se skutečně dosaženou výší PJ, dospěli bychom při rozboru k závěru,

	Hodnota materiálových nákladů	Hodnota 1 PJ	Poměr
I.	50	20	5 : 2
II.	50	30	5 : 3
III.	50	10	5 : 1

že čím vyšší je hodnota PJ, tím vyšší jsou i vlastní náklady. Jde tedy o to najít správnou hodnotu PJ, takovou, která by proporcionálně odpovídala hodnotě materiálových nákladů (t. j. správnou proporci hlavně mezi minulou a živou prací).

Na jakém podkladě je možno určit tuto správnou proporci? Výhodné by bylo vyjádřit vhodným způsobem hodnotu PJ ve vztahu k odměnám, vyjádřeným ve státním katalogu prací, již vzhledem k tomu, že zde máme poměrně stejný základ — normy.

Výpočet hodnoty PJ lze provést tímto způsobem:

Základem je počet odpracovaných PJ. Dále určíme poměr mezi PJ a normou (kolik PJ připadá v průměru na jednu normu) a tím dostaneme průměrné zařazení do tříd. Podle státního katalogu prací známe odměny, připadající na jednu normu v určité třídě, a pomocí nich zpětně vyjádříme hodnotu PJ. Ukážeme si to na praktickém příkladu v JZD Horoměřice.

Ve své podstatné většině je práce v tomto JZD zařazena do IV. třídy (s úchytkami na obě strany), takže IV. třídu bylo možno v daném případě brát za průměr. Možno pak říci, že osmi hodinám práce odpovídala odměna 1,25 PJ. K přesnějšímu určení poměru „počet PJ na jednu normu“ bychom došli, kdybychom počet odpracovaných PJ dělili počtem norem u určité plošiny.

Podle státního katalogu prací je odměna za jednu normu ve IV. třídě SKP, odpovídající IV. třídě JZD, Kčs 24,96. Jelikož norma je stavěna na osmi-hodinové práci, bude jedna hodina práce ve IV. třídě SKP oceněna Kčs 3,12.

Jak již bylo řečeno, osmi hodinám práce odpovídá 1,25 PJ, čili jedné PJ bylo v průměru dosaženo za 6,4 hod. práce. Přepočítaná hodnota jedné PJ by tedy činila $6,4 \times 3,12 = 19,97$ Kčs, což při určité nepřesnosti možno zaokrouhlit na 20 Kčs.

Tímto způsobem máme vyjádřenu hodnotu PJ ve správném poměru ke mzdám ostatních pracovníků a tedy i k materiálovým nákladům.

N á k l a d y n a p o t a h y možno celkem rozdělit na náklady na ošetřování, krmení a na ostatní materiálové náklady.

Dále bychom mohli k nákladům připočítávat i opotřebení základního výrobního prostředku — koní, jejichž hodnota se po určitém období snižuje. Současně s tím bychom museli náklady snížit o hodnotu narozených hříbat a hodnotu přírůstku u koní. Tato manipulace by však byla velmi složitá a vzhledem ke způsobu oceňování i nepřesná. Proto za předpokladu, že u koní existuje alespoň prostá reprodukce, není třeba tyto počty provádět.

Celkové náklady na potahy můžeme zmenšit o hodnotu vyrobeného hnoje, po případě žíní.

V našem konkrétním případě bylo postupováno takto:

1. Náklady na ošetřování: Během roku bylo na tažné koně vynaloženo 1.656 PJ, což při 7.665 krmných dnech činí 0,216 PJ, t. j. Kčs 4,32 na 1 tažného koně a 1 den.

2. Náklady na krmiva: Jelikož dosud neznáme vlastní náklady krmiv vyrobených uvnitř JZD, bylo ocenění vlastních krmiv provedeno v inventárních cenách a dovezených krmiv v pořizovacích cenách.

3. Náklady na kování, stroje, léčiva atd. byly určeny podle účtů.

Celkové výdaje na koně byly Kčs 88.980,77. Po odečtení hodnoty vyrobeného hnoje (užívaná cena 3 Kčs za 1 q), skutečné náklady tedy činí Kčs 86.496,77.

Zbývá provést výpočet nákladů na 1 pracovní den a potom na 1 normu. Tento přepočet je nutný, neboť počet pracovních dní se liší od počtu krmených dní a proto, že délka pracovního dne neodpovídá počtu hodin, stanovených pracovní normou. Konečný výpočet vypadal takto: Bylo odpracováno 6.306 pracovních dní tažných koní, t. j. na 1 tažného koně a 1 den připadlo Kčs 13,71. Jelikož průměrná pracovní doba kolísala kolem 9 hodin, pak náklad na 1 hodinu a 1 koně byl Kčs 1,523 a náklady na potahy, připadající na 1 normu při práci s jedním koněm Kčs 12,18 a při práci s párem Kčs 24,36.

Náklady na práci STS u jednotlivých plodin nelze přesně určit bez přímé pomoci STS.

Bylo by možné užívat přepočet nákladů na určité práce z nákladů na Ø ha v obvodu STS; ovšem tento údaj je přímo závislý na hospodaření celé STS, takže je zde nebezpečí nesprávného poměru mezi jednotlivými položkami, tvořícími přímé náklady na výrobu krmiv.

Náklady celé STS mohou být totiž vysoké, i když to nemusí být zaviněno právě tím střediskem, které pracuje na pozemcích JZD. Proto by nebylo správné použít vlastních nákladů STS. Je přesnější použít k propočtu náhrady, kterou platí JZD STS podle jednotlivých prací. Je to zdůvodněno i tím, že JZD ve skutečnosti neplatí STS vyšší ceny za provedení prací; JZD tedy není přímo ostatními částkami, které tvoří zbytek vlastních nákladů STS, zatěžováno. Za předpokladu, že by se k propočtu použilo nákladů v jednotlivých střediscích (a v nich opět na jednotlivá JZD), bylo by správné tyto náklady zahrnovat.

Při výpočtu přímých nákladů je možno počítat náklady na chlévskou mrvu, i když nejde právě o nejpresnější určení. Musíme si být totiž vědomi toho, že jednotlivé plodiny, které jsou v osevním postupu různě zastoupeny, využívají chlévské mrvy v různém stupni. Proto je správné náklady na chlévskou mrvu zatížit každou pěstovanou plodinu, ovšem s přihlédnutím na nároky na přímé hnojení.

Na příklad při předpokladu využití živin chlévské mrvy v prvním roce přibližně na 60 % a v následujících dvou letech na 40 % můžeme určit náklady na chlévskou mrvu u jednotlivých skupin plodin tak, že plodiny přímo hnojené (cukrovka, okopaniny) zatížíme 60 % nákladů a ostatní plodiny, kromě vojtěškotravních směsek, 40 %.

Hodnota chlévské mrvy byla 55.850 Kčs. Pak propočet nákladů na chlévskou mrvu na 1 ha u uvedených dvou skupin plodin ukazuje tabulka č. 4.

Tabulka 4.

Plodiny	Výměra v ha	Celkem náklad		T. j. na 1 ha náklad v Kčs
		%	v Kčs	
Okopaniny, cukrovka, zelenina	86,30	60 %	33.510	388,29
Obiloviny a ostatní plodiny	145,50	40 %	22.340	153,56

Máme-li vyjádřeny jednotlivé položky podle hodnot v příslušných jednotkách, je možno vyjádřit přímé náklady na výrobu jednotlivých krmiv.

Postup při výpočtu je tento:

a) zjistíme veškeré práce, které byly prováděny během vegetace, a vyčíslíme je v odpracovaných PJ, potažních normách a traktorových pracích STS;

b) zjistíme veškerý materiál, použitý během vegetace;

c) vyjádříme jednotlivé zjištěné položky v Kčs a přepočítáme je podle potřeby na 1 ha, 100 q, 100 ŠJ, případně 100 kg SB.

Problematickou otázkou je způsob, jak započítávat či odečítat hodnotu vedlejších produktů (sláma, chrást). V praxi jsou sice užívány určité ceny vedlejších výrobků, nevýhoda však tkví v tom, že tyto ceny jsou pevné a nemusí odpovídat situaci ve výrobě určitého JZD. V našem případě, kdy jde o porovnání jednotlivých krmných plodin mezi sebou, je možno brát v úvahu celkovou sklizeň hlavního i vedlejšího výrobku, vyjádřenou ve škrobových jednotkách, neboť všechny části plodin, u nichž provádíme výpočet, jsou určitým způsobem použitelné pro krmení (krmná řepa = bulva + chrást, obiloviny = zrno + sláma, u cukrovky je možno vyjít z předpokladu, že je celá určena pro krmné účely).

Tímto způsobem máme určeny tři základní ukazatele, které nám při uvažování dalších měřítek budou z podstatné míry charakterisovat jednotlivé druhy krmiv vlastní výroby.

Tabulka č. 5 ukazuje výsledné ukazatele, k nimž se došlo při praktickém výpočtu v JZD Horoměřice.

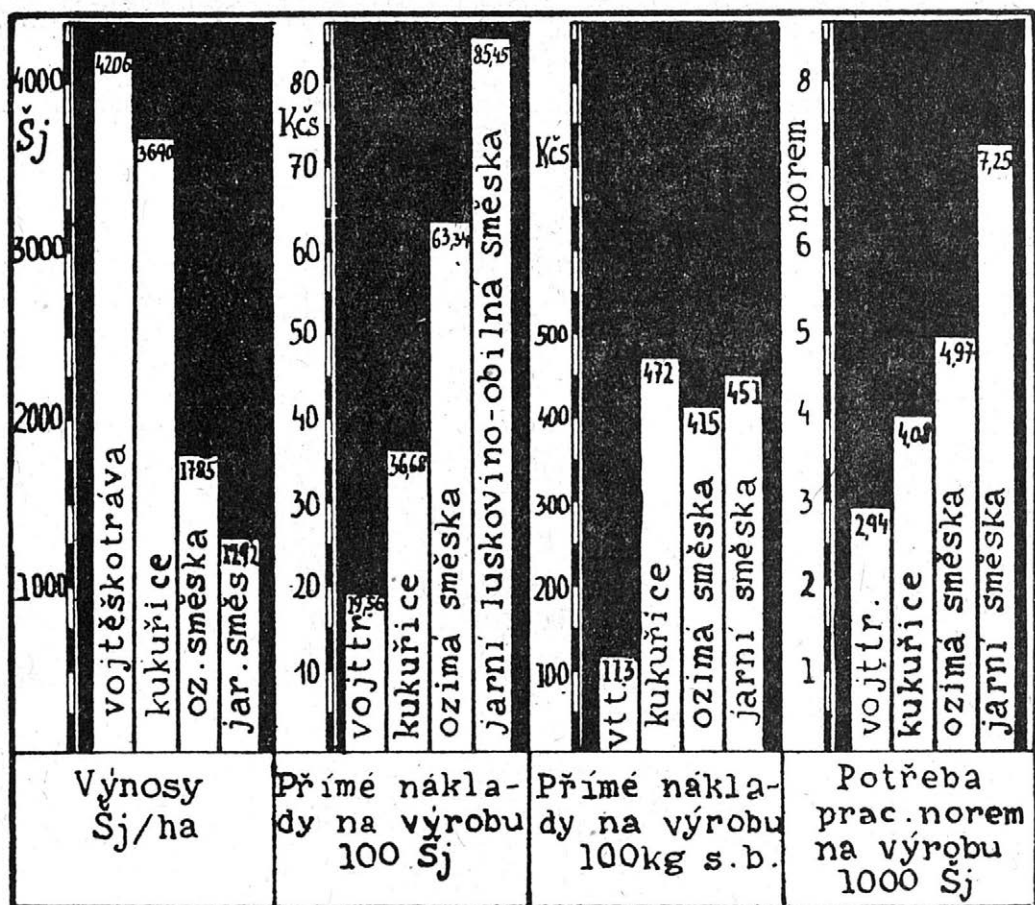
Tabulka 5.

Plodina	Výnos		Potřeba norem na 1 ha celkem	Potřeba norem na výrobu 1000 ŠJ				Přímé náklady v Kčs na výrobu	
	q/ha	ŠJ/ha		ruč-ních	po-taž-ních	trak-toro-vých	cel-kem	100 q	100 ŠJ
Vojtěškotr.směs- ka na zeleno	382,4	4206	18,34	0,017	2,861	0,052	2,94	215,17	19,56
Kukuřice na zeleno	410,0	3690	15,03	0,149	3,730	0,192	4,08	330,15	36,68
Ozimá směska	170,0	1785	8,86	0,414	3,990	0,560	4,97	665,13	63,34
Jarní směska	144,0	1292	9,37	0,518	6,300	0,425	7,25	766,80	85,45
Řepná siláž	208 ch.								
	232 ř.	2845	8,42	1,440	1,516	—	2,96	233,84	35,97
Kukuřičná siláž	460,0	4140	22,67	1,634	3,815	0,172	5,48	439,23	48,80
Seno vojtěško- trav. směsek	95,0	2638	24,93	7,120	1,947	0,426	8,37	1105,52	39,71
Krmná řepa (bulvy + chrást)	843 b.								
	225 ch.	7450	70,81	8,028	1,375	0,101	9,50	537,82	60,89
Cukrovka	399,7 k.								
(kořen + chrást)	208,0 ch.	7451	67,85	6,940	1,842	0,318	9,10	1025,80	55,03
Brambory	160,0	3200	51,33	12,300	3,335	0,440	16,04	2052,84	102,99

Z této tabulky, v níž jsou uvedeny některé krmné plodiny, vidíme, že námi vypočítané ukazatele dávají dobrý podklad pro vzájemné porovnání.

Ze srovnání na první pohled vyplývá správné hledisko co do výběru plodin na zelené krmení. I když musíme respektovat zásady plynulého pásu zeleného krmení, dojdeme k závěru, že nejvýhodnější krmnou plodinou sklizenou na

Graf 2.

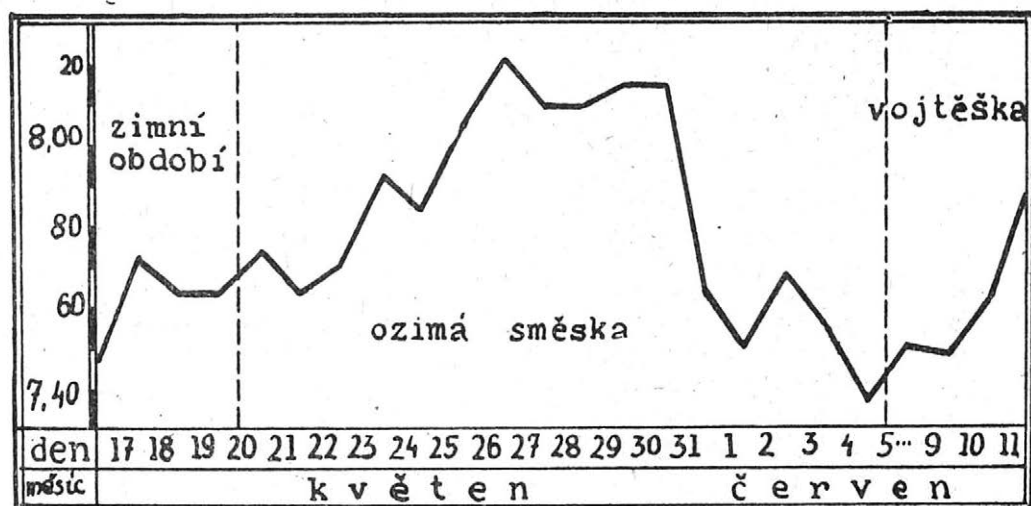
zeleno je nesporně vjtěška či vjtěškotrávní směska a ihned za ní následuje kukurice. Porovnání těchto plodin s luskovino-obilnými směskami nám nejlépe vyplyne z grafu číslo 2.

Za nejvýhodnější krmnou plodinu možno označit vjtěšku či vjtěškotrávní směsku, která při vysokých výnosech z 1 ha oseté plochy dává největší množství krmných hodnot, při nejmenší spotřebě pracovních sil a nejlacinější výrobě. Tuto skutečnost můžeme pozorovat jak v letním období, kdy je krmena na zeleno, tak i v zimním, kdy její seno je spolu s řepnou siláží znamenitým krmivem. I s tohoto hlediska není správné vytlačovat vjtěšku z osevních postupů a nahrazovat ji jinými krmnými plodinami. Tuto výbornou plodinu můžeme řadit na první místo v zeleném pásu, ovšem za předpokladu dostatečných zásob sena na zimní období, což při vysokých jejích výnosech je zcela reálné.

Rovněž kukurice na zeleno je výbornou krmnou plodinou, která vedle rentability pěstování má ještě další přednosti. Umožňuje lépe využít půdního fondu a spolu s vjtěškotrávní směskou vhodně doplňuje plynulý pás zeleného krmení. Je však třeba uvažovat o zvýšení obsahu stravitelných bílkovin v tomto krmivu, na příklad sestavením vhodné směsky kukurice s luskovinami (bob, hrách), přidáváním plodin bohatých na bílkoviny atd.

Jak se tedy nyní dívat na luskovino-obilné směsky? Bylo by jistě nesprávné zavrňovat jejich pěstování vůbec. Při našem rozboru jsme neuvažovali vliv určitého krmiva na zvýšení užitečnosti. Tak krmení ozimou směskou na za-

Graf 3.

čátku plynulého pásu zvyšuje v počátečních údobích užitek, jak je vidět z grafu číslo 3.

Pěstování ozimé směsky je jistě výhodné pro počáteční jarní období, i když je třeba k jejímu vypěstování vyšších nákladů než na příklad u sena, siláže a ostatních krmiv, užívaných v zimním období. Zvýšená užitek a zlepšená tělesná kondice zvířat však tyto vyšší náklady plně vynahradí. Bylo by ale nesprávné krmit touto směskou i později (t. j. osévat značné výměry) při možnosti sklizně výhodnějšího krmiva.

Směsky jsou drahé již osivem v porovnání s hmotou, kterou poskytnou. Jarní luskovino-obilnou směsku, jak vyplývá i z tabulky č. 5, je výhodné pěstovat pouze pro vyplnění mezery mezi dvěma sklizněmi různých plodin nebo i na příklad v rozmezí mezi dvěma sečemi vojtěšek. Pokud jde o luskovino-obilné směsky seté po raných plodinách jako meziplodiny, mají pouze doplňující charakter, při čemž přednostní právo má trvale kukuřice a ostatní výnosnější plodiny.

S ekonomického hlediska není výhodný plynulý pás zeleného krmení, sestavený v převážné části z luskovino-obilných směsek a téměř bez vojtěšky.

Zarážecí je přímý náklad na výrobu 100 ŠJ u brambor, nejkonzervativnějšího krmiva v porovnání s ostatními okopaninami. Činí téměř dvojnásobek nákladu ostatních okopanin a více jak dvojnásobek vzhledem k průměru všech srovnávaných krmiv. Tuto skutečnost je možno odstranit pouze větší mechanizací veškerých prací, zavedením nových agrotechnických způsobů pěstování brambor, aby bylo možno zvýšit výnosy nejméně na 200 q/ha za současného zvýšení produktivity práce.

S hlediska krmivářského je třeba zhodnotit, zda brambory, pěstované dosavadním způsobem, i když co do obsahu živin dávají větší výnos než na př. zrniny, jsou nepostradatelným krmivem v porovnání s ostatními krmivy, jichž by bylo možno používat k výkrmu.

V našem případě můžeme prozatím spíše theoreticky porovnat přímé náklady na cukrovku za předpokladu, že by se počítalo s krmením všech částí rostliny. Vidíme, že při výnosu 400 q/ha by byla cukrovka výhodným krmivem jak co do intenzity ve výnosech ŠJ/ha, tak i co do rentability pěstování, neboť přímé náklady na výrobu vzhledem ke krmné řepě (se zvláště vysokým výnosem 843 q/ha) jsou nižší téměř o 10 % a vzhledem k bramborům o 46 %, t. j.

téměř poloviční. Tím ovšem neodsuzujeme krmnou řepu, neboť tato je v určitých případech nutná hlavně s hlediska dieteticko-zdravotních účinků. Bylo by však možné používat cukrovky místo krmné řepy, zejména při výkrmu, jako koncentrovanějšího krmiva, po případě i místo brambor. Jak vyplývá z grafu, vystihujícího závislost výnosu q/ha a krmné hodnoty (ŠJ/ha), odpovídal by výnosu 200 q/ha brambor výnos 220 q/ha cukrovky (uvažováno v krmné hodnotě bulev i chrástu), nebo 242 q/ha pouze bulev, počítáme-li s celkem malým obsahem ŠJ v bulvě cukrovky (15 ŠJ v 1 q).

Podobným způsobem bychom mohli pokračovat ve srovnání ostatních krmných plodin.

Jak je patrné z našich příkladů, hlavní cestou ke zvyšování výroby krmiv a množství v nich obsažených krmných hodnot z jednotky plochy jsou výnosy, které mají vliv na kvalitu jednotlivých ukazatelů. Zvyšující se výnosy podstatně ovlivňují objem celé krmivové základny a obvykle znamenají i snížení nákladů na výrobu. Je zcela pochopitelné, že existuje mnoho faktorů, které ovlivňují konečný výsledek při výrobě určitého krmiva, že zde přistupují v mnoha případech i dodatečné vklady do půdy, že tedy jedním z hlavních činitelů při zvyšování výnosů je proces intenzifikace.

Pro názornost byl vybrán jednoduchý příklad, který uvažuje pouze správnou organizaci práce při správně volených agrotechnických lhůtách. Náš příklad ukazuje i na to, že jen zvýšenou péčí a vhodně volenou dobou, tedy bez dalšího užití dodatečných vkladů, lze dosáhnout podstatně lepších výsledků.

V tab. č. 6 je porovnání pěstování kukuřice na zeleno, která byla v podstatě stejně ošetřována, byly vynaloženy stejné materiální náklady na jednotku plochy, ovšem byla zasetá ve dvou různých termínech.

Tabulka 6.

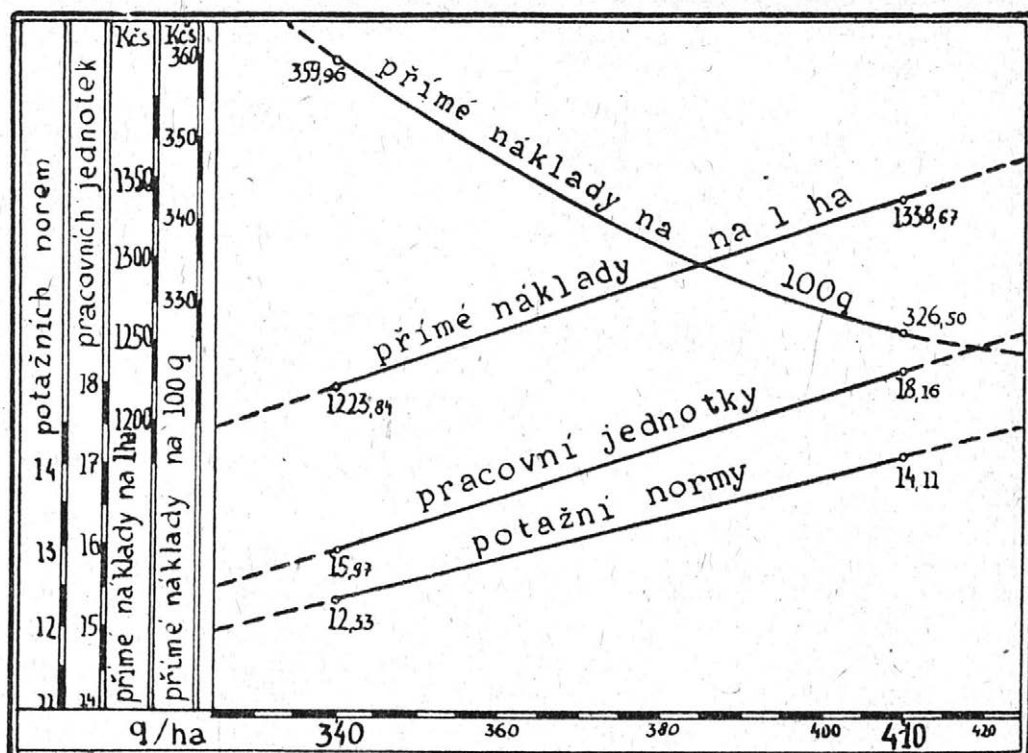
Kukuřice zasetá dne	Výnos q/ha	Potřeba norem na 1 ha		Na práce STS celkem vynaloženo v Kčs	Odpracováno PJ	Přímé náklady v Kčs na 1 ha
		při ručních pracích	při práci s potahy			
5. 6.	410	0,51	14,11	85,00	18,60	1338,67
19. 6.	340	0,50	12,33*)	85,00	15,97*)	1223,84

*) zaviněno menší potřebou potažných norem při odvozu vzhledem k menšímu výnosu.

Z tabulky by se zdálo, že náklady jsou vcelku stejné. Ve skutečnosti však po přepočtu na jednotku výroby dojdeme k závěru, že se vyplatilo zasít kukuřici dříve a pečlivě ji obdělávat, aby dala co nejvyšší výnos. V našem případě můžeme počítat s jednotkou výroby 1 q hmoty, neboť jde o stejnou plodinu (tab. č. 7).

Tabulka 7.

Kukuřice zasetá dne	Výnos q/ha	Potřeba norem na výrobu 100 q		Na práce STS vynaloženo na 100 q v Kčs	Odpracováno PJ na 100 q	Přímé náklady na 100 q v Kčs
		při ručních pracích	při práci s potahy			
5. 6.	410	0,123	3,446	20,70	4,43	326,50
19. 6.	340	0,147	3,630	25,00	4,70	352,96

Přímý důsledek a konečný efekt naší snahy o vyšší výnosy je skutečnost, že náklady na jednotku výrobku neúměrně klesají se zvyšováním výnosem a vzrůstajícími náklady na 1 ha. Tento vztah si můžeme vyjádřit graficky (graf č. 4).

Již z tohoto příkladu je patrný vliv výnosů a plně zdůvodněna snaha po jejich zvyšování, která vede nejen k lepšímu zajištění krmivové základny, ale i k rentabilnější výrobě.

Závěr

Z našeho konkrétního příkladu ekonomického hodnocení vyplývají tyto hlavní závěry:

1. Co nejvíce rozšířit období zeleného krmení, neboť pěstováním plodin na zelené krmení dosáhneme vysokých výnosů živin z jednoho hektaru, snížíme podíl práce, vynaložené na jednotku výroby, snížíme přímé náklady na krmiva.

2. V období zeleného krmení co nejvíce využívat vysoce hodnotné vojtěšky a kukuřice. Krmení vojtěškou však podmiňuje vysoké výnosy, aby byla vyrobena dostačující zásoba sena. U kukuřice pak uvažovat i možnosti zvýšení obsahu stravitelných bílkovin.

Nepoužívat luskovino-obilných směsek jako základních plodin v plynulém pásu zeleného krmení.

3. Ekonomické hodnocení ukázalo na vysokou hodnotu siláže z chrástu a řízků cukrovky; v řepařské oblasti je jedním z nejdůležitějších krmiv v zimním období. To předpokládá vysoký výnos cukrovky.

Nedostatek řepné siláže je možno vhodně doplnit kukuřičnou siláží, obohacenou o bílkovitou složku (na příklad přidáním vojtěšky).

4. Je nutno radikálně zvýšit výnos brambor a uvažovat o využití cukrovky včetně bulev pro krmné účely.

5. Při sestavování krmných dávek si vedle prováděných krmných bilancí uvědomovat i rentabilitu jednotlivých krmiv. Nákladnějších krmiv užívat pokud možno nad záchovnou dávku a krmit s nimi šetrně v rámci užítkovosti zvířat. Zvláště pak neplýtvat jadernými krmivy a brambory. Je třeba si uvědomit, že špatným a nevhodným skladováním se vedle znehodnocení krmiva zvyšují i náklady na ostatní vyrobená krmiva téhož druhu a tím se prodražuje veškerá výroba.

6. Věnovat pozornost novým plodinám, které dávají z jednotky plochy hodně hmoty a živin. Každou nově zaváděnou plodinu je třeba hodnotit s přihlédnutím k budoucímu uplatnění.

7. Hlavní cestu k zajištění krmivové základny je třeba vidět ve vysokých a stálých výnosech, neboť si tím jednak obstaráme dostatečné množství krmiv, a co je důležité, i značně levnějších.

Je jasné, že uvedené ekonomické hodnocení je v některých místech částečně nepřesné a omezení se na tři základní charakteristické ukazatele není zcela vyčerpávající. Provedené závěry je rovněž nutno dále prověřit, neboť jsou brány z výsledků jediného roku.

V tomto článku byl popsán pouze jeden způsob, jak je možno krmiva ekonomicky hodnotit, při čemž cílem je umožnit objektivní hodnocení, které pomůže odhalovat nedostatky ve výrobě a práci, a usměrňovat tím činnost celého hospodaření zemědělského závodu. Pak budeme mít na každém JZD v masovém měřítku dostatek pádných argumentů, jimiž budeme ukazovat cestu k pěstování nových plodin a uplatňování veškerých nových, pokrokových metod v zemědělské výrobě.

Как производить оценку кормов с экономической точки зрения

Целью сельскохозяйственного производства является достижение наибольшей возможной продукции при максимальной экономии овеществленного и живого труда, т. е. при возможно наименьших затратах общественного труда.

Для достижения этой цели необходимо производить различные экономические анализы, а в том числе и экономическую оценку отдельных культур. При этом, конечно, постоянное выполнение всех обязанностей, которые государство возлагает на каждое сельскохозяйственное предприятие, остается задачей первостепенной важности.

Экономическая оценка имеет целью указать, как лучше, легче, с меньшими усилиями и с большей экономией достигнуть в продукции одинаковых или даже более высоких результатов,

Автор посвятил свою статью проблеме методики и конкретного проведения экономической оценки кормов (на примере ЕСХК Горомержице). Эта оценка должна дать возможность установления экономической выгоды выращивания определенных культур по сравнению с другими культурами того же рода, в то время как целью должен быть выбор, согласно этой оценке, таких кормовых культур, которые при данных конкретных природных и экономических условиях дают наибольший доход при наименьшей себестоимости.

Для этого мы должны использовать всесторонние данные об отдельных кормах, рассмотреть целый ряд общих критериев и показателей, характеризующих определенную кормовую культуру. Невыгодой является то обстоятельство, что эти

показатели, из - за различий между ними, не позволяют нам в заключение прийти к точному, совершенно объективному и одним показателем выраженный вывод, который бы характеризовал определенную кормовую культуру.

В общем можно сказать, что выращивание культуры будет тем выгоднее:

а) чем выше будет продукция на 1 га,

б) чем меньше будет себестоимость единицы продукции (1 цнт).

Кормовые культуры можно взаимно оценивать по следующим показателям:

I. Количество питательных веществ. Качество отдельной культуры, как корма, нельзя оценивать по выходу в цнт/га, но главное по кормовой ценности. Для этой цели достаточным является выражение содержания крахмальных эквивалентов и усвояемых белков, согласно средних величин, выраженных в таблицах состава кормов.

Формулу, выражающую взаимное отношение выхода цнт/га и произведенных с 1 га кормовых ценностей показывает график № 1, при чем это соотношение нужно рассматривать между

1. выходом цнт/га и крахмальных эквивалентов,

2. выходом цнт/га и усвояемых белков,

Общее действующее правило таково, что чем черта более отвесна, тем более концентрированным и качественным является корм. Если мы перенесем на черту достигнутые действительные выходы (они обозначены крестиком), то мы можем взаимно сравнивать культуры, подобные по своему характеру. Таким образом мы приходим к важному выводу — при каких-либо выходах определенная внедряемая культура имеет преимущество перед другой, обычно выращиваемой, культурой, а также является ли ее разведение выгодным с точки зрения выхода кормовых единиц.

II. Количество затраченного живого труда на единицу продукции у отдельных кормов и потребностей в отдельных видах труда в период до сбора урожая, или даже до момента скармливания. Этот показатель зависит от ряда факторов, как например от интенсивности культуры, от достигнутой степени механизации производства, от степени механизации транспорта и т. д.

Самой выгодной единицей для исчисления потребности в живом труде является количество рабочих норм, приходящееся на крахмальный эквивалент и усвояемые белки,

В сельскохозяйственном производстве существуют различные виды труда, которые зависят от различной степени развития производительных сил. В общих чертах все работы можно разделить на работы, выполняемые вручную, работы, связанные с использованием запряжек (гужевые), и работы, выполняемые одними машинами (тракторные). Из этого различного характера работ вытекает вывод, что кроме всего затраченного труда, необходимого для выращивания определенного количества кормовых единиц, мы должны особо рассматривать работы, производимые вручную, работы гужевые и работы тракторные. Если предположить, что структура этих работ подобна, то целесообразно пользоваться показателем «потребность всех норм». Выгода этого заключается в уменьшении числа показателей.

III. Издержки, необходимые для производства, хранения и, в случае необходимости и дополнительной подработки корма. Этот показатель является очень выгодным вследствие своей комплексности, потому что одной величиной выражает влияние многих действующих факторов, сведенных к одной основе. Методика определения себестоимости в ЕСХК до сих пор не является однообразной и целесообразной. При исчислениях допускаются определенные неточности, главным образом при выражении стоимости трудодня и в определении эксплуатационных расходов при производстве и на предприятии в целом.

Методика исчисления издержек производства, предлагаемая автором, исходит из цели, которой должен служить показатель размеров издержек, т. е. из возможности взаимного сравнения кормовых культур. В этом случае нет необходимости в абсолютном исчислении себестоимости, но достаточным является выражение взаимного отношения кормовых культур между собой. Автор доказывает, что для этой цели достаточно исчисления главных статей, составляющих издержки производства, а поэтому включаются только те статьи расхода, которые допускают возможно более точное определение у различных культур.

IV. При экономической оценке кормов, после установления приведенных выше цифровых показателей, нужно рассматривать и зоотехнические требования и условия данного сельскохозяйственного предприятия. Таковы, например, специфические свойства отдельных видов кормов в отношении к виду и продуктивности животных, далее возможности хранения, процент утерь, оборудование для консервирования кормов, время сбора (в особенности у зеленых кормов). Надо учитывать и производственное направление предприятия, возможность использования побочных продуктов и т. п.

Анализ конкретного примера экономической оценки привел к следующим главным выводам (ЕСХК расположен в типичном свеклосахарном районе):

1. По возможности увеличить период зеленого кормления, потому что выращиванием этих кормов достигается высокий выход питательных веществ с 1 га, снижается доля труда, затраченного на единицу продукции и снижается себестоимость кормов.

2. В период зеленого кормления возможно больше использовать высококачественные люцерны, люцерновые травосмеси и кукурузу. Не пользоваться зернобобовыми смесями в качестве основных культур в сплошной поясе зеленого корма.

3. При выращивании кукурузы на зеленый корм и на силос рассматривать возможность повышения доли белкового слагаемого путем посева целесообразно выбранных бобовых.

4. Безусловно необходимо увеличить урожайность картофеля и в случае необходимости рассмотреть вопрос использования на корм сахарной свеклы с ботвой.

5. При составлении кормовых рационов учитывать издержки, произведенные на отдельные корма и в первую очередь использовать корма, производство которых обошлось дешевле (в особенности составляя основной рацион).

6. Обратит внимание на новые культуры, которые с единицы площади дают много массы и питательных веществ.

7. Оценка показала, что главный путь к обеспечению кормовой базы ведет через высокие и устойчивые урожаи, потому что этим путем мы приобретаем и достаточное количество кормов, причем издержка на единицу продукции «редеют», т. е. корма значительно дешевеют.

How to Make an Economic Evaluation of Fodder

The aim of agricultural production is to achieve the greatest output with the maximum economizing on previously embodied and living labour, or, that is, with the minimum expenditure of social labour.

In order to realize this aim it is necessary to make various economic analyses, among them an economic evaluation of the different crops. At the same time the primary task remains, of course, for each agricultural enterprise to fulfill its obligations toward the state.

An economic evaluation has the purpose of showing how to achieve equal or higher production results, in a better and easier way, with less exertion and greater savings.

In his article the author has taken up the problem of method and concrete procedure in making an economic evaluation of fodder (using the co-operative farm at Horoměřice as example) which will have the result of making possible a comparison of the economic advantages of growing certain crops as compared with others of a similar character, with the aim of choosing, according to this evaluation, fodder crops which will give the highest yield under concrete climatic and economic conditions, with the lowest costs of production.

For these purposes we must utilize all types of data concerning the different fodders, consider a number of common criteria and indices which characterize each fodder crop. The disadvantage is that these indices, because of variety, do not permit us to arrive at a precise, completely objective single index which would characterize the result for a certain fodder crop.

We may say in general that growing a certain crop will be of greater advantage:

(a) as the production per hectare is greater;

(b) and as the costs of production per unit (metric cwt) are less.

Fodder crops can be comparatively evaluated according to these indices:

I. Amount of food elements. The quality of different crops cannot be evaluated as fodder merely according to per-acre yield, but chiefly according to food value. For these purposes it suffices to express the starch content and the digestible proteins according to the average values expressed in tables giving the composition of fodders.

Graph No. 1 shows the relation between the output in metric cwt per hectare and the food values produced per hectare; it is necessary to study the relationship:

- (1) between output per hectare and starch units,
- (2) between output per hectare and digestible protein.

It is generally true that the steeper the straight line relationship the more concentrated and valuable the fodder. If we plot on straight lines the actual yields (indicated with an "x") we can compare the crops which are similar in character. We then arrive at an important relationship showing how one crop is superior to another commonly grown crop, at which yields, and further, whether it is advantageous to grow it from the standpoint of output in food value.

II. Amount of living labour expended per unit of production of the different fodders and the demands on individual labour at the time of harvest or even up to the time of feeding. This index is dependent on a number of factors, such as the intensiveness of the crop at the previous level of mechanization of production, the level of mechanization of transport, etc.

The best unit for calculating the needs for living labour is the number of work units per starch unit and for a certain amount of digestible proteins.

There are different types of labour in agricultural production, depending on the different stages of productive forces. In rough outline we may divide all tasks into: hand work, work with teams, and work done only with machines (tractors). With a view to the varied type of tasks, the conclusion results that in addition to the total labour expended (norms) necessary for cultivating a certain amount of food values we must consider also the expenditure of hand labour, team labour and work with tractors separately. Under the assumption that the structure of these groups of labour is similar, it is proper to use an index "use of all norms". The advantage here lies in the lower number of indices.

III. Expenditures necessary for the production, storing and, in some cases, grading of fodder. This index is very advantageous in its complexity, for it expresses in one figure the influence of several factors calculated on a common basis. The method used for determining costs of production in co-operative farms is not yet unified and integrated. In making the calculation we commit errors of imprecision, mainly in expressing the values of work units and in determining the schedule of production and for the entire enterprise.

The method of calculating costs of production proposed by the author of the article is based on the purpose which should be served by the index of amount of cost, that is to permit a comparison among the fodder crops. In this case there is no necessity for absolute figures given for costs of production, for it suffices to express the mutual relationships between fodder crops. The article shows that for these purposes it suffices to calculate the chief items making up the costs of production and, therefore, only those items which can most nearly be determined for the different crops are included.

IV. In making an economic evaluation of fodder it is necessary, for the purpose of ascertaining the numerical indices, to consider also the zootechnical requirements and conditions of the agricultural enterprise. For example these are the specific qualities of the different types of fodder in view of the character and productivity of the animals, the possibilities for storing, percentage loss, equipment for conserving fodder, time of harvesting (especially in the case of green fodder), as well as the type of production of the enterprise and the possibility of utilizing secondary produce, etc.

In analyzing the concrete case in economic evaluation, the following chief conclusions were reached (the co-operative is in a typically beet-growing region):

(1) The period of using green fodder should be extended as much as possible, for by the cultivation of these crops we obtain high yield in food elements per

hectare, decrease the amount of labour expended per unit of production, decrease costs of production for the fodder.

(2) When feeding green fodder, make the greatest possible use of high-quality alfalfa, alfalfa-grass mixture and maize. Leguminous-grain mixtures should not be used as basic crops in the continuous sequence of green fodder.

(3) When maize is cultivated for green fodder and for silaging, consideration should be given to increasing the proportion of protein elements by a combined planting of properly chosen legumes.

(4) Potato yields must be increased without fail, and in some cases the use of sugarbeet, including the beets themselves, should be considered for the purposes of fodder.

(5) In setting up fodder rations heed should be given to costs of production of the different fodders, and use chiefly the cheaper ones, especially for maintenance rations.

(6) Give attention to new crops which give large yields of total mass and of plant food per unit of area.

(7) The evaluation showed that the chief way to assure a fodder basis is through high and stable yields, for thus we obtain sufficient fodder and at the same time the costs are spread over a larger amount and therefore are considerably lower per unit.

OBSAH

(Содержание — Contents — Inhalt)

K. Svoboda: O tvorbě a rozdělování družstevních důchodů s hlediska rozšířené reprodukce v JZD	227
O создании и распределении доходов кооперативов в плане обеспечения расширенного воспроизводства в единых сельскохозяйственных кооперативах (ЕСХК)	294
Formation and Distribution of Co-operative Farm Income to Assure Extended Reproduction on Co-operative Farms	296
Über die Schaffung und Verteilung des genossenschaftlichen Einkommens vom Gesichtspunkt der Sicherstellung der erweiterten Reproduktion in den JZD	298
F. Hutník: Rozdeľovanie družstevného produktu a pôsobenie zákona socialistickej akumulácie v JRD	301
Распределение кооперативного общественного продукта и действие закона социалистического накопления в единых сельскохозяйственных кооперативах	308
Distribution of the Co-operative Product and the Law of Socialist Accumulation on Co-operative Farms	309
Die Verteilung des genossenschaftlichen Produkts und das Wirken des Gesetzes der sozialistischen Akkumulation in den landwirtschaftlichen Einheitsgenossenschaften	311
V. Piskáček: Vývoj důchodů družstevníků a jejich pracovní účast v JZD	313
Рост доходов членов кооперативов и их трудового участия в единых сельскохозяйственных кооперативах	333
Growth in Income of Co-operative Farmers and Their Participation in the Work of the Co-operative Farm	335
Z. Poděbradský: Jak ekonomicky hodnotit krmiva	337
Как производить оценку кормов с экономической точки зрения	352
How to Make an Economic Evaluation of Fodder	354

Socialistická věda pomáhá socialistické praxi
**KNIHY, KTERÉ PŘIPRAVUJE ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE
ZEMĚDĚLSKÝCH VĚD PRO ROK 1957**

*

Kroulík - Leitgeb a kol.: **Horké kompostování mrvy a různých
odpadů**

Najmr: **Humus v genetických půdních typech ČSR**

Šimek a kol.: **Soustava socialistického zemědělství v ČSR**

Špička a kol.: **Směry pro zpracování půdy v Československu**

Šmerha a kol.: **Červenotrakatý skot**

Jančařík - Prokšová - Reichl: **Biologie výživy ssajících mláďat**

Pasičnyj a kol.: **Nové poznatky ve výkrmu prasat**

Černý: **Soupis archivů velkostatků**

Velebil a kol.: **Mechanisace a elektrifikace v živočišné výrobě**
(druhé přepracované a rozšířené vydání)

Matyáš: **Lesní dopravní sítě — Podklady pro plánování**

Hylský: **Závlahy městskými odpadními vodami**

*

Knihy žádejte ve všech prodejnách, nebo si je objednejte přímo u nás

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÝCH VĚD
propagace a odbyt, Praha XII, Slezská 7